

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

**Навчально-науковий інститут публічного управління
та державної служби**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

УДК 35:323.2:342.5:330.32](477)(043.3)

ОВЧАРУК Евеліна Вікторівна

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ
ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ**

281 – публічне управління та адміністрування

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Е. В. Овчарук

Науковий керівник – **Пухкал Олександр Григорович**, доктор наук з державного управління, професор

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Овчарук Е. В. Організаційно-правові механізми взаємодії публічної влади та бізнесу. – Кваліфікаційна праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 281 – публічне управління та адміністрування. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2024.

У дисертації комплексно досліджено теоретичні засади, практичні шляхи впровадження та напрями модернізації організаційно-правових механізмів для встановлення конструктивної взаємодії між публічною владою та бізнесом з урахуванням українського й зарубіжного досвіду. В роботі обґрунтовано концептуальну модель взаємодії публічної влади та бізнесу як цілісну динамічну систему взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих організаційно-правових механізмів публічного управління, а саме: публічно-приватного партнерства, соціального партнерства, цифрового урядування, Government Relations та форсайту, комплексне використання яких передбачає досягнення найвищого – партнерського рівня взаємодії, що забезпечується шляхом удосконалення нормативно-правової бази, формування сприятливого інституційно-організаційного середовища, модернізації організаційно-правових механізмів на основі застосування кращих елементів зарубіжного досвіду.

Організаційно-правові механізми публічного управління розглядаються в дослідженні як система управлінських механізмів – організаційних та правових, інтеграція яких, через застосування комплексу засобів, методів, прийомів, важелів, стимулів, процедур тощо, забезпечує ефективність взаємодії між визначеними суб'єктами та об'єктами публічного управління – публічною владою (органи державної влади, органи місцевого самоврядування), бізнесом (суб'єкти господарювання, зокрема господарські організації та/або підприємці, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законодавством порядку) та громадянським суспільством, представленим через його інститути (асоціації, громадські

організації, професійні та творчі спілки, спілки орендарів-підприємців, об'єднання роботодавців тощо).

Проаналізовано стан нормативно-правового забезпечення та регулювання взаємодії публічної влади та бізнесу, розроблено періодизацію зазначеного процесу. Шляхом залучення критерію повноти законодавчого врегулювання виокремлено його основні етапи, а саме: 1991-2003 рр. – перший етап; 2004-2009 рр. – другий етап; 2010-2014 рр. – третій етап; 2015-2019 рр. – четвертий етап; період з 2020 р. – по теперішній час визначено як п'ятий етап. Обґрунтовано, що попри те, що в Україні створена законодавча база, яка у цілому забезпечує регламентування взаємодії публічної влади та бізнесу, вона містить різні норми щодо регулювання однакових питань у сфері підприємництва, значна кількість положень законодавства залишаються недостатньо уніфікованими.

Доведено, що на сучасному етапі сформована цілісна інституційно-організаційна система, функціонування якої забезпечує налагодження взаємодії між публічною владою, бізнесом та громадянським суспільством, діяльність якої сприяє формуванню рівних можливостей участі між публічною владою, бізнесом, громадськістю у вирішенні актуальних для країни завдань. Визначено, що це стає можливим через застосування інституційних форм взаємодії, в яких ініціатива належить державним інституціям (підтримка діяльності бізнесу, бізнес-програм, програм розвитку підприємництва в Україні; надання інформаційної та консультаційної підтримки; впровадження інноваційних механізмів комунікації між публічною владою та бізнесом тощо). Інший напрям інституційної взаємодії спирається на ініціативу бізнес-спільноти та громадськості, реалізується через взаємодію із публічною владою в обговоренні шляхів повоєнного відновлення економіки країни; висування бізнес-проектів та громадських ініціатив; діяльність бізнес-асоціацій, громадських рад, консультативно-дорадчих органів, експертно-аналітичних структур, комісій, інноваційних платформ; представництво в органах публічної влади; громадський контроль за діяльністю влади тощо.

В роботі здійснено аналіз організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу – публічно-приватне партнерство, соціальне партнерство, цифрове врядування, Government Relations, форсайт. Обґрунтовано, що їх структура складається із широкого інструментарію засобів, методів, прийомів, процедур, за допомогою яких відбувається досягнення конструктивної взаємодії між публічною владою, бізнесом та громадянським суспільством.

Доведено, що з метою вдосконалення взаємодії між публічною владою та бізнесом, доречно застосовувати механізм публічно-приватного партнерства як такий, що охоплює більш широкий спектр системних елементів, сукупність яких дозволяє досягати найвищого – партнерського рівня взаємодії між публічним (органи державної влади, місцевого самоврядування) та приватним партнером (підприємці, представники бізнес-середовища, інвестори та ін.) шляхом реалізації наступних видів взаємодії – економічної, правової, організаційної за умов спільної для органів публічної влади та бізнесу морально-правової та фінансово-економічної відповідальності перед суспільством за результати діяльності.

Механізм соціального партнерства визначено як механізм, в межах якого через різні форми партнерства, у тому числі соціальний діалог, регулюються відповідні правові та організаційні норми соціальної відповідальності, добровільно взяті на себе усіма учасниками партнерської взаємодії – публічною владою, бізнесом, громадянським суспільством для досягнення спільно визначених та суспільно значущих цілей.

Government Relations виступає як складний механізм взаємодії між різними групами інтересів – публічною владою загальнодержавного та місцевого рівнів з іншими суспільними суб'єктами (бізнес, підприємництво, інститути громадянського суспільства), що реалізується через залучення різних типів технологій (лобізм, Issues Management, Public Relations, Public Affairs та ін.) для досягнення не тільки взаємовигідного, а й суспільно значущого результату.

Форсайт у дослідженні визначено як механізм, широкий інструментарій якого може бути спрямований на розробку та створення бажаних моделей взаємодії для усіх суб'єктів комунікації – публічної влади, бізнесу, громадянського суспільства на основі інтеграції новітніх управлінських форм взаємодії, методів та засобів комунікації, визначенні стратегічних пріоритетів у сферах інституційного, інформаційного, матеріально-технічного, фінансово-економічного, кадрового забезпечення з метою посилення практик партнерства, забезпечення економічного зростання, ефективного вирішення соціальних проблем, а також оперативного реагування на глобальні виклики. У цілому, форсайт як механізм надає широкий інструментарій для поєднання зусиль та ресурсів публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства для досягнення консенсусу в створенні новітніх стратегій для повоєнної відбудови країни.

На основі вивчення здобутків зарубіжного досвіду визначено провідні напрями модернізації правових аспектів взаємодії публічної влади та бізнесу в Україні у контексті євроінтеграції. Доведено, що модернізація організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу в Україні передбачає розробку та впровадження таких заходів, а саме: забезпечення ефективної роботи антикорупційної системи для запобігання, виявлення та покарання за прояви корупції; створення необхідних законодавчих та інституційних передумов для спрощення регулювання діяльності бізнесу, що забезпечить прозору та ефективну діяльність усіх суб'єктів господарювання; впровадження цифрових технологій як основи сучасних трансформацій у сфері публічного управління та розвитку бізнес-середовища для реалізації людського капіталу, розбудови цифрової економіки та, у цілому, держави.

Ключові слова: організаційно-правові механізми, публічна влада, бізнес, взаємодія, публічне управління, соціальне підприємництво, громадянське суспільство, інститути, групи інтересів, публічно-приватне партнерство, Government Relations, форсайт, цифровий розвиток, євроінтеграція, повоєнна відбудова.

ANNOTATION

Ovcharuk E. V. Organisational and legal mechanisms of interaction between public authorities and business

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the speciality 281 – Public Administration and Management. Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, 2024.

The dissertation comprehensively researches the theoretical foundations, practical ways of implementation and directions of modernisation of organisational and legal mechanisms for establishing constructive interaction between public authorities and business, taking into account Ukrainian and foreign experience. The work proposes and substantiates a conceptual model of interaction between public authorities and business as an integral dynamic system of interrelated and complementary organisational and legal mechanisms of public administration, namely, public-private partnership, social partnership, digital governance, Government Relations and foresight, the integrated use of which provides for achieving the highest level of partnership, which is ensured by improving the regulatory framework, forming a favourable institutional and organisational environment.

Organizational and legal mechanisms of public administration are considered in the study as a system of administrative mechanisms - organizational and legal, the integration of which, through the use of a complex of means, methods, techniques, levers, incentives, procedures, etc., ensures the effectiveness of interaction between certain subjects and objects of public administration management – by public authorities (state authorities, local self-government bodies), business (economic entities, in particular economic organizations and/or entrepreneurs who carry out economic activities and are registered in accordance with the procedure established by law) and civil society, represented through its institutions (associations, public organizations, professional and creative unions, unions of tenants-entrepreneurs, associations of employers, etc.) on the basis of legal means objectified at the regulatory level, with the aim of achieving the highest level of partnership and realizing the set goals.

The author analyses the status of legal support and regulation of organisational and legal mechanisms of interaction between public authorities and business, and develops a periodization of this process. By applying the criterion of completeness of legislative regulation, its main stages are allocated, namely: 1991-2003 – the first stage; 2004-2009 – the second stage; 2010-2014 – the third stage; 2015-2019 – the fourth stage; the period from 2020 to the present is defined as the fifth stage. It is substantiated that despite the fact that Ukraine has created a legislative framework which generally provides for the regulation and governance of interaction between public authorities and business, it contains various provisions regulating the same issues in the field of entrepreneurship, and a significant number of legislative provisions remain insufficiently unified.

It is proved that at the present stage, an integral institutional and organisational system has been formed, the functioning of which ensures the establishment of interaction between public authorities, business and civil society, which contributes to the formation of equal opportunities for participation between public authorities, business, and the public in solving the tasks relevant to the country. It is determined that this is made possible through the use of institutional forms of interaction in which the initiative belongs to public institutions (by supporting business activities, business programmes and entrepreneurship development programmes in Ukraine; providing information and advisory support; introducing innovative mechanisms of communication between public authorities and business, etc.).

Another direction of institutional interaction is based on the initiative of the business community and the public and is implemented through cooperation with the public authorities in discussing ways to restore the country's economy after the war; the development of business projects and public initiatives; the activities of business associations, public councils, advisory bodies, expert and analytical structures, commissions, innovation platforms; representation in public authorities; public control over the activities of the authorities, etc.

The research analyses the organisational and legal mechanisms of interaction between public authorities and business – public-private partnership, social

partnership, digital governance, Government Relations, foresight. It is substantiated that their structure consists of a wide range of tools, methods, techniques, and procedures that help to achieve a partnership level of interaction between public authorities, business, and civil society.

It has been proven that in order to improve the interaction between public authorities and business, it is appropriate to apply the mechanism of public-private partnership as one that covers a wider range of system elements, the totality of which allows to achieve the highest - partnership level of interaction between the public (state authorities, local self-government) and a private partner (entrepreneurs, representatives of the business environment, investors, etc.) by implementing the following types of interaction – economic, legal, organizational under the conditions of common moral, legal and financial and economic responsibility to society for the results of activities for public authorities and businesses.

The mechanism of social partnership is defined as a mechanism that regulates the relevant legal and organisational norms of social responsibility voluntarily assumed by all participants of partnership interaction – public authorities, business, and civil society - to achieve jointly defined and socially significant goals.

Government Relations is a complex mechanism of interaction between different groups of interests - public authorities of the national and local levels with other social actors (business, business institutions and civil society), which is implemented through the involvement of various types of technologies (lobbying, Issues Management, Public Relations, Public Affairs etc.) to achieve not only mutually beneficial but also socially significant results.

Foresight is defined in the study as a mechanism whose wide range of tools can be used to develop and create the desired models of interaction for all communication actors – public authorities, business, civil society - based on the integration of the latest management forms of interaction, methods and means of communication, determining strategic priorities in the areas of institutional, information, logistical, financial, economic, and human resources in order to strengthen partnership practices, ensure economic growth In general, foresight as a mechanism provides a wide range of tools

for combining the efforts and resources of public authorities, business and civil society to reach a consensus on the creation of new strategies for the post-war reconstruction of the country.

Based on the study of the achievements of foreign experience, the leading directions of modernization of the legal aspects of interaction between public authorities and business in Ukraine in the context of European integration are determined. It has been proven that the modernization of the organizational and legal mechanisms of interaction between public authorities and business in Ukraine involves the development and implementation of such measures, namely: ensuring the effective operation of the anti-corruption system for preventing, detecting and punishing manifestations of corruption; creation of the necessary legislative and institutional prerequisites for simplifying the regulation of business activities, which will ensure transparent and efficient activities of all business entities; introduction of digital technologies as the basis of modern transformations in the field of public administration and development of the business environment for the realization of human capital, development of the digital economy and, in general, the state.

Keywords: organisational and legal mechanisms, public authority, business, interaction, public administration, social entrepreneurship, civil society, institutions, interest groups, public-private partnership, Government Relations, foresight, digital development, European integration, post-war reconstruction.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях України

1. Овчарук Е. В. Теоретичні підходи дослідження Government Relations в контексті теорії публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*, 2021. № 8. С. 139-144.
2. Овчарук Е. В. Особливості сучасних механізмів взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства. *Наукові праці МАУП*, 2022. № 3 (63), С. 83-89.
3. Овчарук Е. В. Організаційно-правові механізми взаємодії органів публічної влади та бізнесу: теоретичні поняття. *Журнал «Аспекти публічного управління»*. Том 11, № 1 (2023). С. 35-43.

Наукові публікації в іноземних наукових виданнях

4. Овчарук Е. В. Особливості нормативно-правового регулювання взаємодії держави та бізнесу в контексті українського управлінського досвіду. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. № 8(44), vol. 2/2021. С. 97-107.

Наукові публікації по темі дисертації у матеріалах конференцій

5. Овчарук Е. В. GR як механізм взаємодії органів публічної влади та бізнесу: матеріали науково-практичної конференції «Освітньо-професійна програма за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»: відповідь на виклики сьогодення» (Київ, 29 грудня 2020 р.). Київ: НАДУ, 2021. С. 71-73.
6. Овчарук Е. В. Розвиток державно-приватного партнерства в умовах модернізації публічного адміністрування в Україні: матеріали XII науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Становлення та розвиток публічного адміністрування» (Дніпро, 11 червня 2021 р.): Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Дніпро, 2021. С. 178-182.
7. Овчарук Е. В. Нормативно-правові засади взаємодії органів місцевого самоврядування та бізнесу в умовах децентралізації: Щорічний

міжнародний круглий стіл до Дня місцевого самоврядування в Україні «Реформа децентралізації в Україні: здобутки та перспективи». Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка. (Київ, 9 грудня, 2021 р.), Київ, 2021. С. 144-146.

8. Овчарук Е. В. Механізми взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства в державних трансформаційних процесах: Міжнародна науково-практична конференція «Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього». Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка. (Київ, 7-8 червня, 2022 р.). Київ, 2022. С. 305-306.

9. Овчарук Е. В. Digital-трансформація публічної влади та бізнесу в умовах повоєнного відновлення України: щорічний науково-практичний Всеукраїнський круглий стіл до Дня Соборності України: «Соборність України: політика духовної спільності, національних традицій і цінностей»: Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка. (Київ, 25 січня, 2023 р.). Київ, 2023. С. 97-99.

10. Овчарук Е. В. Модернізація організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства в умовах повоєнного відновлення України: II Міжнародна науково-практична конференція Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського до 105 річниці від заснування університету: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського. (Київ, 17-18 жовтня 2023 р.). Львів: Ліга-Пресс, 2023 р. С. 78-81.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ВРУ – Верховна Рада України
- ГКУ – Господарський кодекс України
- ДПП – державно-приватне партнерство
- ДРС України – Державна регуляторна служба України
- ЄС – Європейський Союз
- КМУ – Кабінет Міністрів України
- Мінекономіки – Міністерство економіки України
- Мінінфраструктури – Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України
- Мінфін – Міністерство фінансів України
- Мінцифри – Міністерство цифрової трансформації України
- НАЗК – Національне агентство з питань запобігання корупції
- НБК – Національна бізнес-коаліція
- НІСД – Національний інститут стратегічних досліджень
- ННІ ПУДС КНУ імені Тараса Шевченка – Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка
- ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку
- ПАРП – Польське агентство з розвитку підприємництва
- ППП – публічно-приватне партнерство
- УРБ – Українська Рада Бізнесу
- ЦКУ – Цивільний кодекс України
- CIPE – Center for International Private Enterprise
- GR – Government Relations (зв'язки з урядовими структурами, зв'язки з державою)
- PR – Public Relations
- PA – Public Affairs

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ВСТУП	15
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ	22
1.1. Наукові засади формування механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу	22
1.2. Концептуальні підходи до дослідження організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу	42
1.3. Методологія дослідження організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу	61
Висновки до розділу 1.	73
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	76
2.1. Нормативно-правове забезпечення взаємодії публічної влади та бізнесу в Україні	76
2.2. Становлення інституційно-організаційної системи взаємодії публічної влади та бізнесу в Україні	99
2.3. Сучасний стан функціонування організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу	112
Висновки до розділу 2.	141
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	145
3.1. Зарубіжний досвід модернізації організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу	145
3.2. Удосконалення нормативно-правової бази взаємодії публічної влади та бізнесу в Україні	156

3.3. Модернізація організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу на основі зарубіжного досвіду в Україні	170
Висновки до розділу 3.	182
ВИСНОВКИ	185
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	191
ДОДАТКИ	213

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Комплекс викликів, що постали на нинішньому етапі державотворення перед Україною, актуалізували проблему досягнення ефективної взаємодії між публічною владою та бізнесом у процесах сучасного соціально-економічного розвитку та повоєнного відновлення. Її вирішення вимагає проведення реформ у різних сферах життя українського суспільства, зокрема в системі публічного управління, забезпечення відповідних передумов, серед яких: створення уніфікованої нормативно-правової бази, налагодження взаємодії між публічною владою та бізнесом, розроблення та удосконалення ефективних механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу. У цьому зв'язку, постає необхідність обґрунтування теоретичних положень щодо сутності організаційно-правових механізмів як ефективних інструментів, здатних забезпечувати належний рівень взаємодії між публічною владою та бізнесом.

Актуальність цієї проблеми підтверджується значною увагою до її вивчення з боку вітчизняних та зарубіжних вчених, експертів, а також дослідницьких та аналітичних центрів, громадських організацій, бізнес-асоціацій, міжнародних інституцій. Основні напрями взаємодії публічної влади та бізнесу набули висвітлення в контексті теорії державного та публічного управління у працях таких відомих науковців як В. Бакуменко, О. Валецький, В. Воротін, В. Гошовська, В. Ємельянов, Я. Жаліло, С. Квітка, С. Кравченко, В. Куйбіда, О. Руденко, О. Пухкал, Ю. Сурмін, І. Шпекторенко та ін..

Теоретичні та практичні аспекти застосування механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу, зокрема з позицій міжнародного досвіду, висвітлено в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких: А. Бержанір, С. Брехаря, К. Ващенко, З. Варналій, В. Воротін, О. Вільямсон, Е. Дербін, В. Залізнюк, О. Кілієвич, С. Матяж, М. Мельник, Д. Норт, М. Олсон, С. Осадчук, О. Пасхавер, Р. Райфф, І. Рейтерович, Л. Стрембіцька, В. Стрілець, О. Сімсон, Р. Фішер, М. Фрідман, Й. Шумпетер та ін..

Питання необхідності вдосконалення та модернізації механізмів взаємодії між публічною владою, бізнесом та інститутами громадянського суспільства з позицій різних напрямів наукових знань – державного управління, економіки, правознавства, політології досліджували: Н. Бондар, О. Гомоляко, В. Гончарук, О. Гончарук, В. Залізнюк, О. Карпенко, С. Квітка, С. Клімович, М. Корбецький, А. Колот, М. Мельник, Л. Оліфіренко, О. Поплавська, А. Попський, М. Пророчук, О. Риженко, Н. Савичук, О. Соколовська, О. Сизоненко, Ф. Узунов, І. Ярмолинська, Т. Ященко та ін.

Окремі питання формування механізмів взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства досліджували: М. Білинська, С. Борисевич, В. Ємельянов, О. Михайловська, А. Неділько, О. Оболенський, С. Коник, В. Куйбіда, Н. Олійник, О. Пухкал, О. Петрос, Т. Радчук, Г. Разумей, М. Разумей, О. Соколов, С. Телешун, Н. Філіпова та ін.

Водночас, незважаючи на розробку означеної проблематики представниками різних галузей науки, зокрема державного управління, проблема комплексного дослідження організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу з позицій галузі знань «Публічне управління та адміністрування» залишається актуальною та потребує подальшого опрацювання на теоретичному та практичному рівнях. Зазначене обумовило вибір теми дисертаційного дослідження: **«Організаційно-правові механізми взаємодії публічної влади та бізнесу»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. У дисертаційній роботі висвітлено результати наукових досліджень, отриманих у межах науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи кафедри парламентаризму ННІ ПУДС, відповідно до тем: «Політична культура в забезпеченні єдності та консолідації українського суспільства» (ДР № 0120U101662), а також «Участь інститутів представницької влади у повоєнній відбудові України» (ДР № 0123U102277).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є науково-теоретичне обґрунтування організаційно-правових механізмів взаємодії

публічної влади та бізнесу, розроблення на цій основі практичних рекомендацій щодо напрямів їх удосконалення в Україні.

Досягнення визначеної мети передбачає вирішення наступних *завдань*:

- визначити теоретико-методологічні засади та концептуальні підходи дослідження організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу;
- проаналізувати стан нормативно-правового забезпечення взаємодії публічної влади та бізнесу в Україні;
- охарактеризувати інституційно-організаційну систему взаємодії публічної влади та бізнесу в Україні;
- з'ясувати сутність та особливості функціонування основних організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу (публічно-приватне партнерство, соціальне партнерство, цифрове врядування, Government Relations, форсайт);
- узагальнити зарубіжний досвід застосування організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу;
- розробити практичні рекомендації щодо основних напрямів модернізації організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу в Україні в контексті європейської інтеграції.

Об'єкт дослідження – взаємодія публічної влади та бізнесу.

Предмет дослідження – організаційно-правові механізми взаємодії публічної влади та бізнесу в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у дисертаційному дослідженні використано комплекс наукових методів дослідження: *аналізу та синтезу* – для отримання знань про організаційно-правові механізми та процес взаємодії на основі їх розділення на складові, визначення логіки, стратегії роботи та створення цілісної наукової концепції; *термінологічного аналізу* – для концептуалізації ключових понять дослідження; *системного аналізу* – для формування теоретико-методологічної бази дослідження; *історико-аналітичний* – для визначення етапів становлення

нормативно-правової бази у сфері підприємництва, змін в системі публічного управління; *компаративний* – для порівняльного аналізу стану застосування організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу на основі вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду; *теоретичного узагальнення* – для розробки теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації комплексно досліджено науково-теоретичні засади, практичні шляхи впровадження та напрями модернізації організаційно-правових механізмів ефективної взаємодії між публічною владою та бізнесом з урахуванням здобутків українського та зарубіжного досвіду.

У дисертаційній роботі

уперше:

– обґрунтовано концептуальну модель взаємодії публічної влади та бізнесу як цілісну динамічну систему взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих організаційно-правових механізмів публічного управління, а саме: публічно-приватного партнерства, соціального партнерства, цифрового урядування, Government Relations та форсайту, комплексне застосування яких передбачає досягнення найвищого – партнерського рівня взаємодії, який забезпечується шляхом формування та удосконалення нормативно-правової бази, наявного сприятливого інституційно-організаційного середовища, модернізації організаційно-правових механізмів на основі впровадження кращих елементів зарубіжного досвіду;

удосконалено:

– понятійно-категоріальний апарат галузі знань «Публічне управління та адміністрування» за рахунок уточнення сутності поняття «організаційно-правові механізми», зокрема, шляхом обґрунтування їх регуляторного та функціонального впливу у налагодженні взаємодії між публічною владою (органи державної влади та органи місцевого

самоврядування), бізнесом (суб'єкти господарювання, зокрема господарські організації та/або підприємці, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законодавством порядку) та громадянським суспільством, представленим через його інститути (громадські організації, асоціації, професійні та творчі спілки, об'єднання тощо);

– класифікацію організаційно-правових механізмів публічного управління (публічно-приватне партнерство, соціальне партнерство, цифрове урядування, Government Relations, форсайт), сформовану на основі критеріїв результативності, оптимальності, перспективності, що відповідає соціально-економічним потребам сучасного суспільства;

набули подальшого розвитку:

– характеристика структури інституційної-організаційної системи, що забезпечує взаємодію публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства в Україні, шляхом аналізу організаційних засад та пріоритетних напрямів діяльності різних типів інституцій: *державних* (Кабінет Міністрів України, Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, Міністерство цифрової трансформації України, Державна регуляторна служба України, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України, Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України та ін.); *недержавних* (Національна бізнес-коаліція; Українська Рада Бізнесу, Аспен Інститут Київ та ін.); *науково-дослідних* (аналітичні та навчальні центри, НІСД; ННІ ПУДС КНУ імені Тараса Шевченка та ін.); *міжнародних* (Center for International Private Enterprise, U. S. Agency for International Development та ін.);

– узагальнення щодо зарубіжного досвіду взаємодії публічної влади та бізнесу, що дозволило виявити загальні тенденції розвитку інституційного середовища, нормативно-правового забезпечення, джерел фінансування, а також обґрунтування можливості імплементації кращих елементів цього досвіду в систему публічного управління та адміністрування України;

– практичні рекомендації щодо основних напрямів модернізації організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу на основі впровадження кращих елементів європейського досвіду в Україні.

Інформаційну базу дисертаційної роботи склали: Конституція України, Закони України, Укази Президента України, Розпорядження та Постанови КМУ, стратегічні плани, цільові комплексні програми бізнес структур, інститутів громадянського суспільства, а також довідкові матеріали та рішення державних органів влади, аналітичні дослідження Світового банку, інших міжнародних установ, результати аналітичних досліджень провідних вітчизняних та міжнародних організацій, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань публічного управління, взаємодії держави, бізнесу та громадянського суспільства.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, в якій винесені на захист теоретичні положення і висновки, власні ідеї та рекомендації автора, дали змогу вирішити поставлені в ній наукові завдання.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційної роботи доповідались і обговорювались на науково-практичних конференціях: науково-практична конференція «Освітньо-професійна програма за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»: відповідь на виклики сьогодення» (м. Київ, 29 грудня 2020 р.); XII науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Становлення та розвиток публічного адміністрування» (м. Дніпро, 11 червня 2021 р.); щорічний міжнародний круглий стіл до Дня місцевого самоврядування в Україні «Реформа децентралізації в Україні: здобутки та перспективи» (м. Київ, 9 грудня, 2021 р.); міжнародна науково-практична конференція «Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього» (м. Київ, 7-8 червня, 2022 р.); щорічний науково-практичний Всеукраїнський круглий стіл до Дня Соборності України «Соборність України: політика духовної спільності, національних традицій і цінностей» (м. Київ, 25 січня, 2023 р.); II Міжнародна науково-практична конференція Таврійського

національного університету імені В. І. Вернадського до 105 річниці від заснування університету (Київ, 17-18 жовтня 2023 р.).

Теоретичне та практичне значення роботи. Результати дослідження можуть бути використані під час викладання основних та вибіркового навчальних дисциплін освітніх програм «Парламентаризм і парламентська діяльність» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» кафедри парламентаризму, таких як «Парламентаризм», «Технології парламентської діяльності». Висновки дослідження можуть стати основою для поступової зміни чинної концепції взаємодії публічної влади та бізнесу в Україні через трансформацію організаційно-правових механізмів в сучасних соціально-економічних умовах.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження дисертаційної викладені у 10 наукових публікаціях, зокрема – 3 статті в наукових фахових виданнях України з публічного управління та адміністрування, 1 стаття – у зарубіжному науковому періодичному виданні, 6 публікацій у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 216 сторінок, з них основного тексту – 190 сторінок. Робота містить 8 таблиць та 6 рисунків. Список використаних джерел налічує 214 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ

1.1. Наукові засади формування механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу

Інституційні трансформації, що відбувається в сучасному українському суспільстві, суттєво впливають на зміну ролі як в цілому держави, так і публічної влади у процесах формування та регулювання взаємодії із бізнесом. Значною мірою це обумовлено повномасштабною російською збройною агресією, внаслідок якої виникає необхідність посилення взаємозв'язків між публічною владою та суб'єктами підприємницької діяльності з метою розв'язання складних соціально-економічних проблем у країні. Крім того, набуває значущості роль громадянського суспільства як соціального партнера та впливового учасника комунікації між владою та бізнесом.

З метою обґрунтування ефективних механізмів взаємодії між публічною владою та бізнесом слід здійснити теоретичний аналіз сформованих наукових підходів для виявлення особливостей, специфіки та шляхів налагодження співпраці влади та бізнесу в сучасних суспільствах. Теоретичною базою для цього виступають праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Зауважимо, що в даному контексті очевидним є поєднання наукових теорій, концепцій з різних галузей знань – державного управління, публічного управління та адміністрування, економіки, політології, правознавства, соціології тощо. Це виводить досліджувану проблематику на міждисциплінарний рівень, актуалізує її в контексті різних наукових дискурсів, сприяє розв'язанню конкретних практичних завдань.

Питанням трансформації взаємодії публічної влади та бізнесу, змінюваним умовам їх співіснування, необхідності вироблення новітніх стратегій розвитку цієї взаємодії присвячено чимало праць, наукових публікацій сучасних вітчизняних вчених, проведено значну кількість публічних дискусій,

спрямованих на пошук новітніх форм, способів, механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу.

З позицій державного управління в сучасному науковому дискурсі привертають увагу праці вітчизняних вчених, присвячених проблемі встановлення взаємодії між владою та бізнесом на основі міжінституційного співробітництва. Так, у праці сучасного українського вченого, політика, державного управлінця В. Ємельянова «Розвиток партнерських відносин бізнесу, влади в системі державного управління сталим розвитком України: теорія, методологія, практика» обґрунтовано концептуальні засади розвитку партнерських відносин бізнесу та влади як взаємовигідної співпраці органів державної влади та бізнесу, яка спрямована на досягнення державних потреб силами та ресурсами суб'єктів господарювання [34, с. 12]. На думку вченого, партнерство держави та бізнесу необхідно розглядати з позицій різних форм взаємодії, на основі яких виділено три найбільш важливих форми партнерства, а саме:

- економічне партнерство;
- правове партнерство;
- організаційне партнерство.

Економічне партнерство передбачає здійснення спільної підприємницької діяльності державними органами та підприємницькими структурами шляхом використання ресурсів підприємницького сектора. Правове партнерство забезпечує спільну організацію процесу регулювання підприємницької діяльності з боку держави. З цією метою представники підприємницьких структур можуть брати участь у робочих групах з розробки законодавства, створювати координаційні ради та консультаційні органи із залученням фахівців з органів державної влади. У свою чергу, державна влада може використовувати різні форми та методи державного впливу на бізнес з метою сприяння його розвитку. Організаційне партнерство передбачає залучення різних форм, що забезпечують участь представників кожної із сторін в роботі структурних підрозділів іншого боку взаємодії.

Відповідно до зазначених форм, вченим запропоновано наступна класифікація форм та видів партнерства бізнесу та влади. Так, економічна взаємодія може включати державні підприємства та корпорації, а також корпорації з державною участю. Державне-приватне партнерство виступає як одна з найпоширеніших форм економічної взаємодії, що передбачає наявність ринкових взаємовідносин, зокрема, таких, як закупівлі, тендери, інвестиційні контракти. В процесі правової взаємодії відбувається державне регулювання підприємницької діяльності та конкуренції, здійснюється державне регулювання як державних, так і підприємницьких структур. Участь представників різних груп інтересів в діяльності інших сторін характеризує процес організаційної взаємодії

В умовах ринкової взаємодії найбільш ефективними видами вказаної взаємодії виділено наступні: контрактна система, взаємодія в інвестиційній сфері, а також оренда, концесія, траст державного майна [34, с. 24].

В монографічному дослідженні відомого сучасного українського вченого, політичного діяча С. Квітки «Державне управління формуванням партнерських відносин між владою та бізнесом в умовах соціальних перетворень» визначено особливості політичного впливу бізнесу на державу та суспільство в умовах трансформаційних процесів в Україні. Аналізуючи проблеми функціонування інституту бізнесу, автор сформулював ряд теоретичних положень, які дозволили сформулювати новий самостійний напрямок в науці державного управління, в рамках якого обґрунтовано місце бізнесу в сучасному демократичному суспільстві, особливості встановлення його партнерства з публічною владою та громадянським суспільством як рушійної сили сучасних соціальних та демократичних перетворень [43].

В контексті нашого дослідження важливо звернути увагу на виокремленні вченим особливості та тенденції розвитку української моделі взаємодії влади та бізнесу. Аналізуючи відносини бізнесу й держави в Україні, дослідник зауважує, що саме процеси глобалізації змушують вносити корективи в цю взаємодію. При цьому українська модель взаємодії влади та бізнесу характеризується тим, що

співвідношення інтересів економічних та владних структур перебуває в безперервній динаміці – рівновага між ними є нестабільною та нетривалою, що призводить до її швидкого руйнування та переформатування. Інтереси економічних і політичних структур в українському ландшафті являють собою інтегровану систему. Формальні угоди виконують роль оптимальної моделі взаємовідносин та використовуються як інструмент для витіснення конкурентів та монополізації доступу до ресурсів. На думку вченого, формування партнерських відносин між владою та бізнесом може бути здійснена шляхом оптимізації системи державного управління у цій сфері. Не менш значущим в цьому процесі є встановлення зрілої демократії, що сприятиме подоланню недемократичних сфер української політичної культури, зниженню соціально-економічної нерівності [43, с. 159].

Серед численних форм, механізмів та методів партнерства влади та бізнесу С. Квіткою виділені найбільш перспективні для подальшого розвитку, а саме: форсайт, публічно-приватне партнерство, інноваційні стратегії та електронне врядування. Форсайт є спеціальною технологією, що спрямована на формування пріоритетів розвитку у різних сферах життя суспільства із залученням максимального великої кількості учасників з метою досягнення якісно нових результатів у розвитку країни, регіону, громади. Розвиток технологій форсайту передбачає розробку інноваційної стратегії, яка потребує відповідного інституційного середовища, розвиток технологій брендингу регіону, інституту стейкхолдерів, які стануть ініціаторами та провідниками інновацій.

Публічно-приватне партнерство виступає як форма співпраці між органами публічної влади (держави або місцевого самоврядування) та приватним бізнес-сектором, яка встановлює порядок та норми використання об'єктів державної та муніципальної власності, а також послуг, що надаються державними та муніципальними органами, а також організаціями, установами та підприємствами. Така форма взаємодії юридично закріплюється у вигляді договору, в якому передбачено шляхи співінвестування, поділ ризиків між усіма учасниками проектів співробітництва [43].

Вітчизняна дослідниця С. Брехаря доводить, що формування системи взаємовідносин між владою та бізнесом є одним з найважливіших чинників, що впливає на розвиток економічної системи та стимулює науково-технічний прогрес. Дослідниця С. Брехаря виокремлює три основні моделі взаємовідносин влади та бізнесу в сучасній Україні. Серед них: модель взаємодії влади та бізнесу, модель обмеження впливу бізнесу на владу, а також модель управління державою в інтересах бізнесу. Для нашого дослідження важливо акцентувати увагу на визначенні авторкою поняття «взаємодія влади та бізнесу». Так, взаємодія влади та бізнесу розглядається дослідницею як система інститутів (формальних і неформальних), функціонування яких пов'язано із метою представництва інтересів бізнесу, як важливого актора, у владі, а також для регулювання діяльності бізнесу та формування умов для його розвитку [7, с. 190]. Відносини між владою та бізнесом побудовані на функціонуванні двох груп формальних інститутів. До першої групи інститутів С. Брехарею віднесено: різні типи галузевих організацій та об'єднань, бізнес-асоціації, що забезпечують представництво інтересів бізнесу у владі. Другу групу інститутів складають комітети у справах підприємництва, комісії, контролюючі органи тощо, які віднесено до державних інститутів, а також організації, створені за ініціативою держави, такі як консультативні та дорадчі органи. Ці інститути орієнтовані на надання консультацій для бізнесу, проведення експертиз, обговорення питань щодо законодавчих ініціатив, а також встановлення правил для економічних агентів на ринку.

Група неформальних інституцій створюється на основі традицій, моральних та етичних цінностей, релігійних переконань, а також культурної та історичної пам'яті, ментальних особливостей, характерних для будь-якої держави. Крім того, слід прийняти до уваги наявність інститутів, які не беруть безпосередньо участь у представництві інтересів бізнесу. Втім, вони можуть здійснювати опосередкований тиск на інститути влади. Серед таких інститутів слід відзначити різні види благодійних організацій, об'єднань, які отримують

фінансування від бізнесу та покликані вирішувати різного роду соціальні проблеми [7, с. 191].

Особливості співпраці держави та бізнесу в Україні та її механізми у різних сферах життєдіяльності українського суспільства є предметом вивчення багатьох дослідників. Так, С. Матяж розглядає таку взаємодію в контексті соціально-економічного розвитку країни, адже специфіка соціальної сфери як об'єкта фінансування не самоокуповується та потребує фінансової підтримки з різних джерел – державних, приватних, благодійної допомоги тощо. Крім того, на думку дослідниці, за останній час в усьому світі у взаєминах між державою, громадськими інституціями та приватними компаніями відбулися істотні зміни. На перший план вийшли принципово нові форми суспільної взаємодії. Це призводить до розуміння того, що жорстке регулювання з боку держави та податки не генерують зростання суспільного добробуту. У цьому зв'язку, форми взаємодії з приватним сектором поступово змінюються та набувають ознак добровільного саморегулювання. Сам приватний сектор також шукає нових шляхів взаємодії та відмовляючись від безсистемної доброчинності, переходить до більш складних, стратегічних форм взаємодії із владою та громадськістю [55].

За останні роки теоретична база досліджень, спрямованих на вивчення сучасних механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу, доповнилася рядом наукових праць. Серед них – «Державне приватне партнерство як важливий інструмент забезпечення сталого розвитку територій», підготовлена сучасними вітчизняними вченими (С. Хаджирадєва, Н. Васильєва, О. Васильєва, М. Киртока) [170]. Здійснюючи системний аналіз механізмів реалізації концесійної діяльності, автори акцентують увагу на необхідності функціонування всіх механізмів у комплексній системі, відповідності цілям поставленим завданням, узгодженості та взаємозв'язку між собою та окремими структурними елементами. У цьому зв'язку, як наголошують дослідники, суб'єктам публічного управління необхідно постійно здійснювати моніторингові дослідження щодо внутрішніх та зовнішніх факторів, тим самим вчасно виявляючи проблеми та приймаючи управлінські рішення на основі системного

підходу [170, с. 259]. У цілому, можна зазначити, що механізм державно-приватного партнерства набуває нових форм, є дієвим інструментом реалізації різних програм сталого розвитку, зокрема регіональних.

В дисертаційному дослідженні М. Корбецького «Впровадження механізму державно-приватного партнерства у сфері житлового будівництва в Україні в контексті світового досвіду» обґрунтовано сутність, теоретичні та прикладні засади впровадження механізму державно-приватного партнерства [50]. Доведено, що розуміння сутності державно-приватного партнерства у вузькому смислі має конкретне практично-прикладне значення, адже дозволяє органам публічної влади обґрунтувати доцільність використання такої форми економічного співробітництва держави і бізнесу в якості конкретного інфраструктурного проекту в сфері житлового будівництва і, особливо спорудження доступного житла. У роботі визначено та охарактеризовано найбільш поширені моделі (форми) державно-приватного партнерства як практичного вияву державно-управлінського впливу на розвиток базової інфраструктури, у тому числі галузі житлового будівництва.

Як специфічний вид діяльності груп інтересів, спрямований на побудову ефективних та довгострокових взаємовідносин з органами державної влади усіх рівнів розглядає Government Relations (GR) у своїх наукових розвідках сучасний вчений, експерт, громадський діяч І. Рейтерович [144]. Дослідник вказує на дієвість GR у розбудові довгострокових відносин між публічною владою та фінансово-промисловими групами, асоціаціями бізнесу для отримання не лише взаємовигідного, а й суспільно корисного результату. Аналізуючи стан взаємодії між різними групами інтересів, вчений доводить необхідність наявних системних принципів – досягнення консенсусу інтересів влади, бізнесу та суспільства; інституалізація відносин бізнесу, суспільства та влади; участь великих бюджетно-утворюючих та фінансово-промислових груп у соціальному житті місцевих громад; транспарентність відносин держави, бізнесу та громадянського суспільства тощо [144].

Дисертаційне дослідження С. Клімовича на тему: «Відносини з урядом (Government Relations) як особливий вид комунікації громадськості і бізнесу з владою в Україні», а також наукові публікації вченого присвячені аналізу окремих інструментів Government Relations, що використовуються в Україні. Автором охарактеризовано та розкрито специфіку використання таких інструментів взаємодії, як зв'язки з громадськістю, державно-приватне партнерство – форма співробітництва держави та бізнесу, корпоративно-соціальна відповідальність (соціальна відповідальність бізнесу), лобювання тощо [45].

На значущість для України успішної взаємодії влади, бізнесу та громадянського суспільства як однієї з основних умов здійснення ефективного управління вказують вітчизняні вчені – С. Телешун, О. Пухкал, В. Карлова, І. Рейтерович, С. Ситник. Ними обґрунтована думка про те, що ця проблема набуває особливої ваги у просторі публічної політики. Разом з тим, має суттєве значення для України з точки зору її руху до інтеграції в Європейський Союз [38]. Пошук інструментів та механізмів вироблення публічної політики передбачає наявність суспільного договору між владою, бізнесом та громадянським суспільством, При цьому, кожна сторона повинна мати свою сферу відповідальності. Для влади такою відповідальністю є – проведення реформ, забезпечення балансу інтересів між громадянським суспільством, владою та бізнесом. Крім того, слід якісно працювати, використовуючи нові підходи, гарантуючи громадянам дотримання їх прав. З боку бізнесу відповідальність полягає у підтримці та розвитку бізнес-середовища, досягнення взаємодії із владою та громадянським суспільством. До обов'язків бізнесу належить – сумлінна сплата податків, здійснення ефективних інвестувань в економіку країни, дотримання принципів чесної праці та конкуренції. Відповідальність громадянського суспільства полягає у здійсненні контролю за владою, працювати згідно із принципами гідності, неухильно додержуватися Конституції України та Законів України [38].

У сфері практичної реалізації механізмів взаємодії між публічною владою та бізнесом слід відзначити заходи, які здійснюються Кабінетом Міністрів України (КМУ). Так, у Розпорядженні КМУ від 24 січня 2020 р. № 66-р. йдеться «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року» [132]. У вказаній Концепції зазначено, що «забезпечення в Україні сталого економічного зростання потребує запровадження сучасних механізмів взаємодії держави та бізнесу, а також бізнесу та суспільства, які дадуть змогу посилити взаємну відповідальність усіх учасників суспільного життя, створити умови для подальшого соціально-економічного розвитку держави та суспільства» [132]. Одним з таких суб'єктів є соціально відповідальний бізнес. Його діяльність визначає відповідальну поведінку за вплив їх рішень і дій на суспільство, враховує очікування суб'єктів господарської діяльності та суспільства, відповідає чинному законодавству, міжнародним нормам, є інтегрованою у діяльність суб'єкта господарської діяльності.

Довгостроковими результатами реалізації Концепції мають стати:

- забезпечення сталого розвитку країни;
- соціальна відповідальність бізнесу в українському суспільстві як загальноприйнята тенденція;
- підвищення конкурентоспроможності країни і таких її показників, як: рівень макроекономічної стабільності; ефективність діяльності державних і приватних інституцій; рівень легкості ведення бізнесу; інноваційний і технологічний розвиток; якість людського капіталу; спрощена інтеграція до європейського економічного й соціального простору і, зрештою, поступова інтеграція до ЄС [132].

Слід зазначити, що для нашого дослідження актуальними є праці сучасних вітчизняних вчених, присвячені дослідженню економічних аспектів взаємодії держави та бізнесу, що визначаються відповідними економічними чинниками. Так, українська дослідниця М. Мельник в монографічному дослідженні «Формування бізнес-середовища України в умовах інституційних

трансформацій» обґрунтовує зміну ролі держави в процесі новітніх соціальних, економічних та інституційних трансформацій. Аналізуючи проблему формування бізнес-середовища, у тому числі в національному економічному просторі, необхідність розробки обґрунтованої політики розвитку підприємництва в Україні, вчена доводить, що політика держави, спрямована на формування бізнес-середовища, має розроблятися та реалізовуватися з урахуванням особливостей історичного розвитку країни, її традицій, а також правового забезпечення, стану соціальної інфраструктури, рівня розвитку людського потенціалу тощо. Виходячи з інституціональної теорії, бізнес-середовище формується саме суспільним середовищем [58, с. 26].

М. Мельник підкреслює, що в умовах змішаної ринкової економіки формуються регульовані економічні відносини з тісною взаємодією та співіснуванням держави та бізнесу, що проявляється у розвитку різноманітних форм партнерства, їх поширення в різних галузях економіки. Аналізуючи світову практику використання різних моделей партнерства держави та бізнесу, авторка підкреслює, що партнерство держави та бізнесу (державно-приватне партнерство) – є, свого роду, інституційним та організаційним альянсом між державною владою та приватним бізнесом. Його основна мета полягає у «реалізації суспільно-значимих проектів у широкому спектрі сфер діяльності – від розвитку стратегічно важливих галузей економіки до надання суспільних послуг у масштабах всієї країни чи окремих територій» [58, с. 25]. Разом з тим, держава не може здійснювати свої соціально-економічні функції без ефективно функціонуючого бізнесу, у свою чергу, останній не може розвиватися ефективно без підтримки (сприяння) держави. Відтак, партнерство держави та бізнесу визначається суспільним характером як виробництва, так і споживання, що виявляє його синергійний потенціал [58].

Процеси трансформації взаємодії держави та бізнесу є предметом дослідження сучасної дослідниці О. Поплавської. На її думку, за умов поглиблення глобалізаційних процесів, зміни парадигми державного управління, ролі громадськості в економічному житті суспільства, постає необхідність в

пошуку нових конфігурацій та форм взаємодії існуючих інститутів ринку та соціальних партнерів для забезпечення стійкого економічного розвитку та гідної праці. Серед традиційних форм взаємодії держави та бізнесу дослідниця виокремлює соціальне партнерство. Втім, задіяти таку форму можливо за умов зміни вектору комунікації, що потребує відмову від протекціонізму як для держави, так і для бізнесу: «Взаємовідносини повинні бути прозорими та рівноправними, ураховувати потреби усього населення, зокрема неформального сектору економіки» [96, с. 184]. Суттєвою для ефективної реалізації даної форми є активна позиція самої держави, а саме: спільна економічна та фінансова відповідальність за реалізацію соціальних проектів, участь у розв'язанні проблем у сфері освіти, науки, екології, охорони здоров'я тощо.

На думку О. Поплавської, одним з перспективних форматів взаємодії держави, громадськості та бізнесу є соціальне підприємництво. Авторка пропонує визначати соціальне підприємництво як різновид бізнесу, метою якого є вирішення соціальних проблем суспільства, як то допомога у подоланні соціальної ізоляції, залучення громадян до участі у соціальних ініціативах, об'єднання громад для розв'язання соціальних проблем, сприяння використанню наявних ресурсів регіону для його розвитку, пошуку нових шляхів вирішення економічних, соціальних та гуманітарних питань. Відтак, різні за змістом відносини між акторами, а також їх конфігурація створює підстави для висновку, що відбувається процес формування соціально відповідальної держави та соціально відповідального суспільства. У цих відносинах держава постає активним учасником у вирішенні соціальних проблем спільно з бізнесом. Роль бізнесу полягає у співпраці із державою, налагодженні та сприянні сталому розвитку. Таким чином, необхідність формування нового виду підприємництва, а саме – соціального – є спільним завданням держави, бізнесу та громадського суспільства [96].

Глибокий аналіз теоретико-методологічних засад, методичних та практичних рекомендацій щодо забезпечення розвитку малих підприємств здійснено сучасною дослідницею В. Стрілець в роботі «Забезпечення розвитку

малих підприємств: теорія, методологія, практика» [155]. На основі обґрунтованих концептуальних підходів авторкою представлена концепція інфраструктури державного забезпечення розвитку малих підприємств в Україні. Акцентовано увагу на тому, що інституційне забезпечення має проводитися крізь призму основних складових інфраструктури підтримки та розвитку малих підприємств, серед яких виділено наступні види:

- 1) державне інституційне забезпечення розвитку малих підприємств;
- 2) забезпечення підтримки малих підприємств міжнародних організацій та урядів;
- 3) інституції інвестиційного забезпечення (приватні установи та організації, що спеціалізуються на підтримці малих підприємств, формальні та неформальні інвестори, в тому числі бізнес-ангели, венчурні фонди, інститути спільного інвестування та ін.).

На думку В. Стрілець, найбільш розвиненими інститутами забезпечення розвитку малих підприємств в Україні є:

– бізнес-центри – це центри послуг для бізнесу, які надають суб'єктам підприємництва, а також особам, що мають намір провадити підприємницьку діяльність, інформаційну, навчальну, консалтингову, маркетингову та інші види практичної допомоги;

– консультативні центри – це організації, які створені органами влади, їх діяльність спрямована на забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації спільної політики;

– технологічний парк являє собою юридичну особу або групу юридичних осіб, які діють відповідно до договору та здійснюють розробку організаційних засад для реалізації проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій тощо;

– центри підтримки технологій – організації, діяльність яких спрямована на надання доступу до баз даних, а також допомогу винахідникам та новаторам з питань використання цих баз даних;

– бізнес-інкубатор – є організацією, яка надає спеціально обладнані приміщення суб'єктам малого та середнього підприємництва з метою сприяння у набутті ними фінансової самостійності;

– фонди підтримки малого підприємництва – організації, які реалізують затверджені урядом заходи пільгової фінансової підтримки, надають освітні, консультаційні, гарантійні програми для розвитку малого і середнього бізнесу із залученням державних коштів [155, с. 206].

Питанням формування економічної політики держави в аспекті розвитку та підтримки малого та середнього бізнесу, здійснення систематизації її напрямків та вироблення сучасних шляхів гармонізації в умовах євроінтеграційних прагнень України присвячено дисертаційне дослідження сучасного вітчизняного вченого-економіста А. Попського «Організаційно-правові засади становлення та функціонування малого та середнього бізнесу у контексті європейської інтеграції» [98]. Автором визначено сутність поняття «державна політика розвитку та підтримки малого та середнього бізнесу у контексті європейської інтеграції», що інтерпретується як «системна діяльність уряду, центральних та місцевих органів влади, які функціонально взаємопов'язані між собою з метою забезпечення ефективної діяльності малих та середніх підприємств у напрямі їх сталого розвитку та реалізації євроінтеграційних прагнень української держави» [98, с. 17].

Шляхом аналізу стану розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, автором доведено, що основними проблемами при веденні малого та середнього бізнесу є: обмежений доступ до інвестицій, фінансових надходжень та кредитних коштів, високе оподаткування бізнесової діяльності, приховування прибутків, що активізує тіньову сферу бізнесу тощо. З позиції взаємодії держави та бізнесу, дослідником зроблено висновки про необхідність удосконалення державної політики та підтримки малого та середнього бізнесу.

В умовах євроінтеграційного розвитку української держави все більшої ваги набувають питання зміни стратегії взаємодії публічної влади та бізнесу. Необхідність зміни старих способів управління, надання публічних послуг та

ринкових інструментів у регулюванні економіки, орієнтація на інноваційність програмно-цільових стратегій при формуванні нової моделі публічного управління та врядування – ці питання стали ключовими в колективному дослідженні сучасних українських науковців на тему: «Система публічного управління національною економікою в умовах євроінтеграції: формування та розвиток» [149]. На думку дослідників, особливості взаємодії публічної влади та бізнесу визначаються специфікою інвестиційної діяльності, зокрема соціального інвестування. Доведено, що залучення критеріїв соціальної відповідальності для оцінки бізнесу, яка здійснюється інвесторами на організованих фінансових ринках, а також фондами прямого інвестування та інституційними інвесторами, дозволяє поширювати та впроваджувати соціальне інвестування [149, с. 131].

Слід зазначити, що проблема вироблення ефективних механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу актуалізується не тільки в теоретичній площині, а й потребує практичного розв'язання. Саме питання створення належних умов ведення бізнесу в Україні шляхом реалізації регуляторної політики та вдосконалення регуляторного середовища є одними з пріоритетних для виконавчих органів влади України.

У цілому, здійснений аналіз наукових праць вітчизняних вчених, присвячених дослідженню проблеми взаємодії між публічною владою та бізнесом дозволив дійти висновку, що теоретичними підходами, на основі яких розглядаються різні аспекти та особливості взаємодії публічної влади та бізнесу є: управлінський, організаційний, нормативно-правовий, економічний, політологічний. В контексті кожного з них вченими виокремлена специфіка, форми та інструментарій досягнення взаємодії між публічною владою та бізнесом. Дослідниками наголошено на необхідності опрацювання нових форм взаємодії, зміни старих способів управління, надання публічних послуг та ринкових інструментів у регулюванні економіки, вироблення інноваційних програмно-цільових стратегій при формуванні нової моделі публічного управління.

Вагомим теоретичним підґрунтям для аналізу процесу формування механізмів взаємодії між державою, бізнесом та суспільством, є праці зарубіжних науковців. Так, на зростання ролі держави в житті розвинутих країн, роль технічного прогресу, демографічні зрушення, зміни в економічній сфері вказує провідний американський економіст, соціолог М. Олсон в роботі «Rise and Decline of Nations. Economic Growth, Stagflation and Social Rigidities» («Піднесення та занепад держав. Економічний розвиток, стагфляція та соціальний застій» [203]. На думку вченого, саме демографічні зрушення (збільшення населення, урбанізація) стали чинниками посилення соціальної політики держави, сприяли наданню державних послуг в сфері охорони здоров'я, регулюванню життя в містах, охороні навколишнього середовища. Технологічні зрушення всіх типів змусили державу збільшити інвестиції в сферу освіти та науки, патентної діяльності тощо.

Демонструючи власну економічну теорію, М. Олсон робить деякі важливі висновки для політики, зокрема економічної та бюджетної політики держави, а саме – краща макроекономічна політика – це хороша мікроекономічна політика. Не існує ніякої заміни відкритого, конкурентного середовища. «Якщо на ринках домінують усякого роду об'єднання і держава постійно втручається в економіку в ім'я особливих інтересів, не існує макроекономічної політики, здатної виправити ситуацію». Другий висновок вченого – деінфляційна політика, така необхідна сьогодні багатьом країнам, повинна бути в більшості випадків не тільки рішучою й такою, що викликає довіру. Таким чином, схеми податків і субсидій, призначених для зниження природного рівня безробіття, можуть мати позитивний ефект у тому, й тільки у тому випадку, коли одночасно проводиться добра грошова та бюджетна політика [203, с. 261-262]. Втім, на думку автора, зазначені заходи ніяк не замінюють успішну макроекономічну політику держави та відповідних державних інституцій.

Питання соціально-економічних функцій держави набули ґрунтовного вивчення в класичній роботі американського економіста М. Фрідмана «Capitalism and Freedom» («Капіталізм і свобода») [169]. Аналізуючи роль

держави в соціальному, економічному житті суспільства, яке дотримується принципу свободи та спирається в організації економічної діяльності на ринок, вчений висунув декілька ключових тез. Передусім, на його думку, роль держави полягає у виконанні тих завдань, які ринок не здатний вирішити сам для себе. Зокрема – визначати правила гри та забезпечувати їхнє виконання. Разом з тим, законодавство та відповідні соціально-економічні програми держави ухвалюються, як правило, під впливом великого капіталу, в його інтересах, що послабляє конкуренцію на ринку й від чого, в кінцевому підсумку, страждає споживач. Втім, «організація економічної діяльності за посередництва добровільного взаємообміну передбачає, що за допомогою держави ми забезпечимо дотримання законності, щоб не допустити примушування одних людей іншими, виконання добровільно укладених контрактів, визначення прав власності, інтерпретації та забезпечення додержання цих прав і функціонування кредитно-грошової системи» [169, с. 37].

У роботі також показана відмінність між соціальною відповідальністю держави та механізмом реалізації цієї відповідальності. Так, визнаючи особливу природу «суспільних благ» й відповідальність держави за їхнє забезпечення, М. Фрідман наголошує на тому, що держава повинна реалізовувати свої зобов'язання через залучення допомоги приватних інститутів, а також запровадження ринкових та правових механізмів. У цілому, дослідник доходить висновку про те, що «держава, яка підтримує закон і лад, визначає права власності, слугує для нас засобом модифікації прав власності та інших правил економічної гри, ухвалює третейські рішення з приводу різних тлумачень цих правил, забезпечує дотримання контрактів, сприяє конкуренції, забезпечує кредитно-грошову систему, протидіє технічним монополіям і долає «зовнішні ефекти», виступає як додаткова сила стосовно приватної добродійності й родини у справі захисту недієздатних – така держава, поза сумнівом, виконує важливі функції» [169, с. 44].

Інший підхід у наукових дослідженнях зарубіжних вчених ґрунтується на аналізі ролі бізнесу по відношенню до влади. Так, американський політолог

Г. Уїлсон зауважує, що сам характер цієї дискусії змінився по ряду причин. По-перше, стало складно доводити, що домінування бізнесу відбувається через третю особу – «владу», адже бізнес залучає свої ресурси, як це роблять усі групи інтересів, для створення сприятливого іміджу в очах суспільства за допомогою різних інформаційних інструментів, а також перед елітою суспільства за допомогою розумного розподілу дотаційних коштів (видача стипендій, грантів тощо). Іншим аргументом є визнання того, що бізнес є не просто звичайною групою інтересів. Ця група здатна суттєво впливати на владу через різні політичні та економічні сфери. Це є підтвердженням його впливового становища в суспільстві. Участь у фінансуванні виборчих кампаній, політичних партій та проектів – є тими перевагами, які дозволяють бізнесу бути впливовою групою інтересів [214].

У праці американського економіста та політолога Ч. Ліндблома «Politics and Markets: The World's Political Economic Systems» («Політика та ринки. Політико-економічні системи світу») досліджувані питання про роль бізнесу в структурі суспільства стали підґрунтям для формування певного наукового напрямку. Вказуючи на явно більшу політичну вагу бізнесу, в порівнянні з більшістю інших груп інтересів, автор висловлює думку з приводу того, що бізнес не може покладатися винятково на своє, за Ліндбломом, «привілейоване становище». Як зазначає дослідник, попри те, що держава, на думку марксистів, була нічим іншим як виконавчим комітетом буржуазії, який обслуговував інтереси бізнесу, структура державної влади у розвинених країнах Заходу, все ж таки, лише у невеликій мірі відповідає й підходить під визначення «виконавчої влади бізнесу». Мільярди доларів, які бізнес витрачає на політику лобіювання, пожертвування на кампанії, фінансування політичних фондів, партій тощо, є тим доказом, що сам бізнес не може покладатися на своє привілейоване становище і не відчуває себе впевнено настільки, щоб ігнорувати практичну політику [197].

Представник неоінституціональної школи Р. Коуз в праці «The Firm, the Market and the Law» («Фірма, ринок та право») започаткував теорію трансакційних витрат та ввів у науковий обіг поняття «трансакційні витрати»

(або «витрати використання ринкового механізму»). Вчений акцентував увагу на питаннях державного втручання в середовище бізнесу, проблемі права власності як важливої передумови ефективного функціонування всієї ринкової економіки. На думку вченого, «...ринки, які сьогодні існують, для своєї діяльності потребують більшого, ніж приміщення, в якому відбувається купівля-продаж. Вони потребують також закріплення правових норм, які б визначали права та обов'язки тих, хто здійснює трансакції у цих приміщеннях... Коли приміщень та їх власників безліч та інтереси кожного різняться, як це має місце в роздрібній та оптовій торгівлі, встановлення та підтримка приватної системи правових норм видається доволі складною справою. Тому діяльність на цих ринках з необхідністю залежить від правової системи держави» [185, с. 15]. Таким чином, Р. Коуз відстоює ідею оптимального поєднання «свідомого контролю» та ринкового регулювання економіки. На його думку, ринок потребує допомоги з боку держави для створення необхідних умов, передусім правових, які б за допомогою ринкового механізму допомагали вирішувати різні сучасні економічні та соціальні екстерналії.

Погляди дослідника на державне регулювання ринкової економіки, зокрема через встановлення податків та надання субсидій, значно еволюціонували в бік вироблення критичного погляду на ці процеси. Виходячи з цього, пошук інституційного рішення будь-якої проблеми завжди передбачає багатоваріантність. Тому, на думку вченого, не має потреби кожного разу закликати до розширення участі держави в економіці, тоді як більш ефективними можуть бути виявитися заходи щодо заохочення до конкуренції, зміни правових процедур, скасування адміністративних регламентацій або організації нового ринку.

Інституціональна теорія американського економіста Д. Норта, представлена у праці «Інституції, інституційні зміни та функціонування економіки» [78] пояснює проблеми стимулювання економічного розвитку в будь-якій країні через аналіз її інституційної структури. Вчений розглядає інституціоналізм як науку, що залежить від політичної, соціальної та

економічної сфер. Він наголошує на тому, що інститути включають в себе всі форми обмежень, створених людьми для того, щоб надати певну структуру людським взаєминам, зокрема економічним. Розробляючи теорію інституційних змін дослідник обґрунтовує природу інститутів та їх вплив на економічні зв'язки, адже саме інституції є створеними людьми обмеження, метою яких є зниження невизначеності у суспільних взаємовідносинах. За Д. Норттом, «інститути» – це «правила, механізми, що забезпечують їх виконання, і норми поведінки, які структурують взаємодії, що повторюються між людьми» [78, с. 17]. Відтак, саме інститути структурують взаємовідносини між бізнесом та державою, тим самим забезпечують сприятливе середовище для спільного визначення та пошуку шляхів вирішення складних проблем.

У структурі інститутів Д. Норт виокремлює три головні складові:

- неформальні обмеження, що регулюються традиціями, звичаями, соціальними умовностями тощо;
- формальні обмеження, що визначаються нормами Конституції, законів, нормативно-правових актів, судових прецедентів тощо;
- механізми примусу, через які забезпечується дотримання правил (армія, поліція, розвідка, виправні заклади тощо).

Таким чином, інститут виступає основною нормою в суспільних та економічних відносинах, яка встановлена, прийнята та постійно відтворюється в поведінці людей. Функціонування формальних інститутів встановлюється та підтримується свідомо, як правило, за рахунок ресурсів держави. Неформальні інститути складаються спонтанно, без будь-якого свідомого задуму. Вони є результатом взаємодії безлічі систем, що переслідують власні інтереси. Особливо суттєвим це є для держав із нерозвиненою ринковою економікою, де не існує формально встановлених та закріплених норм взаємодії публічної влади та бізнесу, проте множинність інституційних обмежень визначає механізми функціонування як публічно-управлінської, так і політико-економічної системи.

Класичні інституційні теорії, де поняття «інститут» інтерпретовано як установа, що діє за формальними критеріями, стали основою для подальшої

розробки вказаного поняття. Так, неоінституціоналісти залучили більш широкі підходи в контексті його теоретичного опрацювання. Згідно їх тлумачення інститути – це створені людьми обмеження, що структурують політичні, економічні та соціальні взаємодії. Відповідно, в неоінституційній теорії під обмеженнями розуміються не тільки зовнішні правові норми та формальні настанови, але й обмеження, сформовані самим інститутом, у тому числі й раціональним вибором та поведінкою співтовариств та об'єднань. Таким чином, інститути постають зовнішніми обмежувачами поведінки індивідів, що дозволяє враховувати як формальні, так і неформальні правила (обмеження) та практики. Неформальні правила, що виникли як засіб для координації стійких повторювальних форм людської взаємодії, є продовженням, розвитком та модифікацією формальних правил. Вони виступають також як соціально санкціоновані норми поведінки, є внутрішньо-обов'язковими для людини стандартами поведінки [78, с. 74].

Проблеми співвідношення ринкового та фінансового секторів, визначення меж державного втручання, а також підходи до знаходження компромісу між ефективністю та справедливістю стали предметом аналізу професорки Нью-Йоркського університету Е. Дербін та українського вченого О. Кілієвича в праці «Економічна теорія і державний сектор: теорія, практика, термінологія, джерела» [22]. Визначаючи шляхи впливу держави на ринок, автори вказують, що найбільш переконливим прикладом державного втручання є ситуація з розподілом доходів, адже лише державна влада може змінити цей розподіл через податкову систему. Саме система оподаткування доходів дає можливість уряду встановлювати високі податки на високі доходи і низькі податки на людей з низькими доходами. Як вказують дослідники, в умовах ринкових відносин, соціальна політика є державним пріоритетом. Саме через здійснювану державою соціальну політику, в широкому розумінні, має бути визначено, яким чином та скільки ресурсів має піти на допомогу тим, хто з певних причин не може утримувати себе за рахунок лише ринкових доходів [22].

Отже, в працях зарубіжних вчених основні акценти зроблено на визначенні соціально-економічних функцій держави, її зобов'язаннях перед усіма групами інтересів. При цьому бізнес, на думку зарубіжних вчених, є групою інтересів, що має високий рівень влади та впливу на державу, що забезпечує його відповідне становище в суспільстві. Наголошено на ролі інститутів, що постають зовнішніми обмежувачами поведінки індивідів та структурують взаємовідносини між бізнесом та державою, тим самим створюючи сприятливе середовище для спільного вирішення складних проблем.

Таким чином, теоретичний аналіз праць вітчизняних та зарубіжних вчених дозволив виявити сутність та основні шляхи формування наукових засад взаємодії публічної влади та бізнесу в контексті змінюваних соціально-економічних умов. Доведено, що провідними науковими підходами, на основі яких відбувається вивчення проблеми взаємодії публічної влади та бізнесу є: управлінський, організаційний, нормативно-правовий, економічний, політологічний. Саме міждисциплінарний характер проблеми обумовлює її комплексність та необхідність подальшого наукового опрацювання з позицій сучасної теорії публічного управління та адміністрування.

1.2 Концептуальні підходи до дослідження організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу

Дослідження організаційно-правових механізмів як інструментів досягнення взаємодії публічної влади та бізнесу потребує аналізу концептуальних підходів щодо визначення їх сутності. Вирішення представленого дослідницького завдання актуалізується необхідністю удосконалення понятійно-категоріального апарату галузі знань «Публічне управління та адміністрування», а також для подальшого визначення архітекτονіки дослідження.

З цією метою звернемося до аналізу понять «механізм», «механізми державного управління» та «механізми публічного управління». У цьому

контексті є очевидним, що «механізм» як поняття є широко вживаним у різних сферах наукових знань. Зокрема, воно розглядається як: «послідовність станів, процесів, які визначають собою які небудь дії, явища»; «система, пристрій, який визначає порядок якого-небудь виду діяльності», означає внутрішню будову, систему чого-небудь, або сукупність умов, норм, правил та інструментів, реалізація яких допоможе забезпечити досягнення соціально-економічною системою заданих параметрів її функціонування та розвитку [148, с. 988]. Можна стверджувати, що концепт «механізм» є універсальним для пояснення як загальних, так і спеціальних теоретичних понять.

В теорії державного управління ключовим є поняття «механізми державного управління». У науковій літературі продемонстровано багато підходів його опрацювання, запропоновано значну кількість класифікацій, кожна з яких обирається в залежності від проблеми, яка потребує вирішення із застосуванням конкретного управлінського механізму. Серед представлених визначень, поняття «механізми державного управління» переважно трактується як система, призначена для практичної реалізації державного управління та здобуття відповідних стратегічних цілей [77], як інтегрована система державних органів, організованих у відповідності до встановлених принципів для реалізації державного управління [180], як система органів виконавчої влади та комплекс правових норм, що регламентують організаційну структуру органів державної влади, процеси її діяльності та розвитку [63], як «інструмент» імплементації виконавчої влади держави, що є логічним взаємозв'язком відповідних елементів, процесів та закономірностей, через які суб'єкт державного управління визначає потреби, інтереси та цілі суспільства в управляючих діях, закріплює їх у відповідних управлінських рішеннях та діях, задля практичної імплементації у дійсність, зважаючи на відповідну державну політику [16, с. 79].

У довідковому виданні «Енциклопедичний словник з державного управління» механізми державного управління розглядаються вченими (Г. Одінцова, В. Дзюндзюк, Н. Мельтюхова, Н. Миронова, О. Коротич) як способи розв'язання суперечностей явища чи процесу в державному управлінні,

які базуються на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності з використанням відповідних їй форм і методів управління. Обов'язковими складовими механізмів державного управління є: цілі, принципи, функції, методи, інформація, технологія та технічні засоби. Механізми державного управління можуть бути політичними, економічними, соціальними, організаційними та правовими, а також комплексними відповідно до основних сфер суспільної діяльності [31, с. 421].

Представлений широкий спектр теоретичних підходів до визначення поняття «механізми державного управління» свідчить про високий рівень його опрацювання як ключового поняття в теорії та практиці державного управління. Разом з тим, переважна більшість визначень щодо виявлення сутності механізмів державного управління ґрунтується на з позиціях конкретних досліджень й тим самим передбачає множинність їх трактувань. На цій підставі можна стверджувати, що механізми державного управління є складним комплексним явищем, організованим на основі сукупності певних елементів та відповідному порядку функціонування.

Спираючись на ґрунтовно розроблену теорію державного управління, будемо розглядати комплексний механізм державного управління як систему політичних, економічних, соціальних, організаційних та правових засобів цілеспрямованого впливу органів державного управління через сукупність наступних компонентів: мотиваційного, організаційного, економічного, політичного, правового [27, с. 117]. Кожен із зазначених механізмів реалізується шляхом застосування відповідних цілей, принципів, функцій, методів, технологій, технічних засобів та може бути представлений у такому вигляді (Рис. 1.1).

Рисунок 1.1.

Комплексний механізм державного управління

Мотиваційний механізм

Сукупність командно-адміністративних та соціально-економічних стимулів, що спонукають державних службовців до високоефективної роботи

Організаційний механізм

Об'єкти, суб'єкти державного управління, їх цілі, завдання, функції, методи управління, організаційні структури, а також результати їх функціонування

Економічний механізм

Управління банківською, грошово-валютною, інвестиційною, інноваційною, кредитною, податковою, страховою діяльністю

Політичний механізм

Формування економічної, промислової, фінансової, соціальної, культурної політики держави

Правовий механізм

Нормативно-правове забезпечення:
Закони України, Постанови Верховної Ради України, Укази Президента України, Постанови та Розпорядження Кабінету Міністрів України, рекомендації, інструкції тощо

Джерело: сформовано на основі джерел [16; 27; 31; 139].

Трансформаційні процеси у сфері державного управління, що стали основою для формування системи публічного управління, спричинили необхідність уточнення термінологічного апарату в галузі знань «Публічне управління та адміністрування». З огляду на це, в наукових дослідженнях поряд з поняттям «механізми державного управління» відбулося теоретичне опрацювання поняття «механізми публічного управління». На думку дослідників, ці поняття є різними по своїй суті: механізм публічного управління включає компоненти механізму державного управління, відтак, є ширшими за нього, оскільки його функціональні можливості спрямовані на більш розгалужені сфери впливу. Специфічною рисою публічного управління є наявність механізму контролю суспільства над усіма органами державної влади,

а також органами місцевого самоврядування, що відрізняє його від механізму державного управління [85].

Звернемося до аналізу теоретичних підходів щодо опрацювання поняття «механізми публічного управління» як важливої складової ключового поняття нашого дослідження «організаційно-правові механізми взаємодії публічної влади та бізнесу». Концепт «механізми публічного управління» в довідниковому виданні «Публічне управління: термінологічний словник» трактується як сукупність засобів, методів та важелів держави, спрямованих на формування, реалізацію та досягнення пріоритетних цілей у сфері публічного управління, що базуються на принципах наукового обґрунтування, об'єктивності, цілісності, узгодженості та чіткій скоординованості дій суб'єктів публічного управління, із одного боку, та злагодженої, конструктивної взаємодії об'єктів публічного управління – з другого [139, с. 87]. Спираючись на представлене визначення даного поняття, механізми публічного управління являють собою сукупність значущих елементів, залучення яких на основі визначених принципів та чіткій взаємодії, дозволяє досягати поставлених задач у сфері публічного управління.

Множинність інтерпретацій поняття «механізми публічного управління» демонструють праці сучасних вчених. Так, на думку І. Ісаєнко, будь-які механізми управління – чи державного, чи публічного призначені для формування певного змісту, який визначається способом та характером дій на об'єкт впливу. Через залучення різних способів здійснюється реалізація певних алгоритмів дій та процедур. Втім, відмінність полягає як у суб'єктах, так і в об'єктах впливу. Це зумовлює суттєві відмінності у формах, способах та методах дій (впливу). З огляду на це, механізми публічного управління, на думку автора, постають як «демократична організація управлінського впливу на суспільні процеси, яка забезпечує ефективне функціонування системи органів державної влади, органів регіонального та місцевого самоврядування, громадських (неурядових) організацій, фізичних осіб та інших суб'єктів громадянського суспільства з метою реалізації державної політики у найрізноманітніших сферах суспільного життя» [41, с. 117]. Зауважимо, що визначення механізмів

публічного управління як «демократичної організації управлінського впливу», на нашу думку, є дискусійним, адже не розкриває функціональної сутності механізмів публічного управління, тим самим потребує уточнення.

Як вказує А. Неділько, механізми публічного управління є невід'ємною складовою системи публічного управління. Від їх ефективності залежить діяльність суб'єктів системи. Це, в свою чергу, дозволяє трактувати механізми публічного управління як сукупність механізмів державного управління, механізмів управління органів місцевого самоврядування (механізм самоврядування), а також механізмів участі громадськості в управлінні [77]. Таким чином, механізми публічного управління охоплюють механізми державного управління, що вказує на більш широку сферу їх призначення. Визначальною характеристикою механізмів публічного управління є організаційно-управлінська складова, яка забезпечує можливість їх застосування в процесах взаємодії між різними суб'єктами.

Дослідники О. Оболенський, С. Борисевич, С. Коник у навчальному виданні з дисципліни «Публічне управління» визначають концепт «механізм публічного управління» як систему, призначенням якої є забезпечення практичної реалізації функції публічного управління для досягнення визначених цілей. Така система має сформовану структуру, елементами якої є методи, важелі, інструменти впливу на об'єкт управління, що здійснюється за допомогою відповідного правового та інформаційного забезпечення. Разом з тим, на думку авторів, механізм публічного управління характеризується як сукупність політичних, економічних, організаційних, мотиваційних та правових засобів впливу суб'єкту управління (публічна влада та органи місцевого самоврядування) на об'єкти управління [85]. Таким чином, в контексті нашого дослідження, суб'єктом управління виступає публічна влада, об'єктом управління – бізнес та громадянське суспільство.

Відзначимо, що за наявною класифікацією, механізми публічного управління поділяються на:

- *економічні*, через які здійснюється вплив публічне управління через реалізацію банківської, грошово-валютної, інвестиційної, інноваційної, кредитної, податкової політики тощо;
- *мотиваційні* є сукупністю адміністративних, соціально-економічних та інших стимулів, за допомогою яких стає можливим досягати високих результатів діяльності;
- *організаційні* визначають об'єкти, суб'єкти публічного управління, на які спрямовані обґрунтовані цілі, завдання, функції, методи управління та організаційні структури, а також результати їх функціонування;
- *політичні* обумовлені особливостями формування та реалізації, через різні інструменти, економічної, соціальної, фінансової, промислової політики;
- *правові* забезпечують прийняття законів, постанов, указів, а також методичних рекомендацій та інструкцій [85].

На нашу думку, представлена класифікація механізмів публічного управління в умовах інформатизації, технологізації та цифровізації усіх сфер управління потребує розширення та уточнення за рахунок обґрунтування та впровадження новітніх механізмів публічного управління, які відповідають вимогам сучасних трансформацій в системі публічного управління.

Вирішуючи дослідницьке завдання роботи, звернемося до уточнення сутності базових механізмів публічного управління, а саме – *правового та організаційного*. Варто зазначити, що публічне управління, яке в широкому розумінні трактується як діяльність органів державного управління, органів місцевого самоврядування, представників приватного сектору та інститутів громадянського суспільства, здійснюється в межах визначених законом повноважень, а важливим інструментом регулювання публічного управління та адміністрування є право [139, с. 144]. Джерелами права в системі публічного управління та адміністрування є широкий спектр нормативно-правових документів – це акти компетентних державних органів, якими встановлюються або санкціонуються норми права в публічному управлінні. Через зовнішні форми

відбувається вираження правотворчої діяльності, за її допомогою воля законодавства стає обов'язковою для виконання [138, с. 87]. Основою організації системи публічного управління є розробка та юридичне закріплення норм (правил) поведінки суб'єктів публічно-управлінських відносин, відбувається встановлення вимог до форм правового регулювання. Це надає публічному управлінню внутрішньої узгодженості, яка забезпечується своєчасністю їх прийняття та належними умовами застосування. Основними формами правового регулювання системи публічного управління є Конституція України, Закони України, Постанови та Розпорядження КМУ, нормативно-правові акти місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, а також стратегічні плани, комплексні програми, прийняті до виконання організаціями приватного сектору та інститутами громадянського суспільства.

Як зазначає Л. Приходченко, *правовий механізм публічного управління* регулює розробку та прийняття законодавчих, нормативно-правових актів, постанов та розпоряджень органів публічної влади, які спрямовані на практичну реалізацію ефективної взаємодії цих органів з різними групами інтересів, зокрема інститутами громадянського суспільства, бізнесом. Метою здійснення управління є прийняття конкретних політико-управлінських рішень, а також оформлення прийнятих рішень, організація виконання рішень, контроль та оцінка їх виконання тощо. Реалізація правового механізму має здійснюватися на основі єдиних для державної служби принципів та стандартів регулювання діяльності, а також юридично визначених засобів, інструментів, процедур реалізації. Така реалізація відбувається у відносинах:

- державної влади або державних органів влади із суспільством, громадянами;
- органів влади щодо розподілу повноважень та визначення їх правового статусу;
- державних службовців із громадянами, які залучені до державно-управлінського процесу, з метою контролю професійного виконання обов'язків

державними службовцями, а також у випадку звернення громадян до органів влади для вирішення проблем [100, с. 7].

Ефективність реалізації покладених на владу функцій забезпечується через систему правих норм, яка визначає цілі, завдання, компетенцію органів влади, їх структуру. Ця система регламентує відносини в межах організаційної структури (як самої, так і її органів). Таким чином, через систему визначених правових норм відбувається регулювання правового механізму публічного управління, а також формується його організаційна основа. При цьому, через правовий механізм здійснюється регулювання процесу управління, що надає йому офіційного характеру через залучення нормативно-правової підтримки режиму функціонування системи. В той же час, інструментарій правового механізму проявляється безпосередньо у процесі діяльності органів публічного управління й таким чином позначається на якості наданих послуг.

Розглянемо сутність *організаційного механізму публічного управління*. Зауважимо, що ефективна організаційна структура системи публічного управління є основою її ефективності, адже вона спирається на широкий спектр багаторівневих та складних зв'язків, що визначає специфіку взаємодії між різними об'єктами та суб'єктами управління. Вона забезпечує узгодженість між національними інтересами держави та індивідуальними потребами її громадян, а також визначає спрямованість цілей, досягнення яких має забезпечувати система управління.

Аналізуючи різні підходи щодо визначення досліджуваного нами поняття слід зазначити, що воно розглядається науковцями з позицій теорії державного управління та теорії публічного управління. Так, на думку Л. Приходченко, основою організаційного механізму державного управління є організаційна структура як форма функціонування системи управління, сукупність елементів якої має забезпечувати регулювання процесу управління. Його метою є досягнення цілей та відповідність інтересам державної влади, а також ефективна діяльність державно-управлінської системи.

Серед провідних характеристик організаційного механізму визначено:

- наявність складно структурованих елементів, сукупність яких створює організаційну основу певних явищ та процесів;
- наявність системи, яка складається із визначених управлінських механізмів та має відповідну структуру, в межах якої реалізуються принципи, функції державного управління (планування, організації, мотивації, обліку та контролю, координації із застосуванням економічних, організаційних, соціальних та інших методів управління);
- наявність дієвих практичних заходів, засобів, важелів, стимулів [100, с. 5].

З позицій теорії державного управління організаційні механізми розглядаються як «послідовність етапів проектування структур, детального аналізу і визначення системи цілей, продуманого виділення організаційних підрозділів і форм їх координації для забезпечення функціонування деякого комплексу (організаційної системи). Кінцевим результатом функціонування організаційних механізмів є побудова організаційної системи» [31, с. 422].

На нашу думку, справедливим буде твердження, що організаційні механізми в системі публічного управління забезпечують впорядкованість та узгодженість взаємодії між усіма складовими системи, утворення та вдосконалення взаємозв'язків між частинами цілого, здійснюють організуючий вплив на суб'єктів управління (органи публічної влади) для досягнення результативності та ефективності діяльності об'єктів управління. Відзначимо, що спільність деяких ознак, складових та виконуваних функцій організаційних та правових механізмів обумовлює необхідність їх поєднання. В сукупності, вони складають *організаційно-правові механізми*.

Застосування організаційно-правових механізмів у контексті взаємодії публічної влади та бізнесу забезпечує:

- регулювання та координацію взаємодії;
- організованість у прийнятті управлінських рішень,
- системність в розробці та впровадженні соціально-економічних стратегій,

- залучення новітніх засобів комунікації;
- вдосконалення відповідної нормативно-правової бази.

Спираючись на наявні в теорії публічного управління підходи до визначення сутності правових та організаційних механізмів слід відзначити, що вони являють собою складну систему, функціонування якої забезпечує реалізацію практичних завдань, досягнення визначених цілей публічного управління. Організаційно-правові механізми публічного управління характеризується власною структурою, яка складається із відповідних методів, важелів, засобів впливу, спрямованих на досягнення поставлених цілей. Реалізація механізмів публічного управління здійснюється на принципах наукового обґрунтування, заснованих на об'єктивності, цілісності, узгодженості та координації дій суб'єктів публічного управління, з одного боку, та конструктивної взаємодії об'єктів публічного управління – з іншого [139, с. 87].

Дослідження організаційно-правових механізмів публічного управління як інструментів досягнення взаємодії між публічною владою та бізнесом, потребує аналізу наступних ключових понять: «публічна влада», «бізнес», «взаємодія». Так, відповідно до положень Конституції України публічна влада поділяється на дві ланки (підсистеми): органи державної влади та органи місцевого самоврядування. До першої належать: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, органи судової влади. До другої: представницькі органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські, районні й обласні ради); виконавчі органи місцевого самоврядування (виконавчі комітети, управління, відділи та ін.), створювані відповідними радами; органи самоорганізації населення (будинкові, вуличні, квартальні комітети). Органи публічної влади в Україні виконують свої функції відповідно до Конституції України, Законів України та підзаконних нормативно-правових актів [139, с. 108].

В довідниковому виданні «Публічне управління: термінологічний словник» відомий вітчизняний вчений О. Пухкал надає визначення поняття

«органи публічної влади», що трактується як система владних інституцій політично організованого суспільства, яка включає органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені юридично визначеними повноваженнями і засобами для захисту прав, свобод і інтересів громадян, безпеки держави і суспільства, управління соціально-економічним та культурним розвитком країни. Публічна влада здійснюється народом (публікою) безпосередньо або через органи публічної влади, які виконують публічні функції» [139, с. 107]. Солідаризуючись із авторитетним дослідником, будемо спиратися на представлене визначення для розв'язання теоретичних завдань дослідження.

Звернемося до уточнення ще одного ключового поняття – «бізнес». Сучасна наукова думка присвятила значну увагу питанням як самого бізнесу, так і різним аспектам його взаємодії із владою та її представницькими органами. Відтак, поняття «бізнес» розглядається з позицій економічних, правових, політологічних, маркетингових та інших досліджень. Проте, його зміст набуває різних трактовок та інтерпретацій. Так, у працях зарубіжних вчених (П. Друкер, Р. Кантільон, А. Керролл, Ф. Котлер, Р. Райфф, Р. Фішер, М. Фрідман, Й. Шумперер та ін.) визначено алгоритм відносин влади та бізнесу, доведено значущість їх взаємодії для підвищення соціальних стандартів життя людей.

Проблема взаємодії влади та бізнесу на сьогодні є однією з ключових у контексті здійснення ефективного публічного управління державою, а також набуває особливої ваги для України на її шляху інтеграції до ЄС. Вітчизняними вченими розроблено теоретико-методологічні підходи щодо вивчення бізнесу як значущого соціально-політичного актора (С. Квітка), проаналізовано стратегії взаємодії влади та бізнесу в умовах подальшого формування та удосконалення ринкових відносин в Україні (А. Бержанір, Л. Стрембицьката ін.), визначено інструменти взаємодії влади та бізнесу, з'ясовано можливості їх використання (С. Матяж, М. Мельник, О. Пасхавер, О. Поплавська, А. Попський, М. Пророчук та ін.), представлено концептуальні моделі взаємодії влади та бізнесу в умовах сучасних трансформацій (В. Ємельянов, А. Колот та ін.) тощо.

Разом з тим, попри широке застосування поняття «бізнес» в сучасних дослідженнях у різних галузях наукових знань, його опрацювання досі залишається недостатнім. Аналіз вітчизняного законодавства також свідчить про відсутність розробки вказаного поняття. Натомість, в працях зарубіжних вчених термін «бізнес» часто застосовується в економічних та політико-правових дослідженнях. Все це обумовлює необхідність його концептуалізації в контексті дослідження взаємодії публічної влади та бізнесу як сучасного явища економічних, політичних, управлінських процесів в українському суспільстві.

Варто зауважити, що використання поняття «бізнес» у вітчизняному науковому дискурсі пов'язано зі певними суперечностями. В першу чергу це обумовлено тим, що воно ототожнюється із поняттями «підприємництво», «підприємницька діяльність» тощо. Так, у «Великій українській енциклопедії» надано визначення бізнесу (англ. business – справа, заняття) як «ініціативна економічна діяльність, багатопрофільна ініціативна економічна діяльність, що має ризиковий характер і спрямована на отримання економічної вигоди» [8]. Розвиток бізнесу в Україні пов'язується, як правило, із підприємницькою діяльністю, право на яку закріплено у Ст. 42 Конституції України [48] та регулюється Господарським кодексом України [20] та Законом України «Про підприємництво» [127].

Згідно зі Ст. 62 Господарського кодексу України, підприємництво виступає як «самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами» [20].

В останній редакції Господарчого кодексу зазначено, що в Україні можуть також діяти інші види підприємств, передбачені законом. Серед них – іноземні підприємства, в статутному капіталі яких іноземна інвестиція становить не менш як десять відсотків, воно визнається підприємством з іноземними інвестиціями.

Підприємство, в статутному капіталі якого іноземна інвестиція становить сто відсотків, вважається іноземним підприємством.

У цілому слід відзначити, що поняття, які широко вживаються в сучасних наукових дослідженнях – «малий бізнес», «середній бізнес», «великий бізнес» не визначені ні в законах, ні в підзаконних нормативно-правових актах. Про цю дефініцію йдеться лише в науковій літературі, яка розглядається науковцями як окремий вид підприємницької діяльності. Крім того, з термінологічних позицій, поняття «бізнес», не дивлячись на відсутність усталеної традиції його тлумачення, у цілому відображає умови, стан, сукупність відносин між усіма учасниками підприємницької діяльності. Їх наявність дає можливість сучасним вченим сьогодні представити цілісне бачення бізнес-середовища в Україні як складної, багатомірної, поліфункціональної системи, що перебуває у постійній динаміці [58, с. 63].

Отже, зважаючи на реалії сьогодення, ця прогалина в законодавчому середовищі повинна бути заповнена, враховуючи специфіку та значущість взаємодії влади, бізнесу та громадянського суспільства, від успішності яких залежить соціально-економічний, духовний та культурний розвиток держави. Разом з тим, попри відсутність законодавчо визначеного поняття «бізнес», наявність даного феномену, який сформувався під впливом економічних, політичних, інституційно-правових засад, дозволяє нам застосовувати вказане поняття у контексті дослідження організаційно-правових механізмів взаємодії влади та бізнесу, маючи на увазі суб'єкти господарювання, зокрема господарські організації та/або підприємці, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законодавством порядку.

Зважаючи на важливу роль, яку відграє громадянське суспільство в сучасних державотворчих процесах, виникає необхідність звернення до даного феномену як соціальної системи, що детермінує владу. Як зауважують дослідники (Т. Дашо, А. Михненко, І. Рейтерович, В. Полуріз, О. Пухкал та ін.), попри недостатні фінансово-економічні ресурси, але завдяки здатності до самоорганізації, використання механізмів комунікації, громадськість та

сформовані нею інститути стають важливими суб'єктами взаємодії між публічною владою та бізнесом [38]. У цьому зв'язку важливо методологічно обґрунтувати місце та роль громадянського суспільства в контексті представленого дослідження. Для цього виокремимо та охарактеризуємо три основні «сектори» вказаної взаємодії – це влада, яка реалізує свої повноваження через відповідні державні інституції, бізнес та громадянське суспільство.

На сьогодні існує чимало визначень громадянського суспільства, які у цілому розглядають цей феномен як саморегулюючу соціальну систему. На думку А. Михненко та В. Полуріз, громадянське суспільство виступає як механізм соціальної взаємодії, його складовими є система: місцевого самоврядування, різноманітні об'єднання, суспільні рухи, наявна публічна комунікація, яка є відносно автономною від держави [31, с. 124]. У довідниковому виданні з публічного управління за визначенням Е. Мамонтової, громадянське суспільство розглядається у якості системи, що охоплює самостійні та незалежні від державної влади суспільні інститути, які забезпечують належні умови для реалізації інтересів та потреб індивідів та груп. Громадянське суспільство є також сферою, в просторі якої здійснюється самопрояв вільних громадян, добровільних асоціацій та організацій; сукупність суспільних відносин [139, с. 32].

Тож можемо стверджувати, що громадянське суспільство – це складна система, яка саморозвивається та саморегулюється, задає параметри та межі втручання влади, визначає її функції. Громадянське суспільство може виступати надійним партнером влади, адже через свої інститути, може контролювати публічну діяльність, впливати на вироблення владними інституціями політики, прийняття ними рішень, а також здійснювати контроль за виконанням прийнятих рішень. Влада та громадянське суспільство утворюють певну діалектичну єдність, в межах якої відбувається взаємовплив її складових. Так, від того, наскільки розвиненим є громадянське суспільство, залежить демократичний розвиток держави, адже тим більше вона діє в інтересах громадянського суспільства та його інститутів. І навпаки, чим менш розвинуто громадянське

суспільство, тим сильнішими стають репресивні органи держави, що призводить до обмеження самоврядних та саморегулюючих можливості громадянського суспільства [38].

Як зазначає Т. Дашо, громадянське суспільство також вимагає сильної влади як свого партнера, що виконує свої безпосередні функції – забезпечує зовнішню та внутрішню безпеку, громадський порядок тощо. При цьому значна кількість інших функцій державної влади може бути делегована органам місцевого самоврядування, або так званому «третьому сектору» – недержавним організаціям. Таким чином, успішне громадянське суспільство потребує раціональної та ефективної держави та влади як партнера при вирішенні багатьох проблем [21, с. 117].

На нашу думку, в сучасних умовах взаємодія між усіма «секторами» українського суспільства – владою, бізнесом та громадянським суспільством є надзвичайно важливим та виступає важливим фактором ефективного публічного управління. Об'єднання управлінського потенціалу публічної влади з фінансовими можливостями бізнесу та ініціативами громадянського суспільства забезпечують просування України як демократичної держави у світі. Через діяльність різноманітних інститутів (громадські організації, асоціації, професійні та творчі спілки, об'єднання тощо) громадянське суспільство здатне допомагати відстоювати економічні інтереси бізнесу, особливо малому та середньому. Отже, в концепції нашого дослідження доцільно розглядати представлені «сектори» у наступній конфігурації: публічна влада, що виступає суб'єктом управління, а також бізнес та громадянське суспільство – об'єкти управління. Представлений підхід дозволяє дослідити проблему взаємодії публічної влади та бізнесу, враховуючи роль громадянського суспільства в сучасних трансформаційних процесах.

В контексті визначення концептуальних підходів до дослідження організаційно-правових механізмів як інструментів досягнення взаємодії публічної влади та бізнесу, звернемося до уточнення поняття «взаємодія». Розробка даного поняття представлена у ряді наукових праць сучасних

дослідників. Так, Т. Яценко проаналізувала співвідношення понять «взаємодія» та «взаємовідносини» у системі державного управління [180]. Класифікацію різновидів взаємодії розроблено Є. Сергієнко [147]. Взаємодію як характеристику системи публічного управління в аспекті взаємозв'язків між її елементами, що забезпечують взаємний вплив та на публічну сферу діяльності з метою здійснення певних завдань, розглядають О. Михайловська та Н. Філіпова [63]. Вченими обґрунтовано різні аспекти взаємодії бізнесу та держави. Так, С. Матяж охарактеризувала особливості суб'єктів взаємодії у сфері вирішення соціально-економічних проблем в Україні [55]. С. Квітка, А. Колот, О. Поплавська, М. Пророчук проаналізували широкий спектр питань взаємовідносин держави і бізнесу в різних сферах життєдіяльності суспільства [43; 47; 135].

Наявний широкий спектр тлумачень поняття «взаємодія» свідчить про різні підходи його опрацювання. Так, «Великий тлумачний словник сучасної української мови» надає наступне визначення: «взаємодія – це взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким -, чим-небудь, взаємний вплив тіл чи частинок, який зумовлює зміну стану їхнього руху» [11]. Взаємодія розглядається також як категорія публічного управління, яка відображає особливий тип відносин між об'єктами публічного управління, кожен з яких здійснює вплив на інші об'єкти, спонукаючи їх до змін. Водночас, зазнаючи впливу з боку кожного із цих об'єктів, відбувається зміна його стану [139, с. 21].

На підставі представлених трактувань поняття «взаємодія» можна зазначити, що цей процес передбачає встановлення найрізноманітніших зв'язків між різними об'єктами, включаючи причинно-наслідкові. Взаємодія є основою будь-якої системи, яка може ґрунтуватися на суб'єкт-суб'єктних відносинах та характеризується самодостатністю, високим рівнем довіри та партнерства. Теорія та практика публічного управління допускає рівнозначність учасників взаємодії, які можуть перебувати у різних соціальних статусах, як посадові особи із різним рівнем сформованих компетенцій. Крім того, суб'єкт-суб'єктні відносини передбачають необхідну правову регламентацією з високим рівнем

компетентності та загальної демократичної культури всіх учасників взаємодії, тим самим забезпечуючи право кожного на взаємовигідну співпрацю на довгостроковій основі.

Публічна влада, бізнес та громадянське суспільство знаходяться у постійних прямих та зворотних зв'язках у вигляді взаємодії, співпраці, різного роду ініціатив та можуть набувати різних характеристик, залежно від того, на якому компоненті влади – інституціональному, соціальному чи духовному становить акцент [1, с. 11]. Однак, їх реалізація відбувається на різних рівнях. Так, для стійких структур, зокрема таких як органи публічної влади, характерною є перевага ієрархічних зв'язків, що формують вертикальний рівень взаємодії. Відповідно, для бізнесу та бізнес-середовища, а також громадянського суспільства притаманним є горизонтальний рівень взаємодії.

Разом з тим, трансформаційні процеси, що відбувається в системі публічного управління, обумовлюють необхідність впровадження багаторівневого управління. Для цього потрібно посилення практик партнерства, впроваджених на різних рівнях між усіма суб'єктами взаємодії. На вертикальному рівні – між місцевими та регіональними органами влади, бізнесом та національним урядом, на горизонтальному рівні – між місцевими та регіональними органами влади, бізнесом та громадянським суспільством [64]. Цей підхід, на нашу думку, є ключовим для досягнення взаємодії між публічною владою, бізнесом та громадянським суспільством.

Здійснений аналіз понять, що складають основу поняття «організаційно-правові механізми» дозволяє визначити його сутність з позиції галузі знань «Публічне управління та адміністрування». В цьому контексті будемо виходити з того, що суттєвою ознакою механізмів публічного управління є системність, на основі чого ґрунтується будь-який механізм, у тому числі й механізми взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства. Таким чином, механізми публічного управління виступають як складні системи, структура яких передбачає наявність значної кількості компонентів – засобів, методів, прийомів,

важелів, стимулів, процедур, принципів. Їх взаємодія утворює сталі зв'язки й відносини в середині механізму, який може включати й декілька підсистем.

Організаційні механізми в системі публічного управління спрямовані на посилення організаційного потенціалу суб'єктів публічного управління. Їх залучення сприятиме розв'язанню важливих управлінських завдань, досягненню поставлених цілей. Правові механізми публічного управління передбачають прийняття законодавчих, нормативно-правових актів, постанов, розпоряджень органів публічної влади, що складає систему правових норм, тим самим визначають цілі, завдання, компетенцію органів влади у прийнятті та оформленні конкретних управлінських рішень. Інтеграція вказаних механізмів – організаційних та правових створює цілісну систему управлінських механізмів – організаційних та правових, інтеграція яких, через застосування комплексу засобів, методів, прийомів, важелів, стимулів, процедур тощо, забезпечує ефективність взаємодії між визначеними суб'єктами та об'єктами публічного управління – публічною владою (органи державної влади, органи місцевого самоврядування), бізнесом (суб'єкти господарювання, зокрема господарські організації та/або підприємці, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законодавством порядку) та громадянським суспільством, представленим через його інститути (асоціації, громадські організації, професійні та творчі спілки, спілки орендарів-підприємців, об'єднання роботодавців тощо).

Серед таких механізмів у дослідженні виокремлено для аналізу: публічно-приватне партнерство, соціальне партнерство, цифрове урядування, Government Relations (зв'язки з урядовими структурами, зв'язки з державою), форсайт.

Представлені для дослідження організаційно-правові механізми взаємодії публічної влади та бізнесу обрано на підставі наступних критеріїв: результативності, оптимальності, перспективності. За критерієм результативності, що за Л. Приходченко є підставою для оцінки кінцевого результату досягнення поставлених цілей, виконання програм чи проектів, в дослідженні обрано механізм публічно-приватного партнерства [31, с. 358]. За

критерієм оптимальності, запропонованим В. Бакуменко, для дослідження обрано механізми соціального партнерства та цифрового урядування [31, с. 359]. За критерієм перспективності обрано механізми Government Relations та форсайт. Цілісно структуру організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу можна представити у вигляді наступної схеми (Рис. 1.2.).

Таким чином, сформульоване у представленому підрозділі дослідницьке завдання та його розв'язання дозволило теоретично розкрити сутність поняття «організаційно-правові механізми» з позицій галузі знань «Публічне управління та адміністрування», тим самим обґрунтувати їх регуляторний вплив та функціональне призначення у досягненні взаємодії між публічною владою, бізнесом та громадянським суспільством.

1.3 Методологія дослідження організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу

Розробка стратегії вивчення організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу потребує обґрунтування методології їх дослідження.

Для цього необхідно визначити відповідні підходи та методи, залучення яких забезпечує достовірність досягнутих результатів. В цьому контексті важливо звернутися до напрацювань вітчизняних науковців в наукових галузях «Державне управління», «Публічне управління та адміністрування», що дозволяє проаналізувати проблему організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу крізь призму сформованих теоретико-методологічних підходів.

Динаміка соціальних трансформацій зумовлює необхідність формування методології публічного управління з огляду на появу нових явищ та процесів, що виникають в умовах сучасного суспільного розвитку. На нашу думку, виглядає необхідним визначитися із самим визначенням поняття «методологія». В загальному розумінні, методологія (від грец. *methodos* – шлях дослідження чи пізнання; *logos* – вчення) – це систематизована сукупність підходів, способів, методів, прийомів та процедур, що застосовуються в процесі наукового пізнання та практичної діяльності для досягнення різних цілей, отримання істинних знань [87]. Ще одним підходом розуміння методології є її трактування як галузі теоретичних знань, уявлень, про сутність, форми, закони, порядок та умови застосування підходів, способів, методів, прийомів і процедур у процесі наукового пізнання та практичної діяльності [177, с. 188]. Методологія також являє собою співвідношення знання та діяльності. Знання з'являються внаслідок діяльності суб'єкта, а діяльність суб'єкта визначається знанням. У свою чергу, методологію цікавлять знання як результат, необхідна умова та засіб різних форм та видів наукової діяльності. Головним завданням методології наукового пізнання є інтеграція набутих наукових знань, що дає забезпечує можливість використання досягнень науки у практичних цілях [56, с. 24].

Складні трансформації в усіх сферах життя України обумовлюють поєднання різних типів державно-управлінських взаємовідносин як на макрорівні організації публічної влади в державі, так і на рівні окремого органу публічної влади або її структурного підрозділу. Це стає причиною для оновлення методологічних підходів у визначенні сутності, змісту, публічно-управлінських

процесів та явищ, потребує формування нової системи наукових поглядів та підходів як нових пріоритетів сфери публічного управління [59, с. 46]. Тому, можна зробити висновок, що розвиток загальної методології є впливовим фактором для формування методології державного управління.

Відзначимо, що в «Енциклопедичному словникові з державного управління» поняття «методологія державного управління» розглядається як система способів організації та здійснення пізнавальної діяльності у сфері державного управління, що включає підсистему засобів дослідження (понять, принципів, підходів, методів, норм, парадигм тощо) у сфері державного управління та підсистему способів (принципів, підходів, методів, методик, процедур, технологій тощо) державно-управлінської діяльності. При цьому, методологія державного управління характеризується значним проблемним полем. Кожна складова в структурі методології державного управління виконує своє специфічне призначення та, одночасно, відіграє системно утворюючу роль [31, с. 414]. На думку вчених (В. Бакуменко, Ю. Сурмін), держава у своїй діяльності стикається не тільки з пізнаними та реалізованими закономірностями буття, а й з багатьма випадковостями. Це має суттєве значення для випереджального розвитку методології для вивчення, вироблення та прогнозування управлінських явищ та державно-управлінських відносин як у межах системи державного управління, так і в системі публічних відносин у цілому.

Теорію та методологію державного управління слід розглядати як основу формування нової системи наукових поглядів на розвиток держави, а саме з позицій публічного управління, публічно-управлінських процесів та явищ. У цьому зв'язку, вибір своєчасної правильної та об'єктивної сучасному розвитку держави методології має першочергове значення для вироблення актуальних публічно-управлінських моделей, напрямів практичній діяльності органів публічної влади та місцевого самоврядування, розвитку та прогнозування публічно-управлінських відносин в системі державного управління, так і системі суспільних, публічних відносин у цілому [59, с. 45].

Зміна однієї системи владних відносин до іншої, формування нової структури соціальних зв'язків публічної влади та сфер її управління зумовлює необхідність пошуку не тільки нових моделей управління, а й механізмів їх реалізації, які мають бути засновані на дієвих комунікативних зв'язках публічної влади, органів місцевого самоврядування із бізнесом та громадянським суспільством. Це, в свою чергу, потребує вироблення оптимальної системи методологічних інструментів для ефективного вивчення вказаних явищ та процесів. Для цього будемо спиратися на поняття «методологія публічного управління», яке пропонується розуміти як «сукупність філософсько-управлінських підходів, за допомогою яких забезпечується теоретичне обґрунтування та наукове пізнання публічно-управлінських явищ та процесів держави. Систему методології публічного управління формують відповідні принципи, методи, програми та концепції» [59, с. 58].

Отже, методологія публічного управління ґрунтується на поєднанні визначених доцільністю використання підходів, принципів, методів, концепцій, залучення яких забезпечує ефективність та достовірність досягнутих результатів. В даному дослідженні будемо спиратися на представлене визначення методології публічного управління та здійснімо обґрунтування основних для нашого дослідження її складових – підходів та методів. На нашу думку, вони є визначальними для дослідження організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу.

У вирішенні цього дослідницького завдання будемо виходити з того, що ключовою ознакою механізмів публічного управління є системність. Це вказує на наявність сталих зв'язків та відносин в середині системи, структурованість усіх елементів механізму й тим самим визначаючи спрямованість його дії. В науці система розглядається як сукупність наукових теорій, концепцій і методів, спрямованих на вивчення об'єкту дослідження. У свою чергу, системні дослідження виступають як сукупність певних наукових поглядів, підходів, концепцій, теорій, які при всій їх різноманітності, демонструють спільне

розуміння досліджуваних ними об'єктів як цілісних систем – множини взаємопов'язаних елементів, які є єдиним цілим.

Для досліджень з публічного управління та адміністрування використання системного підходу є важливим елементом дослідницьких процедур. Системний підхід у публічному управлінні являє собою конкретно-наукову методологію, на основі якої публічне управління постає як цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів та сукупність взаємодіючих об'єктів. Застосування системного підходу в публічному управлінні забезпечує прийняття рішень на основі вивчення та аналізу усіх істотних зв'язків та процесів як у середині структури, так і зв'язків із зовнішнім середовищем [139, с. 163].

В основі системного підходу лежить принцип комплексного проведення наукових досліджень, що проявляє себе в цілісному підході до уявлення про досліджуваний об'єкт. При цьому враховуються властивості, розвиток і будова взаємопов'язаних і вирішуваних завдань та результатів рішення. Дослідження організаційно-правових механізмів має комплексне спрямування, оскільки спрямоване на вивчення складної системи взаємодії між публічною владою, суб'єктами підприємницької діяльності, громадянським суспільством. Це дозволяє дає всебічну оцінку їх діяльності, визначити шляхи удосконалення механізмів взаємодії бізнесу та публічної влади через застосування різноманітних підходів, методів дослідження, а також обґрунтовану теоретичну та методологічну основу дослідження.

Відтак, об'єктом представленого дослідження є динамічна складна система, яка налічує велику кількість різноманітних взаємопов'язаних елементів, втім, являє собою єдине ціле з усіма характерними внутрішніми й зовнішніми зв'язками та властивостями. Крім того, в роботі визначаються теоретичні та методичні засади процесу формування організаційно-правових механізмів у взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства. Виходячи з цього, використання системного підходу як загальнометодологічної основи дослідження, що сприяє більш глибокому усвідомленню змісту досліджуваних явищ, є обґрунтованим та доцільним.

Важливим для дослідження організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу є *структурний підхід*. Його основи були розроблені в рамках класичної теорії менеджменту. Залучення у дослідження структурного підходу дозволяє вивчати проблему взаємодії шляхом аналізу її структурних компонентів, вибудовувати концепцію організаційно-правових механізмів на основі обґрунтування різних типів організаційних структур. При цьому взаємодія в цих процесах є невід'ємною їх ознакою, що забезпечується через комунікацію певних структурних підрозділів. За умов належної координації стає можливим досягнення різних рівнів взаємодії, в структурі яких є відповідні елементи. В контексті дослідження організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу залучення структурного підходу дозволяє розглянути та проаналізувати це явище шляхом його структуризації та виявлення як ефективних, так і малопродуктивних елементів цієї взаємодії, а також виробити необхідні рекомендації щодо їх подальшого вдосконалення, виявити шляхи подальшої оптимізації.

Ефективним для вивчення досліджуваних явищ є *процесний підхід*, орієнтований на процеси створення проміжних або кінцевих форм продукту, адже система публічного управління орієнтується як на управління кожним окремим процесом, так і взаємодію значної кількості різноспрямованих процесів. Для залучення процесного підходу має бути передбачена система оцінки якості кожного продуктивного процесу, так і всієї сукупності продуктивних процесів [59, с. 17]. Використання процесного підходу дозволяє розглядати формування організаційно-правових механізмів взаємодії між публічною владою та бізнесом крізь призму адаптації до змінюваних умов, зокрема організаційних та правових, із відповідними інструментарієм, з орієнтацією на застосування найбільш ефективного механізму, що дозволяє досягати належного рівня взаємодії. Це має забезпечити якість циклічного процесу та управління ним, досягнення відповідного результату шляхом залучення певного організаційно-правового механізму.

Для дослідження складних систем, якими є організаційно-правові механізми взаємодії публічної влади та бізнесу, доцільним є залучення *проектного підходу*. Його поява пов'язана, так званою, новою школою управління. На її основі постановка мети, завдань, обрані принципи, методи, прийоми, процедури мають спиратися на конкретні умови, технології, засновані на процесах проектування, моделювання, експертизи тощо. Проектний підхід має комплексний характер та передбачає поєднання інтегрованих знань, дослідницького пошуку, сучасних цифрових технологій. Важливою умовою залучення проектного підходу для вивчення механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу є етапність, необхідність розробки змістового компоненту: структури, змісту, вибору організаційних форм. Проектний підхід передбачає застосування елементів моделювання, корекцію проекту із системним плануванням даного процесу, його змістовне наповнення та поетапне управління на всіх рівнях організації. Відтак, саме проектний підхід відповідає сучасним вимогам наукового аналізу актуальних соціальних явищ та процесів.

Серед методологічних інструментів пізнання важливу роль відіграють методи наукового дослідження. Використання загально-наукових методів як універсальних засобів пізнання, так і конкретно-наукових методів, зокрема в галузі науки публічного управління, здійснюється для пізнання сутності законів та закономірностей управління, що дозволяє розглядати процеси взаємодії влади та суспільства в їх взаємозв'язку, в постійному розвитку, зважаючи на об'єктивні чинники соціальних трансформацій. За допомогою сформованого апарату дослідницьких методів в представленій дисертаційній роботі може бути проаналізована логіка застосування організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу, визначено шляхи їх модернізації та найбільш ефективного функціонування.

Відомо, що метод – це спосіб для досягнення будь-якої мети. Термін «метод» буквально означає: «шлях до чогось», «шлях пізнання». Метод наукового дослідження обумовлює залучення сукупності пізнавальних процедур, прийомів, що використовуються в процесі взаємопов'язаних операцій,

призначених для одержання нових наукових знань [31, с. 390]. Під методом також розуміють засіб, використання якого дозволяє пізнавати реальність з метою розуміння суті досліджуваного предмету. Застосування методів, що засноване на розумінні їх можливостей та меж, робить дослідження, при інших рівних умовах, більш раціональним та ефективним. Метод теорії – це сукупність принципів теоретичного й методологічного пізнання, а також прийомів, застосування яких дозволяє вивчати предмет дослідження в межах його об'єкта. Методи теоретичного пізнання трансформуються в унормовані та частково стандартизовані дії (методи практики), їх застосування дозволяє пізнавати об'єктивну реальність.

За визначенням В. Бакуменка, методи публічного управління – це особливі способи або системи способів, що застосовуються в публічному управлінні для вирішення визначених завдань і досягнення поставлених цілей та розробляються на основі знання певних принципів і законів його функціонування та розвитку. За структурою вони є системою правил і прийомів діяльності, що реалізуються у вигляді сукупності взаємопов'язаних операцій [139, с. 86]. Для нашого дослідження важливо відзначити, що методи публічного управління, можна поділити за спрямованістю публічного управління, зокрема за основними механізмами його реалізації.

Слід також зауважити, що в галузі знань «Публічне управління та адміністрування» методи наукового дослідження перебувають у стадії формування, тому, з урахуванням її інтегративного та міждисциплінарного характеру, можуть включати в адаптованому вигляді як низку загально-наукових методів, так і методи таких наук як філософія, правознавство, політологія, економіка, політична історія, соціологія тощо. Обґрунтовуючи наукові методи дослідження організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу, вважаємо доцільним залучити наступні наукові методи: *аналізу та синтезу, термінологічного аналізу, системного аналізу, історико-аналітичний метод, компаративний метод, метод теоретичного узагальнення.*

Методи аналізу та синтезу належать до традиційних загально-логічних методів дослідження [87, с. 30]. Аналіз як логічний прийом дослідження, пов'язаний із вивченням явища на основі його розділення на частини, виявлення форм взаємодії елементів цілого, його структури, рівнів тощо. На основі теоретичного аналізу стає можливим робити достовірні висновки щодо особливостей досліджуваного явища або процесу, його взаємозв'язків з іншими елементами системи. Синтез – це протилежний процес, який передбачає об'єднання, реальне та розумове, різних сторін, елементів досліджуваного явища або процесу в єдине ціле. Методи аналізу та синтезу змістовно пов'язані між собою, адже в результаті аналізу можна виділити загальне, суттєве, що може стати основою для синтезу.

Процес дослідження взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства передбачає ґрунтовний аналіз існуючих концепцій, наукових теорій, на основі яких здійснюється систематизація, узагальнення фактів, що стосуються передумов, чинників, загальних тенденцій, що впливають на процес вироблення організаційно-правових механізмів. Шляхом аналізу стає можливим виявлення структури процесу взаємодії. У свою чергу, метод синтезу дозволяє систематизувати усі елементи процесу взаємодії, представити цілісну концептуальну модель взаємодії публічної влади та бізнесу в Україні, ефективність якої забезпечується системою конкретних організаційно-правових механізмів.

У цілому, методи аналізу та синтезу доповнюють один одного, адже теоретичний аналіз та синтез нерозривно пов'язані із практикою експериментування. Результати їх застосування можуть бути сформовані у формі практичних рекомендацій. Залучення вказаних методів дозволяє сформулювати гіпотезу дослідження, визначити логіку, стратегію дослідницької роботи та на підставі цього сформулювати цілісну наукову концепцію.

З метою обґрунтування базових понять дослідження, зокрема таких як «організаційно-правові механізми», «бізнес», «громадянське суспільство» в роботі використано *метод термінологічного аналізу*. Вказаний метод передбачає

вивчення науково-теоретичних та практичних підходів, що сформувалися в сучасній науковій літературі стосовно наукової інтерпретації вказаних понять. Залучення методу термінологічного аналізу передбачає здійснення теоретичних операцій, пов'язаних із розробкою змісту досліджуваних понять, таких як – аналіз, синтез, структурування, узагальнення тощо. Метод термінологічного аналізу дозволяє вдосконалити та розробити сучасний термінологічний апарат теорії публічного управління та адміністрування.

Важливим методологічним інструментом, за допомогою якого може бути реалізований у дослідженні системний підхід, є *метод системного аналізу*. При цьому необхідно звернути увагу на те, що:

- системні дослідження проводяться на порівняно невеликому проміжку часу, що не дає можливості ефективно здійснити дослідження порівняно великого обсягу;
- площа системного аналізу є відносно складною, оскільки вона вміщує велику кількість способів вирішення поставлених задач відповідно до великої кількості завдань дослідження [59].

Метод системного аналізу спрямований на вивчення визначеного об'єкту. Застосовуючи метод системного аналізу в контексті дослідження організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу слід відзначити, що будь-яка система має розглядатись як складне структурне утворення, що може виступати як частина іншої системи більш високого порядку. Такою системою є система публічного управління, створена в процесі інституціоналізації держави. Організаційно-правові механізми виступають структурними елементами цієї системи.

За допомогою *історико-аналітичного методу* в дослідженні стає можливим вивчення конкретних умов розвитку та трансформації суспільних, соціально-економічних, політичних явищ та процесів, які суттєво впливають на усі сфери життєдіяльності українського суспільства. Залучення історико-аналітичного методу дозволяє простежити етапи формування нормативно-правової бази як основи функціонування та розвитку підприємництва, налагодження взаємодії із

публічною владою. В контексті історичної динаміки соціально-економічних процесів важливо простежити зміни, що відбулися в системі публічного управління. Отже, цей метод дозволяє здійснювати дослідження взаємодії влади та бізнесу через проекцію: минуле – сучасне – майбутнє.

Компаративний метод передбачає зіставлення двох чи більше об'єктів, що можуть бути порівняні через виокремлення в них загального, спільного, схожого, відмінного та унікального. Таке порівняння розуміється як процес відображення та фіксації відношень тотожності, схожості у досліджуваних об'єктах. Залучення вказаного методу є ефективним при дослідженні та аналізу суспільних явищ, процесів, фактів, а також виявленні тенденцій та закономірностей їх розвитку. Компаративний метод дозволяє здійснювати порівняльні дослідження, спрямовані на вивчення стану підприємницької діяльності в Україні та країнах Європейської Співдружності (ЄС); виявленні спільних та відмінних закономірностей у взаємодії публічної влади та бізнесу в Україні та країнах ЄС; стану нормативно-правової бази у сфері підприємництва та ведення бізнесу в країнах із розвинутою економікою та в Україні з метою досягнення теоретичних висновків та надання практичних рекомендацій щодо модернізації організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства.

Процес дослідження організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу передбачає застосування *методу теоретичного узагальнення*. За допомогою зазначеного методу в дисертації може бути поглиблено й розширено ряд положень, які характеризують систему публічного управління, особливості взаємодії між публічною владою та бізнесу в змінюваних соціально-економічних умовах, розробку основних напрямів модернізації організаційно-правових механізмів.

Як підсумок, запропоновані дослідницькі підходи та наукові методи для дослідження організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу представлено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

**Підходи та методи дослідження, використані в процесі
дисертаційного дослідження**

<i>№</i>	<i>Підходи та методи дослідження</i>	<i>Застосування в роботі</i>
1.	<i>Системний підхід</i>	Спрямований на вивчення організаційно-правових механізмів як складної динамічної системи, яка налічує велику кількість різноманітних взаємопов'язаних елементів, являє собою єдине ціле з усіма характерними внутрішніми й зовнішніми зв'язками та властивостями
2.	<i>Структурний підхід</i>	Для виявлення та аналізу системи взаємодії публічної влади та бізнесу шляхом її структуризації та виявлення як ефективних, так і малопродуктивних елементів цієї взаємодії, а також для вироблення необхідних рекомендацій щодо її подальшого вдосконалення, виявлення шляхів подальшої оптимізації
3.	<i>Процесний підхід</i>	Для аналізу процесів формування механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу крізь призму адаптації до змінюваних умов, зокрема організаційних та правових, із відповідними інструментами, з орієнтацією на створення найкращого способу або механізму взаємодії
4.	<i>Проектний підхід</i>	Для розробки змістового компоненту досліджуваного феномену: структури, визначення змісту, вибір організаційних форм, апробація проекту на практиці, корекція проекту із системним плануванням даного процесу, його змістовне наповнення та поетапне управління на всіх рівнях його організації
5.	<i>Методи аналізу та синтезу</i>	Для аналізу наукових концепцій, теорій, систематизації, узагальнення фактів, що стосуються досліджуваної проблеми; для формулювання гіпотези дослідження, визначення логіки, стратегії роботи; для створення цілісної наукової концепції
6.	<i>Метод термінологічного аналізу</i>	Для здійснення теоретичного аналізу понять «державне управління», «публічне управління» «бізнес», «бізнес-середовище», «механізми взаємодії», «організаційно-правові механізми взаємодії»
7.	<i>Метод системного аналізу</i>	Для комплексного вивчення організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу
8.	<i>Історико-</i>	Для аналізу та визначення етапів становлення

	<i>аналітичний метод</i>	законодавчої та нормативно-правової бази у сфері підприємництва, змін в системі публічного управління
9.	<i>Компаративний метод</i>	Для порівняльного аналізу стану застосування організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу на основі вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду
10.	<i>Метод теоретичного узагальнення</i>	Для розробки теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу

Джерело: створено автором [31; 56; 59; 87; 139].

Отже, запропонована методологія є основою для дослідження організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу на основі науково обґрунтованих підходів та методів, залучення яких забезпечує достовірність отриманих результатів.

Висновки до розділу 1

Здійснений аналіз праць вітчизняних та зарубіжних вчених дозволив виявити наукові засади формування механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу. Зазначено, що формування новітніх тенденцій в системі публічного управління, а також поява змішаної економіки на початку XXI століття спричинили співіснування влади та бізнесу на засадах різних типів партнерства, адже на зміну державі-володареві приходять держави-партнер. Настає епоха синтезу, яка робить владу більш ефективною та відкритою до комунікації. У працях вітчизняних вчених акцентовано увагу на виявленні ролі системи публічного управління, економічної політики держави на процесі формування сучасних організаційно-правових механізмів. Таким чином, ключовими науковими підходами до формування механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу виокремлено – управлінський, організаційний, нормативно-правовий, економічний, політологічний.

Доведено, що громадянське суспільство сприяє ефективній комунікації між публічною владою та бізнесом у вирішенні соціально-економічних проблем

через різні форми взаємодії – діяльність різноманітних об'єднань, асоціацій, громадських рад, суспільних рухів та засобів публічної комунікації. Таким чином, методологічно обґрунтована доцільність розглядати основні «сектори» взаємодії у наступній конфігурації: держава, повноваження якої виконують органи публічної влади, виступає суб'єктом публічного управління, бізнес та громадянське суспільство – є об'єктами управління.

Обґрунтовано сутність поняття «організаційно-правові механізми» з позиції галузі знань «Публічне управління та адміністрування», що визначено у дослідженні як система управлінських механізмів – організаційних та правових, інтеграція яких, через застосування комплексу засобів, методів, прийомів, важелів, стимулів, процедур тощо, забезпечує ефективність взаємодії між визначеними суб'єктами та об'єктами публічного управління – публічною владою (органи державної влади, органи місцевого самоврядування), бізнесом (суб'єкти господарювання, зокрема господарські організації та/або підприємці, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законодавством порядку) та громадянським суспільством, представленим через його інститути (асоціації, громадські організації, професійні та творчі спілки, спілки орендарів-підприємців, об'єднання роботодавців тощо).

На підставі обґрунтованих наступних критеріїв результативності, оптимальності, перспективності для аналізу обрано механізми: публічно-приватне партнерство, соціальне партнерство, цифрове урядування, Government Relations (зв'язки з урядовими структурами, зв'язки з державою), форсайт.

Обґрунтовано, що методологічними засадами дослідження визначених організаційно-правових механізмів як інструментів взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства є: системний, структурний, процесний, проєктний підходи, методи аналізу та синтезу, термінологічного аналізу, системного аналізу, історико-аналітичний та компаративний методи, метод теоретичного узагальнення. Їх залучення дозволяє дослідити організаційно-правові механізми на основі науково обґрунтованих підходів та методів, що

забезпечує достовірність отриманих результатів дослідження та досягнути достовірних, науково обґрунтованих висновків.

РОЗДІЛ 2.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

2.1. Нормативно-правове забезпечення взаємодії публічної влади та бізнесу в Україні

Впровадження організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу передбачає наявність відповідної нормативно-правової бази, положеннями якої визначається суть підприємництва, права та обов'язки підприємців, їх відповідальність у випадку вчинення неправомірних дій, тим самим забезпечується ефективність функціонування бізнес-середовища в країні, а також покращення інвестиційного клімату. Сукупність нормативно-правових актів визначає правові, економічні та організаційні засади функціонування усієї сфери підприємництва, регулює процес функціонування механізмів взаємодії органів публічної влади та бізнесу. В даному підрозділі представляється важливим проаналізувати етапи формування нормативно-правового забезпечення у сфері підприємництва від перших років української незалежності до сучасності.

Спираючись на багатовекторність нормативно-правових актів, а також оцінюючи їх рівень регуляторного впливу на процес взаємодії публічної влади та бізнесу, доцільно здійснити розподіл, що корелюється із конституційним правом громадян на підприємницьку діяльність та передбачає дії законодавчої влади, які унормовують інститут підприємництва в цілому. Так, Конституція України встановлює правовий статус законодавчого та виконавчого органів влади – Верховної Ради України (ВРУ), Кабінету Міністрів України (КМУ), центральних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, які у відповідності із покладеними на них повноваженнями, реалізують державну регуляторну політику.

Конституція України покладає на ВРУ створення законодавчих передумов для розвитку підприємництва, про що зазначено у Ст. 85, 92 Основного Закону. Президент України, відповідно до Ст. 102 Конституції України, є гарантом

додержання прав та свобод людини і громадянина, й відповідно, права на підприємницьку діяльність [48]. Указами Президента закладаються основи державної підтримки та регуляторної політики та дозвільної реформи. КМУ здійснює заходи щодо демонополізації та регулювання економіки, забезпечує розвиток конкуренції та ринкової інфраструктури. Конституційним є право громадян на підприємницьку діяльність, що є основним завданням центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також місцевого самоврядування. Систематизувати нормативно-правові акти за ступенем їх регуляторного впливу видається можливим за наступними рівнями (Рисунок 2.1).

Рисунок 2.1. *Рівні систематизації нормативно-правової бази регуляторної політики держави в сфері підприємницької діяльності*

Конституція України є основою для здійснення підприємництва в державі, визначає його організаційні форми, закріплює необхідні правові та інші передумови. У Ст. 1, 13, Основного Закону йдеться про забезпечення захисту

права власності та господарювання (підприємництва) усіх його суб'єктів. У Ст. 42 зазначено, що кожен громадянин має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [48]. Підприємницька діяльність є джерелом важливих зобов'язань її суб'єктів перед суспільством та державою. В Законах України визначено, що держава забезпечує право громадян на підприємницьку діяльність та юридично, політично відповідає перед громадянами та юридичними особами за свою політику у сфері підприємництва. У цілому, Конституція України, Закони України та Кодекси України створюють законодавче підґрунтя, що забезпечує розробку та реалізацію правових механізмів взаємодії держави та бізнесу. В представленому дослідженні вони віднесені до законодавчих актів першого рівня.

Таблиця 2.1.

Перелік актів I рівня (законодавчі акти)

<i>№ п/п</i>	<i>Назва</i>	<i>Затвердження</i>
1	Конституція України	Закон України № 254-к/96-ВР від 28.06.1996
2	Про підприємництво	Закон України № 785- XII від 26.02.1991
3	Про підприємництва в Україні	Закон України № 887- XII від 27.03.1991
4	Про інвестиційну діяльність	Закон України № 1561-XII від 18.09.1991
5	Про захист іноземних інвестицій на Україні	Закон України № 1540-XII від 05.10.1991
6	Про концесію	Закон України № 997-XIV від 16.07.1999
7	Про державну підтримку малого підприємництва	Закон України № 2063-III від 19.10.2000
8	Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні	Закон України № 2157-III від 21.12.2000
9	Господарський кодекс України	№ 436-IV від 16.01.2003
10	Цивільний кодекс України	№ 435-IV від 16.01.2003
11	Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності	Закон України № 1160-IV від 11.09.2003
12	Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців	Закон України № 755 від 25.05.2003
13	Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності	Закон України № 2806- IV від 06.09.2005
14	Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності	Закон України № 877 від 05.04.2007

15	Про державно-приватне партнерство	Закон України № 2404- VI від 01.07.2010
16	Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні	Закон України № 4618- VI від 22.03.2012
17	Про державну допомогу суб'єктам господарювання	Закон України № 1555- VII від 01.07.2014
18	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)	Закон України № 191-VIII від 12.02.2015
19	Про концесію	Закон України № 155-IX від 03.10.2019
20	Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні	Закон України № 1116-IX від 17.12.2020
21	Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів)	Закон України №1780-IX від 23.09.2021

Джерело: сформовано автором з відкритих джерел

До регуляторних нормативно-правових актів у сфері підприємництва другого рівня відносимо Укази Президента України, що представлені у таблиці.

Таблиця 2.2

Перелік актів II рівня (Укази Президента)

<i>№ п/п</i>	<i>Назва</i>	<i>Затвердження</i>
1.	Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності	Указ Президента № 79/98 від 03.02.1998
2.	Про державну підтримку малого підприємництва	Указ Президента № 456/98 від 12.05.1998
3.	Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності	Указ Президента № 817/98 від 23.07.1998
4.	Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва	Указ Президента № 727/98 від 03.07.1997
5.	Питання впровадження в Україні принципів Європейської хартії малих підприємств	Указ Президента № 603/2008 від 02.07.2008
6.	Про лібералізацію підприємницької діяльності та державну підтримку підприємства	Указ Президента № 779/2005 від 12.05.2005
7.	Про стимулювання розвитку підприємницької діяльності в умовах світової фінансової кризи	Указ Президента №466/2009 від 22.06.2009
8.	Про заходи щодо визначення і реалізації проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку	Указ Президента № 895/2010 від 8.09.2010
9.	Про Державну службу України з питань регуляторної політики та розвитку підприємства	Указ Президента №1168/2011 від 19.12.2011
10.	Деякі питання діяльності Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємства	Указ Президента № 237/2012 від 30.03.2012

11.	Про стратегію сталого розвитку «Україна-2020»	Указ Президента № 5/2015 від 12.01.2015
12.	Про невідкладні заходи щодо забезпечення сприятливих умов для діяльності фізичних осіб – підприємців	Указ Президента № 761/2019 від 17.10.2019
13.	Про Раду з питань сприяння розвитку малого підприємництва	Указ Президента № 582/2020 від 22.12.2020

Джерело: сформовано автором з відкритих джерел

Постанови та Розпорядження КМУ складають нормативно-правову базу третього рівня, представлену у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Перелік актів III рівня (акти Кабінету Міністрів України)

№ п/п	Назва законодавчого акту	Затвердження
1.	Про Програму державної підтримки підприємництва в Україні	Постанова КМУ від 17 березня 1993 р. № 201
2.	Про Концепцію державної політики розвитку малого підприємництва	Постанова КМУ від 3 квітня 1996 р. № 404
3	Програма розвитку малого підприємництва в Україні на 1997-1998 рр.	Постанова КМУ від 29 січня 1997 р. № 86
4	Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта	Постанови КМУ від 11 березня 2004 р. № 308
5	Про підготовку та оприлюднення щорічної інформації Кабінету Міністрів України про здійснення державної регуляторної політики органами виконавчої влади	Розпорядження КМУ від 19 березня 2004 р. № 152
6	Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України	Розпорядження КМУ від 23 серпня 2016 р. № 615-р
7	Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 р.	Розпорядження КМУ від 24 травня 2017 р. № 504-р
8	Деякі питання дерегуляції господарської діяльності	Постанова КМУ від 27 березня 2019 р. № 367
9	Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 р.	Постанова КМУ від 3 березня 2021 р. № 179
10	Про затвердження Порядку взаємодії уповноваженої установи із заявниками, інвесторами із значними інвестиціями, органами державної влади, органами місцевого самоврядування з питань, пов'язаних із супроводом підготовки та реалізації інвестиційних проектів із значними інвестиціями	Постанова КМУ від 23 червня 2021 р. № 647

Джерело: сформовано автором з відкритих джерел

Виходячи із поставлених завдань даного підрозділу, а також шляхом залучення історико-аналітичного методу та методу системного аналізу, запропонованих як методологічний інструментарій, стає можливим виокремити етапи формування нормативно-правового забезпечення у сфері підприємництва, охарактеризувати особливості цього процесу від становлення української державності до сьогодення як основи встановлення взаємодії між публічною владою та бізнесом. Для здійснення вказаних дослідницьких завдань будемо спиратися на критерій повноти законодавчого врегулювання.

Проголошення незалежності України обумовило необхідність формування нормативно-правової бази, на основі якої розвиток підприємницької діяльності став цілком правомірним. З прийняттям у 1991 р. Законів України «Про підприємництво» [127] та «Про підприємства в Україні» було визначено правові, організаційні та економічні засади здійснення підприємницької діяльності фізичними та юридичними суб'єктами господарювання, встановлено межі державного регулювання та державної підтримки такої діяльності, створено рівні правові умови для діяльності підприємства, а також гарантовано свободу здійснення підприємництва для усіх учасників господарської діяльності.

Важливими для розвитку підприємництва у перші роки української незалежності стали прийняті у 1991 р. Закони України «Про інвестиційну діяльність» [122] та «Про захист іноземних інвестицій на Україні» [121], які заклали основи для регулювання відносин в інвестиційній сфері, створили сприятливі умови для розвитку інвестиційних процесів у сфері підприємництва. У Статті 1 Закону «Про інвестиційну діяльність» інвестиції інтерпретовано як види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємництва та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект [121]. Виходячи з цього, в якості об'єктів інвестування можуть виступати як фінансові надходження, так і різні види цінних паперів, а також майнові та немайнові права, сукупність різних видів інтелектуальних знань, що виявляються у різних формах інформації, досвіду тощо. Прийняття законодавчого акту «Про захист

іноземних інвестицій на Україні» було спрямовано на захист інвестицій, прибутків та інтересів іноземних інвесторів на території України шляхом встановлення правового режиму їх діяльності, забезпечення гарантій з боку держави. У цілому, формування інвестиційного законодавства стало вагомим підґрунтям для регулювання правових відносин в сфері підприємництва.

Однак, з 1994 р. розвиток підприємництва в Україні зазнав суттєвого скорочення кількості господарств. Підприємства продемонстрували свою вразливість до несприятливого зовнішнього середовища, зокрема, до обмеженості кредитних ресурсів, що спостерігалось в цей період. Також серед негативних чинників слід відзначити нестачу капіталів, інфляційний та надмірний податковий тиск з боку держави.

Спробою досягнення взаємодії між державою та бізнесом став Закон України «Про концесію» [123], прийнятий у 1999 р.. Його метою було – визначення правових засад регулювання відносин концесії стосовно державного та комунального майна, а також ефективності його використання. Попри визначені у Законі базові принципи його дії, процедуру концесійної діяльності, за наступні 20 років не було реалізовано жодного масштабного проекту. Суттєвим недоліком прийнятого закону стала відсутність визначених механізмів, за якими держава компенсуватиме інвестору збитки, у разі не виконання умов концесійного договору. Також відсутність чіткого порядку щодо можливостей ініціювати проект концесії не сприяла успішній реалізації норм законодавчого акту, який втратив чинність на підставі Закону України «Про концесію» № 155-ІХ від 03.10.2019 р. [123].

У 2000 р. ВРУ було прийнято Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва» [108]. В ньому було закладено критерії, на основі яких підприємства зараховувалися до малих господарюючих суб'єктів. Відповідно до норм Закону, таких суб'єктів характеризують два основні критерії: середня чисельність працюючих та обсяг виручки від реалізації виробленої продукції, робіт, послуг за поточний рік. У такий спосіб було надано роз'яснення щодо

визначення малих господарюючих суб'єктів, розширено їх межі для здійснення підприємницької діяльності.

Підтримка державою малого підприємництва здійснювалася на основі прийнятого ВРУ у 2000 р. Закону України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» [124]. Програмою було передбачено необхідність створення належних умов щодо реалізації конституційного права громадян на здійснення підприємницької діяльності. Це сприяло формуванню та реалізації державної політики у сфері малого підприємництва у відповідності із стратегічним вектором розвитку економіки.

Серед ключових напрямів Програми було визначено потребу у вдосконаленні нормативно-правової бази у сфері підприємницької діяльності як впливового чинника для створення сприятливого правового середовища розвитку суб'єктів малого підприємництва. Пріоритетними шляхами вдосконалення нормативно-правового у Програмі було виокремлено: необхідність залучення механізмів захисту прав та свобод підприємців, гармонізація законодавства України відповідно до норм законодавства Європейського Союзу тощо. Розробка відповідної нормативно-правової бази розглядалася як невід'ємна складова вироблення належних механізмів взаємодії влади та бізнесу, а також як важливий інструмент, за допомогою якого встановлюються норми, визначаються правила здійснення підприємницької діяльності, регулюються функції органів влади, її посадових осіб щодо виконання ними своїх повноважень. Необхідність удосконалення законодавства розглядається в Програмі як ефективний спосіб обмеження втручання держави у сферу діяльності суб'єктів господарювання, усунення перешкод на шляху її розвитку. Серед необхідних заходів Програми слід відзначити: визначення термінів «велике, середнє, мале підприємство», а також «мікропідприємство», «суб'єкт малого підприємництва»; розроблення нормативно-правового акту щодо сприяння створенню та діяльності бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів тощо. У цілому, Закон України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» окреслив важливі засади підприємницької діяльності

у сфері малого підприємництва, продемонстрував прагнення влади щодо його всебічної підтримки, а також забезпечив подальший поступ на шляху формування нормативно-правового забезпечення взаємодії влади та бізнесу в Україні.

Прогресивним нормативним актом, який визначив подальші кроки в розвитку підприємництва в Україні, тим самим започаткувавши формування сфери малого та середнього бізнесу, став Господарський кодекс України (ГКУ), прийнятий у 2003 р. [20]. З його ухваленням втратили чинність Закони України «Про підприємництво» та «Про підприємства в Україні», а їх норми стали основою вказаного законодавчого акту. Цей кодифікований нормативний документ став базовим для господарюючих суб'єктів, здійснюючих самостійну діяльність, спрямовану на отримання прибутку. Крім того, прийняття ГКУ мало врегулювати проблемні питання, пов'язані із розбіжностями у нормативно-правових актах, прийнятих до нього, визначити чіткі межі здійснення підприємницької діяльності суб'єктами малого та середнього бізнесу, а також встановити правові форми участі держави в сфері підприємництва. Аналіз цього важливого документу дозволяє виділити найбільш важливі аспекти, які регулюють сферу господарювання в контексті виявлення основних правових механізмів її організації та здійснення.

У Ст. 2 ГКУ серед основних учасників процесу господарювання визначено суб'єктів господарювання, споживачів, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, що наділені господарською компетенцією, а також громадян, громадські та інші організації. Конкретизуючи положення зазначеної статті, в Ст. 8 зазначається, що сама держава, а також органи місцевого самоврядування не є суб'єктами господарювання. Їх безпосередня участь у господарській діяльності може здійснюватися лише на підставі або в межах тих повноважень та у спосіб, які визначені Конституцією та Законами України. Таким чином, в ГКУ було окреслено допустимі межі участі держави та місцевого самоврядування у сфері господарювання.

Важливо відзначити основні засоби, які може залучати держава, здійснюючи регулюючий вплив на діяльність суб'єктів господарювання. Так, в Ст. 12 Господарчого Кодексу йдеться про можливість організації державного замовлення як способу, через який держава може впливати на регулювання економіки, формуючи на договірній основі склад та обсяги продукції, яка необхідна для пріоритетних державних потреб тощо.

Сутність державної підтримки підприємництва, що викладена у положеннях Ст. 48 ГКУ, виявляється через надання підприємствам земельної ділянки, передачі державного майна, необхідного для здійснення підприємницької діяльності. Шляхом до цього є допомога у сприянні в організації матеріально-технічного забезпечення та інформаційного обслуговування, підготовка кадрів, розвиток та впровадження модернізованих технологій, стимулювання інноваційної діяльності тощо. Слід зазначити, що регулююча функція держави у сфері виробничої діяльності суб'єктів підприємництва полягає не лише у підтримці. Підстави для державного втручання у виробничу діяльність суб'єктів підприємництва обумовлені необхідністю збереження істотних елементів ринкового регулювання економіки у поєднанні з економічним розвитком суспільства.

Серед важливих напрямів у сфері господарювання, правове регулювання яких покладається на державу, є інноваційна та фінансова діяльності. У Ст. 328 ГКУ зазначено, що інноваційна діяльність регулюється державою шляхом формування та забезпечення реалізації інноваційних програм та цільових проектів. Необхідним для цього є створення економічних, правових та організаційних умов, сприяння розвитку інфраструктури інноваційної діяльності. Державний нагляд та регулювання різних видів фінансової діяльності визначається ГКУ та іншими законодавчими актами. Таким чином, інновації визначено як ключовий напрям не тільки у регулюючому впливі держави, а й як характерну ознаку усієї підприємницької сфери.

Одночасно із ГКУ був прийнятий Цивільний кодекс України (ЦКУ) [172], у Ст. 83 якого визначено організаційно-правові форми юридичних осіб. У

відповідності до зазначеної статті, юридичні особи, зокрема й приватні підприємства, можуть функціонувати у формі товариств, установ та в інших формах, встановлених законом, що створює підстави для здійснення ними підприємницької діяльності. У Ст. 167 ЦКУ визначено правові форми участі держави у цивільних відносинах. Зазначено, що держава може створювати юридичні особи публічного права, а саме – державні підприємства, навчальні заклади тощо, у випадках та в порядку, встановлених Конституцією України та законом, а також брати участь в їх діяльності та загальних підставах, якщо інше не встановлено законом. Відповідно до Ст. 170 держава реалізує свої цивільні права та обов'язки через органи державної влади у межах їхньої компетенції, що встановлена законом.

Отже, прийняті у 2003 р. ГКУ та ЦКУ стали важливими законодавчими актами, в яких було визначено правові засади, на яких може здійснюватися взаємодія суб'єктів підприємницької діяльності та органів державної влади. У вказаних законодавчих актах було окреслено засоби регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання. Крім того, була сформульована сутність державної політики щодо підтримки підприємництва, її напрями у сфері господарчої діяльності, визначено принципи, правове регулювання яких покладається на державу, а також уточнено правові форми участі держави у цивільних відносинах.

З метою визначення правових та організаційних засад здійснення регуляторної політики держави, у вересні 2003 р. ВРУ було прийнято Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [116]. Набуття чинності норм Закону забезпечило громадянам, суб'єктам підприємництва, а також органам державної влади нові можливості щодо процедурної відкритості у сфері господарської діяльності та контролю за ефективністю владних рішень. Таким чином, відкритість державного управлінського апарату забезпечувалася вже не стільки вимогами представників та керівників органів влади, скільки вимогами та змістом процедур, визначених Законом через конкретизацію порядку дій влади в процесі прийняття нею

рішень, а також шляхом переліку та надання змісту необхідної інформації, яка має бути оприлюднена.

На нашу думку, вимоги щодо регуляторної політики держави, з моменту набуття чинності Закону забезпечили прозорість та відкритість влади, ефективність та об'єктивність владних рішень. Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» [109] було запроваджено національну систему державної реєстрації суб'єктів господарської діяльності. Для цього був створений та Єдиний державний реєстр юридичних та фізичних осіб-підприємців. На основі впроваджених новітніх інформаційних технологій для юридичних та фізичних осіб забезпечувалося право проведення реєстраційних процедур, був наданий відкритий доступ до інформації про суб'єктів господарювання в режимі он-лайн. Крім того, через Єдиний державний реєстр для підприємців було надано можливості для інформаційного обміну між відповідними реєстрами підприємств різних країн, адже, починаючи з 2006 р., Україна увійшла до Європейського Бізнес Реєстру. У такий спосіб було створено необхідні умови для ведення прозорого бізнесу, налагодження контактів, що сприяло зростанню інвестиційної активності підприємців. Таким чином, удосконалення та спрощення дозвільних процедур, закріплених у відповідних нормативно-правових актах, стало наступним кроком на шляху формування правових механізмів взаємодії між владою та бізнесом.

Таким чином, створена нормативно-правова база у сфері підприємництва у 1991-2003 рр. (Таблиця 2.4) дозволяє охарактеризувати цей період як перший етап формування концептуальних засад політики держави щодо підтримки підприємництва, якими було визначено базові принципи взаємодії влади та бізнесу в складних умовах переходу до ринкової економіки.

Таблиця 2.4.

**Основні законодавчі акти у сфері підприємництва,
прийняті за період 1991-2003 рр.**

<i>№ п/п</i>	<i>Назва</i>	<i>Затвердження</i>
1	Про підприємництво	Закон України № 785- XII від 26.02.1991
2	Про підприємництва в Україні	Закон України № 887- XII від 27.03.1991
3	Про інвестиційну діяльність	Закон України № 1561-ХІІ від 18.09.1991
4	Про захист іноземних інвестицій на Україні	Закон України № 1540-ХІІ від 05.10.1991
5	Конституція України	Закон України № 254-к/96-ВР від 28.06.1996
6	Про концесії	Закон України № 997-ХІV від 16.07.1999
7	Про державну підтримку малого підприємництва (втратив чинність)	Закон України № 2063-ІІІ від 19.10.2000
8	Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні	Закон України № 2157-ІІІ від 21.12.2000
9	Господарський кодекс України	Кодекс України № 436-ІV від 16.01.2003
10	Цивільний кодекс України	Кодекс України № 435-ІV від 16.01.2003
11	Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців	Закон України № 755 від 25.05.2003
12	Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності	Закон України № 1160-ІV від 25.05.2003
13	Про державну підтримку малого підприємництва	Указ Президента України № 456/98 від 12.05.1998
14	Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності	Указ Президента України № 817/98 від 23.07.1998
15	Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва	Указ Президента України від 03.07.1997 № 727/98
16	Про Концепцію державної політики розвитку малого підприємництва	Постанова КМУ від 3 квітня 1996 р. № 404
17	Програма розвитку малого підприємництва в Україні на 1997-1998 рр.	Постанова КМУ від 29 січня 1997 р. № 86

Джерело: сформовано автором з відкритих джерел

Другий етап (2004-2009 рр.) нормативно-правового забезпечення взаємодії влади та бізнесу розпочався введенням в дію ряду нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України. Серед них: Постанова КМУ від 11 березня 2004 р. № 308 «Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта», Розпорядження КМУ від 19 березня 2004 р. № 152 «Про підготовку та оприлюднення щорічної інформації Кабінету Міністрів України про здійснення державної регуляторної політики органами виконавчої влади» та ін.. Вказаними документами визначалися регуляторні

функції влади у сфері підприємництва, тим самим вдосконалювалися правові механізми взаємодії між владою та бізнесом.

З метою подальшої гармонізації відносин між основними суб'єктами взаємодії – владою та бізнесом, ВРУ було прийнято Закон України від 06.09.2005 р. № 2806-IV «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» [111]. Нормами цього Закону були затверджені базові принципи політики влади щодо формування дозвільної системи у сфері господарської діяльності. Законом було запроваджено єдині вимоги, що регулювали порядок оформлення та видачі документів, встановлювали порядок відповідальності посадових осіб за порушення вимог законодавства. Таким чином, прийняття вказаного Закону стало підґрунтям для початку широкомасштабної роботи по реформуванню дозвільної системи в сфері підприємництва. Для цього Урядом України, а також центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування було здійснено заходи як нормотворчого, так і організаційного характеру, спрямовані на реалізацію норм закону.

В результаті прийняття Закону України від 05.04.2007 р. № 877-V «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» суттєво було змінено принципи організації державного контролю за господарською діяльністю в Україні [126]. Законом було визначено ключові принципи та порядок здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, тим самим було регламентовано повноваження органів державного нагляду (контролю) та їх посадових осіб. Разом з тим, для підприємців було окреслено права, обов'язки та відповідальність суб'єктів господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю). Можна вважати, що прийняття зазначеного Закону посилило право влади за наглядом над діяльністю господарюючих суб'єктів, за дотриманням ними норм і приписів законодавства, правил та стандартів, вимог до якості виробленої продукції тощо. В той же час, на суб'єктів господарювання покладалася додаткова відповідальність за результати підприємницької діяльності.

Таким чином, Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», який розширив перелік норм та правил щодо державного нагляду та контролю за діяльністю суб'єктів господарювання. На законодавчому рівні було встановлено єдині засади державного нагляду (контролю), запроваджено європейські принципи його здійснення.

Відтак, другий етап (2004-2009 рр.) охарактеризувався подальшим формуванням організаційних та правових засад у сфері підприємництва, що сприяло регулюванню основних принципів взаємодії між владою та бізнесом (Таблиця 2.5). Це виявилось через спрощення процедури отримання дозволів для підприємців, унормування підходів щодо здійснення державного нагляду та контролю за суб'єктами господарювання. Таким чином, відбувся подальший процес становлення нормативно-правового забезпечення сфери підприємництва на даному історичному етапі соціально-економічного розвитку країни, що забезпечило вдосконалення взаємодії між владою та бізнесом.

Таблиця 2.5

**Основні законодавчі акти у сфері підприємництва,
прийняті за період 2004-2009 рр.**

<i>№ п/п</i>	<i>Назва законодавчого акту</i>	<i>Затвердження</i>
1	Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності	Закон України від 06.09.2005 № 2806- IV
2	Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності	Закон України від 05.04.2007 № 877
3	Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта	Постанова КМУ від 11 березня 2004 р. № 308
4	Про підготовку та оприлюднення щорічної інформації Кабінету Міністрів України про здійснення державної регуляторної політики органами виконавчої влади	Розпорядження КМУ від 19 березня 2004 № 152

Джерело: сформовано автором з відкритих джерел

З прийняттям Закону України від 01.07.2010 р. № 2404-VI «Про державно-приватне партнерство» [99] було розпочато новий – третій етап (2010-2014 рр.), на якому здійснювався пошук шляхів у досягненні взаємодії між владою та

бізнесом як суб'єктом господарювання. Особливість зазначеного етапу полягала у досягненні нової якості взаємодії влади та бізнесу, а саме – на засадах партнерства. У відповідності до Ст. 1 Закону до ознак державно-приватного партнерства віднесено:

- забезпечення вищих техніко-економічних показників ефективності діяльності, ніж у разі здійснення такої діяльності державним партнером без залучення приватного партнера;
- довготривалість відносин (від 5 до 50 років);
- передача приватному партнеру частини ризиків у процесі здійснення державно-приватного партнерства;
- внесення приватним партнером інвестицій в об'єкти партнерства із джерел, не заборонених законодавством [99].

Правовими засадами державно-приватного партнерства в Законі визначено Конституцію України, ЦКУ, ГКУ, вказаний Закон, а також інші законодавчі акти України та міжнародні договори. Важливо відзначити, що основними формами державно-приватного партнерства є: договори про концесії, договори про спільну діяльність, розподіл продукції тощо. Також зазначено, що визначення приватного партнера для укладення договору здійснюється виключно на конкурсних засадах, крім випадків, передбачених Законом.

Прийнятим Законом було встановлено правові та організаційні норми для досягнення партнерських відносин між державою та приватним партнером, зокрема інвестором. Держава через участь державних, комунальних підприємств, установ, організацій, господарських товариств, 100 відсотків акцій (часток) якого належить державі, отримала можливість вступати у партнерські відносини із приватним партнером для реконструкції інфраструктурних та стратегічно важливих об'єктів, тим самим, розділяти ризики та витрати, а в перспективі отримувати прибутки та дивіденди. У свою чергу, визначений Законом приватний партнер набував можливості бути залученим до сфер економіки, які раніше були доступні тільки державі. Відтак, зазначеним

законодавчим актом було встановлено нові форми та механізми взаємодії держави та бізнесу.

Законом України від 22.03.2012 р. № 4618-VI, прийнятим ВРУ, «Про розвиток і державну підтримку малого та середнього підприємництва» [129] було закладено оновлені принципи та напрями державної політики у сфері малого та середнього підприємництва. Центральні органи виконавчої влади визначені в Законі як спеціально уповноважені органи, що забезпечують реалізацію державної політики у сфері розвитку підприємництва. До їх повноважень віднесено: формування та реалізація державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва; розробка проектів державних програм розвитку малого та середнього підприємництва; сприяння забезпеченню та виконання їх з урахуванням загальнодержавних пріоритетів; моніторинг виконання проектів; сприяння забезпеченню рівних можливостей участі суб'єктів підприємництва у розробці та виконанні як загальнодержавних, так і регіональних, галузевих програм.

Важливим законодавчим кроком правового регулювання державної підтримки підприємництва стало прийняття ВРУ Закону України від 01.07.2014 р. № 1555-VII «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [106]. Цим законодавчим актом було встановлено правові засади щодо регулювання та здійснення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання.

Державна допомога суб'єктам господарювання, за вказаним Законом, передбачена за рахунок держави або місцевих ресурсів. Реалізація державної допомоги може здійснюватися у різних формах, зокрема: шляхом отримання субсидій, грантів, дотацій, податкових пільг. Крім того, через відстрочення або розстрочення сплати податків та списання боргів. Допомогою передбачено надання суб'єктам господарювання товарів чи послуг за цінами нижче ринкових. Також передбачено збільшення державної частки в статутному капіталі суб'єктів господарювання тощо. Це сприяло підвищенню прозорості функціонування

системи державної допомоги, а також забезпечувало дотримання міжнародних зобов'язань України у сфері підприємництва.

Таким чином, період 2010-2014 рр. можна охарактеризувати як новий етап формування нормативно-правових засад взаємодії влади та бізнесу (Таблиця 2.6). Принципово важливою для цього етапу стала зміна підходів у системі управління підприємництвом, а саме – відбувся перехід від командно-адміністративного типу управління до досягнення партнерських відносин із бізнесом. В цей період було сформульовано та закріплено нові організаційно-правові та економічні засади державної політики у сфері малого і середнього підприємництва. Разом з тим, у визначений період бізнес в країні перебував під значним тиском чинного податкового законодавства. Це змушувало бізнес відстоювати та захищати свою власність в умовах відсутності справедливої та незалежної судової системи, ефективної роботи правоохоронних органів.

Таблиця 2.6

**Основні законодавчі акти у сфері підприємництва,
прийняті за період 2010-2014 рр.**

<i>№ п/п</i>	<i>Назва законодавчого акту</i>	<i>Затвердження</i>
1	Про державно-приватне партнерство	Закон України № 2404- VI від 01.07.2010
2	Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні	Закон України № 4618- VI від 22.03.2012
3	Про державну допомогу суб'єктам господарювання	Закон України № 1555- VII від 01.07.2014
4	Про стимулювання розвитку підприємницької діяльності в умовах світової фінансової кризи	Указ Президента України №466/2009 від 22.06.2009
5	Про підготовку та оприлюднення щорічної інформації Кабінету Міністрів України про здійснення державної регуляторної політики органами виконавчої влади	Розпорядження КМУ від 19 березня 2004 р. № 152

Джерело: сформовано автором з відкритих джерел

Упродовж четвертого етапу (2015-2019 рр.) було прийнято нормативно-правові акти, якими передбачалося привести українське законодавство в окремих сферах у відповідність до законодавства Європейського Союзу. Так, Законом України від 12.02.2015 р № 191-VIII «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» [103] було передбачено зняття обмежень та спрощення порядку здійснення господарської діяльності. Також, були внесені деякі зміни до інших законодавчих актів України. Зокрема, було передбачено надання спрощеної процедури з отримання документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності в державних центрах адміністративних послуг, була скасована необхідність одержання вказаного переліку дозвільних документів, були обмежені деякі визначені повноваження органів влади. Норми прийнятого Закону відкривали нові можливості для покращення умов функціонування підприємництва, сприяв формуванню бізнес-середовища в Україні, удосконаленню способів його взаємодії з публічною владою.

У 2019 р. ВРУ було ухвалено Закон України № 155-IX «Про концесію» [123], в якому було передбачено низку змін до законодавства про концесії. Основною метою Закону стало створення сприятливого законодавчого середовища для інвестування, удосконалення процедури концесії як важливого інструменту реалізації механізму державно-приватного партнерства. Розробка нормативно-правової бази концесії стала правовим підґрунтям для залучення приватних інвестицій, спрямованих на модернізацію, підвищення ефективності використання інфраструктурних об'єктів таких, як морські та річкові порти, траси державного значення, аеропорти тощо. Прийняти Закону забезпечувало вирішення однієї з основних проблем реалізації державно-приватного партнерства (ДПП) – усунення неоднозначності та неузгодженості процедур щодо взаємодії між державою та приватним партнером. Натомість, новим Законом України «Про концесію» було встановлено чіткі процедурні етапи реалізації концесії, а саме:

- ініціювання та прийняття рішення щодо здійснення ДПП, у тому числі, концесії;
- проведення концесійного конкурсу;
- вибір концесіонера (приватного партнера).

У відповідності до Ст. 1 Закону, концесія визначена не просто як договір, а як форма державно-приватного партнерства, за якою держава передає інвестору право на створення та/або будівництво (нове будівництво, реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт та технічне переоснащення), та/або управління (користування, експлуатацію, технічне обслуговування) об'єктом концесії, та/або надання суспільно значущих послуг у порядку та на умовах, визначених концесійним договором. При цьому передбачається передання концесіонеру переважної частини операційного ризику, який охоплює ризик попиту та ризик пропозицій [123]. Отже, Закон України «Про концесію» сприяв гармонізації відповідної нормативно-правової бази із законодавчими актами про державно-приватне партнерство. Для цього було залучено здобутки зарубіжного досвіду, досягнуті на основі відповідності нормами права Європейського Союзу.

Упродовж визначеного періоду було ініційовано прийняття нормативно-правових актів, спрямованих на спрощення (дерегуляції) умов ведення бізнесу. Так, КМУ були затверджені: Розпорядження від 23 серпня 2016 р. № 615-р «Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України»; Розпорядження від 24 травня 2017 р. № 504-р «Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року»; Постанова від 27 березня 2019 р. № 367 «Деякі питання дерегуляції господарської діяльності»; Укази Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 «Про стратегію сталого розвитку «Україна-2020», а також від 17 жовтня 2019 р. № 761/2019 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення сприятливих умов для діяльності фізичних осіб - підприємців» та ін..

Відтак, визначений четвертий етап (2015-2019 рр.) – охарактеризувався інтенсифікацією процесу пошуку шляхів налагодження діалогу між владою та бізнесом на засадах залучення досягнень зарубіжного економічного та управлінського досвіду (Таблиця 2.7). Шляхом до цього стала гармонізація положень законодавства України із законодавством Європейського Союзу.

Основні напрями законодавчих ініціатив в цей період були пов'язані із розробкою правових засад для ведення бізнесу, створенням сприятливого середовища для його розвитку, регуляцією дозвільних процедур шляхом скасування ряду регуляторних актів, що ускладнюють ведення господарської діяльності, забезпеченням умов щодо надання послуг для бізнесу в електронному вигляді, а також скороченням органів державного контролю тощо.

Таблиця 2.7

**Основні законодавчі акти у сфері підприємництва,
прийняті за період 2015-2019 рр.**

<i>№ п/п</i>	<i>Назва законодавчого акту</i>	<i>Затвердження</i>
1	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)	Закон України від 12.02.2015 № 191-VIII
2	Про концесію	Закон України від 03.10.2019 № 155-IX
3	Про стратегію сталого розвитку «Україна-2020»	Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015
4	Про невідкладні заходи щодо забезпечення сприятливих умов для діяльності фізичних осіб – підприємців	Указ Президента України від 17.10.2019 № 761/2019
5	Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України	Розпорядження КМУ від 23 серпня 2016 р. № 615-р
6	Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року	Розпорядження КМУ від 24 травня 2017 р. № 504-р
7	Деякі питання дерегуляції господарської діяльності	Постанова КМУ від 27 березня 2019 р. № 367

Джерело: сформовано автором з відкритих джерел

Період з 2020 р. – по теперішній час визначений у дослідженні як п'ятий етап, на якому відбувалося формування нормативно-правової бази як основи для становлення взаємодії між публічною владою та бізнесом. Протягом зазначеного періоду набув чинності Указ Президента України від 22 грудня 2020 р. № 582/2020 «Про Раду з питань сприяння розвитку малого підприємництва» [128]. Прийняття цього нормативного акту було обумовлено необхідністю налагодження конструктивної взаємодії між публічною владою та суб'єктами малого підприємництва, у тому числі суб'єктами мікро-підприємництва. До

розв'язання окреслених питань можуть долучалися громадські об'єднання як представники громадського суспільства, здатні до вирішення актуальних питань розвитку підприємництва, а також сприяння поширенню та впровадженню досягнень міжнародного досвіду.

З метою покращення інвестиційного клімату в країні ВРУ 17 грудня 2020 р. було прийнято Закон України № 1116-IX «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» [107]. В Законі визначено організаційні, правові та фінансові засади державної підтримки інвестиційних проектів з метою створення сприятливих умов для залучення в Україну значних інвестицій, як внутрішніх, так і зовнішніх. Законом передбачено надання державної підтримки українським та іноземним інвесторам із загальною сумою інвестицій від 20 млн. євро. У Ст. 3 Закону визначено форми надання державою підтримки інвестиційних проектів, серед яких – можливість отримання податкових пільг, забезпечення інвестиційних проектів об'єктами суміжної інфраструктури, надання переважного права землекористування земельними ділянками державної або комунальної власності для реалізації інвестиційних проектів, закріплення гарантій інвестора через укладання прямого договору із урядом України, забезпечення за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів будівництва суміжної інфраструктури. При цьому загальний обсяг державної підтримки, у відповідності із Ст. 4, не має перевищувати 30% від суми інвестицій.

Для реалізації зазначеного Закону КМУ була прийнята Постанова від 23 червня 2021 р. № 647 «Про затвердження Порядку взаємодії уповноваженої установи із заявниками, інвесторами із значними інвестиціями, органами державної влади, органами місцевого самоврядування з питань, пов'язаних із супроводом підготовки та реалізації інвестиційних проектів із значними інвестиціями» [120]. Крім того, на запит Уряду України за підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України», у співпраці з Офісом Національної Інвестиційної Ради, Міністерством економіки України та Офісом із залучення та підтримки інвестицій UkraineInvest розроблена «Національна

стратегія збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну» [75]. Метою Стратегії стала підтримка малих та середніх підприємств, підвищення їх конкурентоспроможності на внутрішньому ринку України та міжнародних ринках, допомога в розбудові спрощеного та прозорого бізнес-клімату, а також надання можливостей українським компаніям скористатися перевагами міжнародної торгівлі.

Отже, період з 2020 р. – по теперішній визначено як п'ятий етап, на якому виокремилися нові вектори нормативно-правової бази у сфері підприємництва, спрямовані удосконалення взаємодії публічної влади із бізнесом – великим, середнім, а також із суб'єктами малого підприємництва та мікропідприємництва. Ключовим напрямом державної політики на законодавчому рівні було визначено підтримку інвестиційних проектів із метою створення сприятливих умов для залучення в Україну значних інвестицій, як внутрішніх, так і зовнішніх.

Таким чином, процес нормативно-правового забезпечення взаємодії публічної влади та бізнесу розпочався з перших років розбудови української державності та пройшов в своєму розвитку декілька етапів, 1991-2003 рр. – перший етап; 2004-2009 рр. – другий етап; 2010-2014 рр. – третій етап; 2015-2019 рр. – четвертий етап; період з 2020 р. – по теперішній час визначено як п'ятий етап. Кожний з них мав свої особливості, обумовлені економічними, політичними та соціальними чинниками, а також ефективністю управлінської діяльності з боку публічної влади.

Здійснений аналіз формування нормативно-правової бази у сфері підприємництва, дозволив констатувати, що за цей час відбулися суттєві трансформації – від вироблення базових основ переходу до ринкової економіки, до створення дієвих механізмів захисту прав і свобод підприємців, регламентації діяльності публічної влади, встановлення належних механізмів взаємодії між публічною владою та бізнесом. Разом з тим, попри те, що в Україні за досліджуваний період була сформована належна нормативно-правова база як основа налагодження взаємодії публічної влади та бізнесу, вона досі містить

різні норми щодо регулювання однакових питань у сфері підприємництва, значна кількість положень залишаються недостатньо уніфікованими.

2.2. Становлення інституційно-організаційної системи взаємодії публічної влади та бізнесу в Україні

Ефективність взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства залежить від наявності сформованої інституційно-організаційної системи управління. На сучасному етапі ця система трансформується під впливом об'єктивних умов – внутрішньополітичної ситуації в Україні та зовнішньополітичних чинників. Важливість цих процесів обумовлена й тим, що саме бізнес, з його орієнтованістю на прибуток, динамічністю та духом підприємництва, є впливовим актором соціально-економічних процесів. З огляду на це, з боку влади стає важливим встановлення взаємодії із бізнесом на основі функціонування дієвої інституційно-організаційної системи через залучення відповідних форм та механізмів. В цьому контексті стає необхідним простежити процес становлення, ступінь розвитку та ефективності інституційно-організаційної системи в Україні, що є завданням даного підрозділу.

Досягнення взаємодії між публічною владою та бізнесом передбачає сформоване сприятливе інституційно-організаційне середовище, що виступає основою для розвитку бізнесу, стимулювання інновацій та модернізації – як управлінської, так й інституційної. В цьому контексті акцентуємо увагу на управлінській діяльності центральних органів виконавчої влади України – Кабінету Міністрів України (КМУ), Міністерства економіки України (Мінекономіки), Міністерства фінансів України (Мінфін), Міністерства цифрової трансформації України (Мінцифри), Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України (Міністерство відновлення), що виступають як інституційні актори, відповідальні за ефективне співробітництво між публічним та приватним сектором.

На сучасному етапі, однією з пріоритетних реформ Уряду України стало створення сприятливих умов для ведення бізнесу. З цією метою Розпорядженням КМУ від 04.12.2019 р. № 1413 «Про затвердження плану заходів щодо регуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату, плану дій щодо покращення умов ведення бізнесу в Україні» [118] розроблено відповідні заходи, спрямовані на регуляцію господарської діяльності. Повноваження за виконання затверджених заходів покладено на Мінекономіки та Державну регуляторну службу України (ДРС України). Розпорядженням КМУ «Про внесення змін до плану заходів щодо регуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату» від 31 січня 2023 р. № 89-р визначено план заходів щодо регуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату та умов ведення бізнесу в Україні. Він спрямований на подальше покращення шляхів комунікації між владними структурами та суб'єктами господарської діяльності через запровадження сучасного цифрового програмного забезпечення для обслуговування інформаційних систем, застосування цифрових інструментів як для бізнесу, так і для державних службовців, а також необхідність формування цифрових компетенцій для усіх суб'єктів взаємодії, адже підвищення рівня професійних та спеціальних цифрових навичок є однією із ключових умов для підвищення стандартів ведення бізнесу та вдосконалення рівня взаємодії із державою [104].

Серед провідних напрямів діяльності Мінекономіки як центрального органу виконавчої влади – створення сприятливих умов для ведення бізнесу [66]. З цією метою здійснюється інтеграція між владними структурами, бізнес-спільнотами, провідними громадськими об'єднаннями, національними та міжнародними організаціями, науковцями. Пріоритетом для цього є вдосконалення регуляторного середовища, що передбачає скасування надмірних регуляторних обмежень та неефективних процедур контролю, скасування надлишкового ліцензування, застарілих систем сертифікації, моніторингу, здійснення експертиз та інших обмежень для бізнесу. Найважливішими питаннями для забезпечення сприятливого бізнес-клімату, які вирішуються

Мінфіном, є усунення необґрунтованих регуляторних процедур, залучення досягнень європейського досвіду та кращих світових практик. У цьому зв'язку скасовано необхідність отримання більшості дозволів та ліцензій, удосконалено практику декларативного принципу шляхом цифровізації, спрощено умови провадження для більшості видів господарської діяльності, забезпечено можливості для заснування бізнесу на підставі декларації через «Портал Дія», а також створено необхідне нормативне підґрунтя для переведення в онлайн режим усіх ліцензійних процедур.

Зауважимо, що завдання, пов'язані із регуляцією господарської діяльності та покращення бізнес-клімату є сьогодні одними з першочергових, адже від легкості ведення бізнесу в країні залежить отримання інвестицій в економіку, як внутрішніх, так і зовнішніх. Для залучення іноземних інвесторів Мінекономіки створено унікальну електронну платформу Advantage Ukraine [65]. Вказаний проект є інвестиційною ініціативою уряду України, в межах якої представлена значна кількість інвестиційних проєктів у різних сферах. На сайті платформи Advantage Ukraine кожен потенційний інвестор може отримати вичерпну інформацію про можливості інвестування, конкретні вигоди, які матиме від вкладання в економіку України. У свою чергу, представник Мінекономіки може зв'язатися із будь-яким потенційним інвестором за 48 годин. Отже, процеси дерегуляції ведення бізнесу в Україні, створення спрощених умов та відповідного бізнес-клімату – це один з ключових напрямів діяльності Мінфіну на шляху налагодження взаємодії із бізнесом.

Через цифрові технології Мінекономіки здійснює взаємодію із громадськістю. Так, при Міністерстві створена Громадська рада, до функцій якої належить проведення консультацій та громадських експертиз. Через механізми інформування та експертного обговорення відбуваються заходи з актуальних економічних питань для фізичних осіб, суб'єктів господарювання, зацікавлених осіб різних сфер ринку. Сайт Міністерства інформує громадян про доступ до публічної інформації, порядок та можливості звернення шляхом різних

інструментів комунікації – телефонну «гарячу лінію», особистий прийом, електронне звернення тощо.

Таким чином, Міністерством економіки України розроблено та впроваджено різні форми взаємодії із бізнесом та громадськістю на основі залучення цифрового інструментарію комунікації. Важливість цих процесів обумовлена нинішніми умовами військового стану, в яких економіка України невинно трансформується та потребує впровадження ефективних управлінських механізмів на усіх інституційних рівнях. Серед стратегічних напрямів взаємодії профільного міністерства з бізнесом можна виділити: дерегуляція умов ведення бізнесу, створення інвестиційної привабливості та економічного потенціалу вітчизняного бізнесу, запровадження різних форм доступу до фінансів (грантове кредитування, пільгове кредитування, мікрокредити), розробка та впровадження інноваційних цифрових платформ, розширення міжнародної співпраці та обміну досвідом.

Визначені функції та повноваження стосовно нагляду та регулювання діяльності суб'єктів господарювання покладено на Державну регуляторну службу України (ДРС України) – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямована на реалізацію державної регуляторної політики з питань нагляду (контролю), ліцензування та дозвільної системи у сфері регулювання та дерегуляції господарської діяльності. Провідним гаслом інституції є: «Завжди на боці бізнесу» [23]. Стратегія ДРС України на 2023-2025 роки, затверджена Наказом № 25 ДРС України від 20.02.2023 р., передбачає прозору та економічно доцільну систему регуляторних правил для бізнесу, яка забезпечує формування сприятливого середовища для ведення підприємницької діяльності в Україні. Введення в Україні воєнного стану обумовило реалізацію найбільш актуальних та важливих завдань для ДРС України, а саме – спрощення адміністративних процедур регулювання господарської діяльності, зокрема ліцензування та дозвільної системи, покращення бізнес-клімату. Необхідність законодавчих інновацій обумовлена потребою у забезпеченні належного та безперервного функціонування діяльності суб'єктів господарювання в період

воєнного стану. Відтак, діяльність ДСР України спрямована на удосконалення процесів регулювання окремих сфер діяльності, розробку пропозицій щодо спрощення дозвільної системи у сфері господарської діяльності, залучення інформаційних технологій для видачі ліцензій та необхідних документів дозвільного характеру в електронному вигляді.

Для посилення участі громадськості та бізнесу у створенні регуляторних правил, за якими буде розвиватися країна, ДРС України розроблено законопроект про внесення змін до Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [116]. Законопроектом пропонується впровадження єдиної відкритої інформаційно-комунікаційної платформи – «Регуляторний портал», через який передбачається введення ряд нововведень, що сприятимуть підготовці регуляторних актів за спрощеною процедурою. Підтримуючи взаємодію між публічною владою, бізнес-спільнотою та громадянським суспільством, ДРС пропонує долучитися до обговорення до вказаного законопроекту. Слід зауважити, що залучення підприємців до участі в обговоренні законопроектів щодо господарюючих суб'єктів, є нагальною потребою сьогодення, адже в умовах ре-локації багатьох підприємств малого та середнього бізнесу потреба в узгодженні звітних процедур, регламентації та спрощенні основних аспектів здійснення підприємницької діяльності, дерегуляції повноважень різних державних структур вимагає участі усіх учасників цього процесу.

Одним з ключових міністерств, що забезпечує взаємодію влади та бізнесу є Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри), повноваженнями якого є реалізація державної політики у сфері цифровізації з метою розбудови цифрової економіки, впровадження цифрових інновацій, розвитку інформаційної суспільства. На сучасному етапі, у контексті затвердження Урядом цілого ряду документів, у тому числі «Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки» [49], «Національної економічної стратегії на період до 2030 року» [117] тощо, невід'ємним завданням Мінцифри є розбудова сучасного «цифрового суспільства», а з ним і «цифрової

держави» із відповідними цифровими інструментами – електронними інформаційними ресурсами та інтероперабельності, розвитком цифрових навичок, цифрових прав громадян тощо.

Міністерство цифрової трансформації України як центральний орган виконавчої влади у контексті своїх повноважень через впровадження цифрових трансформацій здійснює взаємодію із суспільством та бізнесом. Міністерством ініційовано створення порталу, який допомагає підприємцям у започаткуванні, розвитку та масштабуванні бізнесу. На ньому представлено національний проект «Дія. Бізнес» із розвитку підприємництва та експорту. «Дія. Бізнес» є брендом цифрової держави та екосистеми ряду національних проєктів. Філософія проєкту полягає у наступних напрямках:

- надихати створювати бізнес в Україні;
- навчати підприємництву з дитинства протягом життя;
- допомагати із стартом власного бізнесу;
- стояти на захисті українського підприємця через сприятливий бізнес-клімат та регуляторне середовище;
- сприяти розвитку, масштабуванню та інтернаціоналізації українського бізнесу [72].

Національний проєкт «Дія. Бізнес» є прикладом розробки та впровадження інноваційних механізмів комунікації між центральними виконавчими органами влади та бізнесом, за допомогою якого реалізуються дієві цифрові інструменти взаємодії.

Важливим інструментом розширення українського бізнесу через його співпрацю із європейськими партнерами є участь у європейських програмах підтримки. Надання детальної інформації про такі програми у різних галузях економіки, освіти та культури є пріоритетом в роботі Мінцифри, що дозволяє значно розширювати можливості вітчизняних підприємців. Так, представлені на сайті Мінцифри умови, цілі, задачі та очікувані результати програм ЄС, серед яких: «Креативна Європа» (2021-2027), «Горизонт Європа» (2021-2027), «Цифрова Європа» (2021-2027), «Єдиний ринок» (2021-2027) сприяють

формуванню нового рівня інтеграції та співпраці українського бізнесу із міжнародними партнерами, тим самим створюючи спільне міжнародне бізнес-середовище.

Один з перших аналітичних документів стану розвитку бізнесу був підготовлений Міністерством юстиції України на основі платформи «Vkursi» за перші шість місяців повномасштабної війни та розміщений на сайті Мінцифри 08 вересня 2022 року. У звітах представлено аналіз розвитку підприємництва, окремих секторів /кластерів економіки, успішних кейсів та інструментів стимулювання розвитку бізнесу. Проведення системних опитувань серед бізнес-спільноти дозволило отримати ключові результати з різних напрямів діяльності. Так, проведена в червні 2023 р. дванадцята хвиля досліджень бізнесу в Україні під час повномасштабної російської збройної агресії продемонструвала показники середньозваженого обсягу робіт від запланованих результатів. Цей показник склав 71,6%, що засвідчило недостатній обсяг від планового показника. Середньозважений показник інтенсивності ведення бізнесу в 2023 р. проти 2022 р. знизився з +17,3% (листопад 2022 р.) до -0,7% у червні 2023 р. [69].

Важливим аспектом дослідження стала взаємодія бізнесу з публічною владою. Згідно з отриманими відповідями така взаємодія є недостатньою, адже демонструє вкрай низький рівень поінформованості бізнес-середовища, відсутність належної комунікації та відповідних умов до залучення у різних програмах підтримки. Серед учасників програм підтримки бізнесу, більшість респондентів зазначили, що з початку повномасштабного вторгнення 39,9% респондентів отримали інформаційну підтримку, 16,4 % – консультаційну допомогу, 9,4% – грантову допомогу для свого бізнесу. Разом з тим, були використані такі інструменти підтримки бізнесу, як тренінги, семінари, інформаційна та консультаційна допомога в пошуку працівників, зниження плати за оренду комунального майна, пільги на сплату місцевих податків та зборів, допомога в релокації бізнесу. Також бізнес визначив необхідність та важливість контролю з боку громадськості, активізації громадян через участь у відновленні української економіки [69].

У цілому, представлені аналітичні дослідження щодо стану та потреб бізнесу в умовах війни, проведені за сприяння Центру розвитку інновацій, Національного проекту «Дія. Бізнес» спільно з AdvanterGroup у співпраці із центральними органами виконавчої влади (Мінцифри, Мінекономіки, Мінфін та ін.), а також за сприяння Програми розвитку ООН в Україні в межах Програми ООН із відновлення та розбудови миру та фінансової підтримки Європейського Союзу, продемонстрували ключові проблеми українського бізнес-середовища за час повномасштабної російської збройної агресії. Втім, важливо відзначити, що проведені опитування стали значущим інформаційним джерелом як для бізнесу, так і для органів публічної влади з позицій бачення загальних тенденцій економічних процесів, виявлення кризових явищ, а також вироблення стратегій щодо їх подолання.

У цілому, Міністерство цифрової трансформації України є важливою складовою інституційно-організаційної системи, яка забезпечує процес взаємодії публічної влади та бізнесу. Розроблені Міністерством цифрові інструменти – інформаційна та консультативна підтримка, налагодження комунікації через різні форми онлайн опитувань, участь в робочих бізнес-групах, організованих семінарах та вебінарах, громадських обговореннях, можливості подачі онлайн заявок на участь в міжнародних програмах та проектах, отриманні грантів та ін. сприяють участі українського бізнесу в реальних економічних перетвореннях, дозволяють ставати повноцінним суб'єктом процесу відбудови на місцевому, обласному та державному рівнях.

Серед ключових інституцій, управлінська діяльність яких спрямована на забезпечення взаємодії між публічною владою та бізнесом, є Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України (Мініфраструктури), а також Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України. В умовах російської збройної агресії Мініфраструктури як орган центральної виконавчої влади забезпечує та реалізує державну політику у різних сферах економіки, у тому числі – відновлення регіонів, територій та інфраструктури, що постраждали внаслідок російської збройної агресії [67]. До повноважень

Агентства відновлення належить здійснення регуляторної, фінансово-економічної діяльності, технічного регулювання, залучення інвестиції та розвиток міжнародного співробітництва [24].

Процес взаємодії цих центральних органів виконавчої влади із бізнесом здійснюється шляхом інформування за основними напрямками – інвестування, послуги, дозволи, закупівлі, ліцензування та сертифікація, фінансовий моніторинг, управління майном тощо. Мініфраструктури для громадян та громадськості пропонує наступні інструменти комунікації: громадська приймальня, запитання та відповіді, електронне звернення, консультації з громадськістю, громадська рада, публічна інформація тощо. Крім того, Міністерство послідовно формує правила для учасників ринку, тим самим підсилює фахову спроможність команд на місцях. Для цього здійснюються різні форми роботи із Службами відновлення з різних регіонів України [67]. Серед основних питань таких заходів – планування та визначення предмета закупівлі, розрахунок очікуваної вартості та правила ціноутворення, кваліфікаційні критерії та робота з ринком при підготовці та проведенні торгів тощо.

Разом з тим, питання можливостей та шляхів участі українського бізнесу в різних сферах відновлення залишаються недостатньо висвітленими та практично обґрунтованими. Про низький рівень комунікації із бізнесом свідчить застаріла інформація на сайтах багатьох державних інституцій, яка не відповідає вимогам сьогодення, особливо військовому часу. В значній мірі простежується суттєве дублювання функцій, простежується недостатня спроможність щодо залучення потенціалу бізнес-середовища та громадянського суспільства у його реальному, а не формальному вигляді. Так, в затверженому Постановою КМУ (в редакції від 21 лютого 2023 р. № 193) Положенні про Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України, серед 37 покладених на нього завдань жодне не передбачає співпрацю з бізнесом та не визначає механізми такої комунікації [24].

Наразі, невід’ємною складовою цілісної інституційно-організаційної системи, на основі якої формується взаємодія держави та бізнесу, є недержавні

організації, які пропонують для обговорення можливі шляхи та умови залучення бізнесу у відновленні країни. Серед громадських організацій провідною є Національна бізнес-коаліція (НБК), яка об'єднує чотири регіональні коаліції бізнес асоціацій (Східна, Західна, Південна, Північна) [160]. До їх складу входять бізнес-асоціацій малого та середнього бізнесу з усіх регіонів України, національне об'єднання всеукраїнських бізнес-асоціацій – Українська Рада Бізнесу (УРБ), що об'єднує понад 100 бізнес-асоціацій різних галузей економіки [161]. Представлені організації здійснюють свою діяльність за підтримки Center for International Private Enterprise (CIPE) – *Центру міжнародного приватного підприємництва* [184].

«Аспен Інститут Київ» – українська позапартійна громадська спілка, діяльність якої спрямована на залучення до діалогу публічної влади, лідерів бізнесу, представників державного врядування та академічної спільноти, медіа, громадянського суспільства [2]. В рамках обговорення актуальних проблем, Інститутом проведено численні заходи: форуми, вебінари, панельні дискусії, громадські слухання, здійснюються проекти, на яких поступово формується бачення основних викликів, що стоять перед публічною владою, бізнесом та громадянським суспільством як основними учасниками процесу відбудови. «Аспен Інститут Київ» започаткував семінар «Бізнес і суспільство» – це серія заходів, що покликані створити платформу для діалогу між лідерами бізнесу, готових до трансформації сталих уявлень про природу підприємництва та лідерства, формування ціннісних орієнтирів у бізнес-середовищі [2].

Серед найбільш актуальних питань, які стоять перед українським бізнесом – підприємцями, потенційними інвесторами, ризик-менеджерами на шляху до відродження є наступні:

- недостатній рівень взаємодії бізнесу та держави та пошук механізмів взаємодії;
- шляхи відновлення людського потенціалу після перемоги, залучення людей до дизайну нового «економічного профілю» міст;

- які сфери економіки будуть пріоритетними для повоєнної України та що держава і бізнес можуть зробити зараз, аби закласти сприятливі умови для цього;
- якими є головні економічні та суспільні ризики на шляху побудови нової країни;
- яким має бути новий суспільний договір;
- як відродити все українське на територіях, що знаходилися під окупацією тощо.

Зауважимо, що розв'язання поставлених завдань та вдосконалення організаційно-правових механізмів взаємодії між публічною владою та бізнесом здійснюється у різних формах – конференціях, у тому числі міжнародних, бізнес-форумах, робочих зустрічах тощо, а також шляхом звернень до Президента України, Парламентських комітетів, Голів фракцій Верховної Ради України. Так, Українська Рада Бізнесу, до якої входить 109 бізнес-асоціацій різних галузей економіки, метою забезпечення побудови прозорої та ефективної системи містобудівного контролю та нагляду, звернулося до Президента України із закликом підписати Проект Закону України № 5655 задля переведення всіх процесів у сфері містобудівної діяльності в електронну систему та запровадження автоматичного надання дозволів, сертифікатів та інших дозвільних документів через цю систему – це те, що роками чекав український бізнес [161].

Подібні ініціативи український бізнес здійснює з метою вдосконалення нормативно-правової бази, зокрема покращення інвестиційного клімату. Так, в грудні 2020 р. ВРУ був прийнятий Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні», яким було визначено засади державної підтримки інвестиційних проєктів з метою створення сприятливих умов для залучення в Україну значних інвестицій – внутрішніх та зовнішніх. Втім, в умовах воєнного стану положення Закону потребують уточнень, зокрема щодо норм компенсації державою витрат на страхування воєнних ризиків, що є важливою складовою для збільшення привабливості України для інвесторів. В такій редакції український бізнес

закликав підтримати Законопроект № 8138 до другого читання Комітету з питань економічного розвитку [107].

Як бачимо, український бізнес здатний до самоорганізації, охоплення підприємців, що представляють різні сектори економіки. Такі об'єднання стають ефективними платформами для створення рівних можливостей участі між публічною владою та бізнесом у вирішенні актуальних для країни завдань. Серед таких: сприяння прозорості діяльності публічної влади, удосконалення нормативно-правової бази, реалізація державної політики у податковій, бюджетній, фінансовій сферах, що сприятиме створенню організаційно-інституційного середовища. Слід зазначити, що поставлені завдання та їх вирішення набувають особливого значення в умовах російської збройної агресії, коли взаємодія між публічною владою та бізнесом має стати максимально зорієнтованою на досягнення найважливішої мети – відбудова економіки України, а з нею й відновлення людського капіталу.

На нашу думку, до складу інституційно-організаційної системи можуть бути включені сучасні науково-аналітичні установи, навчально-наукові центри, які здійснюють аналітичні та прогностичні дослідження у царині проблем та перспектив сталого соціально-економічного та політичного розвитку країни. До таких установ ми можемо віднести Національний інститут стратегічних досліджень (НІСС) [76], Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка [73].

Так, НІСС з початку повномасштабної російської збройної агресії підготовлено аналітичні матеріали, присвячені розробленими та впровадженими державою інструментами, що забезпечили підтримку бізнесу в період військового стану. Серед них: «Інструменти підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні. Червень 2023 року», «Інструменти підтримки бізнесу у воєнний час (лютий 2023)», «Інструменти підтримки бізнесу у воєнний час (травень 2023)», «Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості у період воєнного часу в Україні (за період 08.-31.03.2022 року)», «Інструменти податкової

підтримки бізнесу у воєнний час», «Огляд інструментів підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні (січень 2023)», «Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості у період воєнного стану в Україні (за період 01.09-30.09.2022 року)» [76].

Отже, можна констатувати, що в Україні сформувалася цілісна інституційно-організаційна система, функціонування якої забезпечує взаємодію публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства. До її складу нами віднесено різні типи інституцій, серед них:

– центральні органи виконавчої влади (КМУ, Мінекономіки, Мінфін, Мінцифри, Мінінфраструктури, ДРС України та ін.);

– неурядові організації: громадські організації, фонди, асоціації (Національна бізнес-коаліція; Українська Рада Бізнесу, Аспен Інститут Київ та ін.);

– аналітичні та навчально-наукові центри (НІСС, Центр розвитку інновацій, Офіс розвитку підприємництва та експорту, ННІ ПУДС КНУ імені Тараса Шевченка та ін.);

– міжнародні інституції (Center for International Private Enterprise, U.S. Agency for International Development та ін.).

Вказані інституції виконують різні функції, реалізують напрями діяльності, спрямовані на розв'язання нагальних соціальних та економічних проблем в суспільстві. Функціонування сформованої організаційно-інституційної системи забезпечує необхідні передумови для налагодження взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства, сприяє формуванню рівних можливостей участі між державою та бізнесом, громадськістю у вирішенні актуальних для країни завдань. Серед них: здійснення контролю за діяльністю публічної влади, вплив на законотворчі процеси в Україні, реалізація політики держави у податковій, бюджетній, фінансовій сферах, участь в роботі над створенням міцних економічних та політичних інститутів в Україні.

Вирішення цих завдань стає можливим через застосування інституційних форм взаємодії, в яких ініціатива належить державним інституціям через підтримку діяльності бізнесу, реалізацію бізнес-програм та програм підприємництва; надання інформаційної та консультаційної підтримки; регламентацію та спрощення здійснення підприємницької діяльності; впровадження інноваційних механізмів комунікації між центральними виконавчими органами влади та бізнесом через різні форми онлайн опитування, участь в робочих бізнес-групах, організації семінарів та вебінарів; створення необхідних умов для подачі онлайн заявок на участь в міжнародних програмах та проектах, отримання грантів та ін..

Друга група форм інституційної взаємодії спирається на ініціативу бізнес-спільноти та громадськості через участь заходах у відновленні економіки країни та її соціальної сфери, розробці законодавчих ініціатив, висування бізнес-проектів та громадських програм, діяльність бізнес-асоціацій та громадських асоціацій, роботу в консультативно-дорадчих органах, експертно-аналітичних центрах, представництво в органах публічної влади, а також громадський контроль за діяльністю влади тощо.

2.3. Сучасний стан функціонування організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу

Необхідність повоєнної відбудови української економіки та соціальної сфери українського суспільства, що долає наслідки повномасштабної російської збройної агресії, потребує залучення ефективних організаційно-правових механізмів взаємодії головних учасників процесу – публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства. Таке співробітництво передбачає розробку ефективних стратегій, визначення довгострокової державної політики, вдосконалення організаційно-правових механізмів. Від їх ефективності залежить успішність подолання сучасних викликів, що постали перед українською

державою, системою її публічного управління. Отже, в даному підрозділі постає необхідність з'ясувати сутність та особливості функціонування основних організаційно-правових механізмів з позицій їх ефективності у досягненні взаємодії між публічною владою, бізнесом та громадянським суспільством.

У багатьох національних економіках, у тому числі в країнах, у яких державний сектор часто не в змозі виконувати свої соціальні зобов'язання за рахунок публічної (базової) інфраструктури у достатньому обсязі, починаючи з 80-х років минулого століття набув поширення особливий механізм взаємодії між державними та приватними партнерами – державно-приватне партнерство (ДПП). На сучасному етапі цей механізм отримав широке практичне застосування, у тому числі в різних сферах життєдіяльності сучасного українського суспільства. В його основу закладено переваги як державного, так і ринкового регулювання соціально-економічної сфери, закладено правовий механізм державної підтримки розвитку державно-приватного партнерства, що свідчить про його визнання як одного із ключових механізмів у розв'язанні важливих економічних та соціальних проблем.

З теоретичних позицій даного дослідження представляється важливим огляд існуючих науково-теоретичних та практичних підходів щодо визначення поняття «державно-приватне партнерство» та його уточнення. В рамках представленого механізму державно-приватного партнерства та визначених форм партнерства для нас важливо залучити для дослідження запропоновану відомими вітчизняними вченими класифікацію видів взаємодії між державним та приватним партнером (В. Ємельянов, С. Квітка, М. Корбецький, М. Мельник та ін.), а саме:

- економічна взаємодія включає державні унітарні підприємства, державні корпорації, корпорації за державною участю;
- правова взаємодія включає державне регулювання підприємницької діяльності, державне регулювання конкуренції, державне регулювання взаємодії державних і підприємницьких структур;

– організаційна взаємодія передбачає взаємну участь представників сторін у діяльності інших сторін [34].

Разом з тим, взаємодія передбачає оцінку її рівнів, якісного стану та визначення подальших перспектив розвитку. При цьому слід зазначити, що взаємодія є двостороннім процесом та передбачає об'єднання ресурсів, координацію дій, зусиль щодо прийняття рішень, відповідальність за результати спільної діяльності. Попри те, що в сучасній теорії публічного управління існують різні класифікації взаємодії в публічному управлінні, у тому числі взаємодії публічної влади з громадськістю, для нас важливо обґрунтувати рівні взаємодії між публічною владою та бізнесом.

Здійснений аналіз інституційно-організаційної системи, а також сучасні аналітичні дослідження, проведені дослідницькими інституціями, дозволяє визначити важливість проведення інформування, надання консультаційної підтримки бізнесу з боку влади через різні форми – тренінги, семінари, опитування, проведення консультацій з представниками бізнесу, моніторинг, інноваційні веб-простори, інтернет-платформи, «гарячі лінії», залучення бізнесу до обговорень для прийняття рішень тощо. На нашу думку, першим – базовим рівнем взаємодії органів публічної влади та бізнесу є *інформаційно-консультаційний*, що забезпечує інформаційні потреби бізнесу та надає владі необхідні оцінки щодо стану бізнес-середовища.

Наступним рівнем взаємодії між органами публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства ми визначаємо *комунікативно-управлінський*. На цьому рівні взаємодії мають розроблятися організаційні засади та прийматися спільні управлінські рішення, серед яких – залучення необхідних стратегій комунікації, застосування управлінських технологій та інновацій, розробка перспективних шляхів взаємодії. На цьому рівні передбачається можливість реалізації спільних проектів, підготовка яких потребує аналізу широкого кола питань – постановка цілей, вироблення планів, заходів, залучення наявних фінансових ресурсів, кадрового потенціалу, визначення конкретних результатів роботи тощо. Разом з тим, на вказаному рівні важлива прозора комунікація між

усіма суб'єктами взаємодії, доступ до відкритої інформації через широкий спектр сучасних комунікаційних технологій, можливості її обговорення у різних форматах.

Найвищим рівнем взаємодії між органами публічної влади та бізнесом, ми вважаємо, є *партнерський рівень*. На цьому рівні стає можливим розгляд та вирішення проблемних питань, що виникають між владою та бізнесом з питань нормативно-правового, організаційного, управлінського характеру. Найважливішими чинниками налагодження партнерської взаємодії є:

- сприятливий економічний клімат для ведення бізнесу шляхом регулювання оподаткування його діяльності та боротьби з корупцією;
- удосконалення нормативно-правової бази з публічно-приватного партнерства як юридично оформленої системи відносин між органами публічної влади та фізичними особами-підприємцями;
- відкритість та прозорість влади, її звітування перед бізнесом, партнерами, донорами про результати діяльності;
- високий рівень самостійності партнерів у розробці стратегій та прийнятті управлінських рішень;
- спільна морально-правова та фінансово-економічна відповідальність органів влади та бізнесом перед суспільством за результати діяльності.

Зазначимо, що в сучасній науковій літературі, а також в практиці взаємодії між різними суб'єктами, сформовано різні форми партнерства, зокрема: «публічно-приватне партнерство», «суспільно-приватне партнерство», «соціальне партнерство», «партнерство держави й приватного сектора», «муніципально-приватне партнерство», «приватно-державне партнерство», «приватно-державна кооперація» тощо. Суміжними можна вважати також й інші терміни, які використовуються міжнародними фінансовими інституціями для визначення партнерської взаємодії держави та бізнесу, а саме: участь приватного партнера в інфраструктурі («Private Participation in Infrastructure», PPI); участь приватного сектору («Private Sector Participation», PSP); приватна фінансова ініціатива («Private Finance Initiative», PFI). Ці терміни використовуються

Світовим банком, а також фінансовими інституціями США та Канади, а також Сполученого Королівства [6, с. 54]. Представлена термінологія застосовується в країнах Європейського Союзу. Наявний широкий спектр різних форм партнерства, сформований в рамках економічної, правової та організаційної взаємодії, можливість залучення ключових суб'єктів взаємодії (публічна влада, бізнес) відкриває можливості для термінологічного уточнення поняття «державно-приватне партнерство» та введення поняття «публічно-приватне партнерство» в контексті взаємодії публічної влади та бізнесу.

З метою уточнення поняття «публічно-приватне партнерство» у контексті представленого дослідження, маємо проаналізувати наявні теоретико-методологічні та практичні підходи щодо поняття «державно-приватне партнерство». Звернемося до найбільш показових, на нашу думку праць, які демонструють загальні тенденції осмислення даного поняття. Так, авторами колективної монографії «Досвід та перспективи впровадження державно-приватних партнерств в Україні та за кордоном» ДПП визначено «як систему відносин між органами публічної влади та приватними організаціями, у яких останнім надається більша роль у плануванні, фінансуванні та реалізації певних послуг для населення, аніж при використанні традиційних процедур співпраці (наприклад, тендеру), і менше, аніж при використанні механізму приватизації. При цьому захист державних і комунальних інтересів гарантується через інституційні основи, положення нормативних актів та укладених договорів» [12, с. 13].

Більш розгорнуто розкриває поняття державно-приватного партнерства доктор економічних наук Н. Бондар. На думку дослідниці, «під державно-приватним партнерством слід розуміти будь-які договірні або організаційні форми взаємодії держави та приватного капіталу, що передбачають передачу приватному бізнесу з боку держави певних повноважень з проектування, будівництва, управління, фінансування, експлуатації та обслуговування об'єктів на основі укладених типових контрактів (договорів) для здійснення суспільно значущих проектів із заздалегідь визначеними державою вимогами щодо

результатів їхньої реалізації, а також розподіл пов'язаних із ними ризиків та очікуваних прибутків» [6, с. 9].

На думку сучасних вчених О. Пухкала та М. Корбецького поняття ДПП, поєднуючи в собі соціально-економічні та організаційно-правові види взаємодії, може бути визначено як соціально-економічна категорія, яка розкриває загальну характеристику економічного і організаційно-правового співробітництва держави і бізнесу, що реалізується у сфері базової інфраструктури і пов'язаних із нею послуг, об'єктом якого виступає виключно державна або муніципальна власність і цілями якої є виконання державою своїх соціальних зобов'язань шляхом залучення і використання фінансових, матеріальних, кадрових, управлінських та інших ресурсів приватного сектору [52].

У колективні монографії дослідників НІСС «Державне управління регіональним розвитком України» даний аспект ще більш деталізується у наступній дефініції ДПП: «це інституціональний і організаційний альянс між державою й бізнесом з метою реалізації національних і міжнародних, масштабних і локальних, але завжди суспільно значущих проектів у широкому спектрі видів діяльності: від розвитку стратегічно важливих галузей промисловості й науково-дослідних конструкторських робіт до забезпечення суспільних послуг» [26, с. 61]. У цілому, українські вчені розглядають партнерство держави та приватного сектору як механізм вирішення соціально-важливих проблем в інтересах суспільства на регіональному та місцевому рівнях або для забезпечення його сталого розвитку, при цьому переважно використовують термін «державно-приватне партнерство». Спираючись на наведені дефініції можна стверджувати, що мета державного та приватного партнерства варіюється в залежності від тих завдань, які ставлять перед собою партнери.

Разом з тим, що у підходах, запропонованих міжнародними інституціями, акцент робиться на публічно-приватному партнерстві (ППП). Так, за визначенням Міжнародного Валютного Фонду, «публічно-приватні партнерства стосуються домовленостей, згідно з якими приватний сектор постачає

інфраструктурні активи та послуги на основі інфраструктури, які традиційно надаються урядом. ППП використовуються для широкого спектру проектів економічної та соціальної інфраструктури, але вони, в основному, використовуються для будівництва та експлуатації доріг, мостів і тунелів, мереж монорельсових залізниць, аеропортів і систем управління повітряним рухом, підприємств з водопостачання та водовідведення, лікарень, шкіл та громадських будівель» [195, р. 1].

З позицій представленої дослідження привертає увагу позиція авторів Зеленої книги Європейської Комісії (Єврокомісії) [194], відповідно до якої публічно-приватне партнерство є формою співпраці між публічними органами влади та бізнесом з метою забезпечення фінансування, спорудження, відновлення, управління та підтримки інфраструктури або надання послуг. При цьому ППП характеризується наступними елементами:

- 1) тривалим періодом взаємодії між публічним і приватним партнером;
- 2) методами фінансування проекту ППП, що здійснюється або повністю за рахунок приватного партнера або за часткової участі публічного партнера або на основі домовленостей між учасниками відносин;
- 3) важливістю ролі учасників проекту на різних стадіях його реалізації (проектування, завершення, реалізація, фінансування). При цьому роль публічного партнера полягає у визначенні цілей проекту з точки зору реалізації, охорони та захисту громадських інтересів, якості послуг, що надаються, цінової політики, а також здійсненні контролю за дотриманням цих цілей;
- 4) розподілом ризиків між публічним та приватним партнером. Особливий наголос робиться на тому, що саме приватному партнеру можуть передаватися усі ризики публічного сектора, але більш точний розподіл ризиків визначається індивідуально в кожному випадку згідно відповідної здатності сторін контролювати та долати ці ризики [194].

Отже, як бачимо, в основі визначень міжнародних інституцій закладено термін «публічно-приватне партнерство». При цьому, під приватним сектором розуміються, як правило, бізнес-структури або групи суб'єктів підприємницької

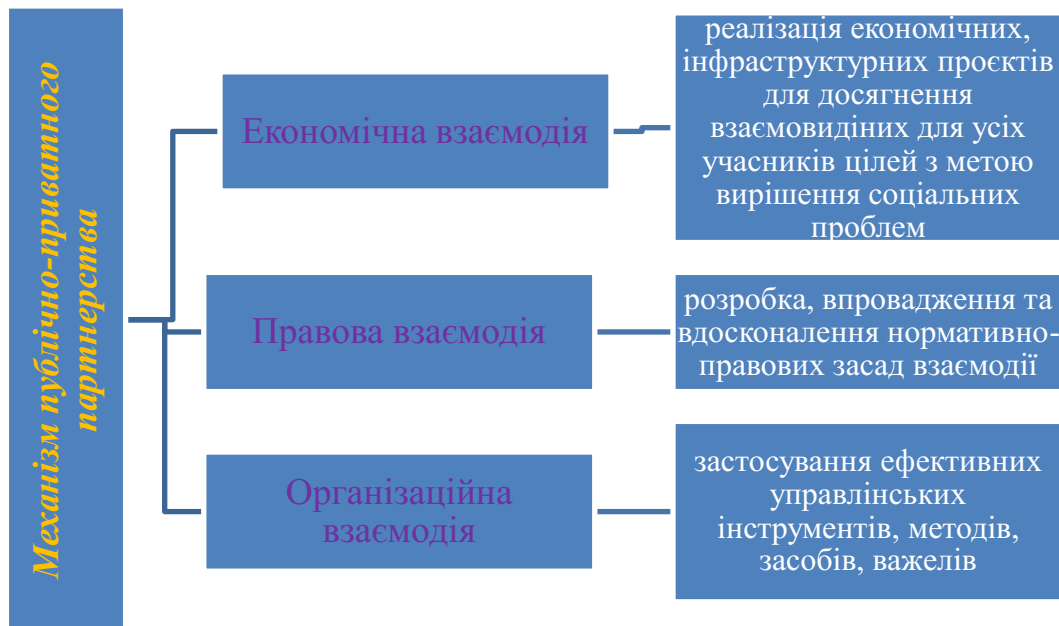
діяльності. У свою чергу, термін «public» розглядається як сукупність суспільних інститутів, які реалізують свої владні повноваження та відіграють важливу роль у розвитку суспільних процесів. Відтак, термін «публічно-приватне партнерство» є ширшим за «державно-приватне партнерство» та включає в себе не тільки державні органи влади (центральні та місцеві), а й органи місцевого самоврядування (муніципальні органи влади), а також в окремих випадках недержавні (громадські) організації й інші ініціативні групи громадянського суспільства.

Таким чином, на основі аналізу представлених підходів щодо інтерпретації поняття «державно-приватне партнерство», запропонованих у працях українських вчених, а також враховуючи результати аналітичних досліджень міжнародних інституцій, досліджуване поняття можна розглядати як складову більш широкого за змістом поняття «публічно-приватне партнерство». Крім того, внаслідок процесів децентралізації, появи нових суб'єктів вироблення місцевої та регіональної економічної політики, зростання ролі бізнесу як приватного партнера держави та громадянського суспільства, дозволяє трактувати взаємодію між усіма учасниками комунікації як механізм публічно-приватного партнерства (ППП).

Вказаний механізм як інструмент взаємодії між публічною владою, бізнесом як приватним партнером та громадянським суспільством може реалізуватися через відповідні види взаємодії – економічну, правову, організаційну, кожна з яких забезпечує досягнення відповідних цілей. Так, правова взаємодія забезпечує впровадження та вдосконалення нормативно-правових засад взаємодії, організаційна – застосування ефективних управлінських інструментів, методів, засобів, важелів; економічна взаємодія – реалізацію економічних проєктів, досягнення взаємовигідних для публічного та приватного партнера економічних цілей.

Рисунок 2.2.

Структура механізму публічно-приватного партнерства

Разом з тим, як показує міжнародний досвід, для належного функціонування даного механізму важливе значення має наявність відповідного інституційно-організаційного середовища. У «Практичному керівництві з питань ефективного управління в сфері публічно-приватного партнерства Європейської економічної комісії ООН», зокрема, відзначається важливість постійного міжвідомчого діалогу, що об'єднує представників різних міністерств та відомств для обговорення можливості використання ППП, необхідно для вироблення спільної позиції щодо реалізації відповідних проєктів в різних секторах економіки [99]. Таким чином, скоординована та організована співпраця між усіма відомчими структурами є основою для успішної реалізації механізму ППП.

Моніторинг світового законодавства, проведений спеціалістами таких міжнародних організацій як Світовий Банк [205], Європейська економічна комісія ООН [99], ОЕСР [206], дозволяє стверджувати, що політика в сфері ППП базується в основному на наступних принципах:

- дотримання суспільного інтересу та прозорості;
- дотримання розподілу ризиків між публічним і приватним партнерами;

- рівності інтересів сторін; конкурентності, тобто гарантування державою відсутності неконкурентного поведінки на ринку;
- стабільності контракту ППП і можливості його адаптації до нових умов; невтручання публічного партнера в сферу відповідальності приватного партнера; надання гарантій державою приватному партнеру; недискримінаційного ставлення до іноземних компаній тощо [205].

Функціонування механізму ППП потребує впровадження сучасних форм взаємодії між публічною владою та бізнесом як приватним партнером. Такими можуть бути: діяльність бізнес-асоціацій, бізнес-мереж, інформаційно-аналітичних центрів, які спроможні поєднати фінансові можливості бізнесу, соціальні ініціативи громадянського суспільства та адміністративні можливості публічних органів влади. Все це сприятиме залученню інвестицій та реалізації міжнародних проектів по відновленню інфраструктури країни, разом з тим, потребуватиме володіння необхідними компетенціями усіх учасників публічно-приватного партнерства, сприятиме розробці органами публічної влади новітніх стратегій використання інституційних та організаційних методів ППП по залученню приватного бізнесу, фінансових ресурсів територіальних громад, міжнародної фінансової допомоги.

Нормативно-правова база механізму публічно-приватного партнерства потребує вдосконалення. Це може бути здійснено шляхом уточнення ряду положень Закону України «Про державно-приватне партнерство» [105]. Так, Законом визначено організаційні та правові засади взаємодії державних партнерів з приватними, а також основні принципи державно-приватного партнерства. У відповідності із змінами, внесеними до Закону 09.07.2023 р., основною дефініцією залишається «державно-приватне партнерство». Разом з тим, враховуючи зарубіжний досвід впровадження механізму ППП, процеси децентралізації, що відбуваються в українському суспільстві, основна дефініція Закону – «державно-приватне партнерство» потребує уточнення з позицій теорії та практики публічного управління й розширена шляхом визначення поняття «публічно-приватне партнерство».

На нашу думку, в теорії публічного управління, спираючись на теоретичний та практичний зарубіжний досвід, з метою вдосконалення взаємодії між публічною владою та бізнесом, доречно застосовувати механізм публічно-приватного партнерства як такий, що охоплює більш широкий спектр суб'єктів – публічний партнер (органи публічної влади), приватний партнер (підприємці, інвестори та ін.) через реалізацію таких видів взаємодії – економічна, правова, організаційна, за умов дотримання спільної для публічної влади та бізнесу морально-правової та фінансово-економічної відповідальності перед суспільством за результати діяльності.

Соціальне партнерство, на думку багатьох сучасних вітчизняних дослідників (О. Пухкал, І. Рейтерович, С. Телешун та ін.), виступає важливим механізмом взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства. Важливо відзначити, що застарілі та недієві інституціоналізовані механізми вичерпали свої можливості, натомість, функціонування більш дієвих механізмів стає можливим лише за умов залучення представників громадянського суспільства як активних учасників цих процесів, адже перспективи розвитку соціального партнерства полягають у посиленні відповідальності всіх соціальних партнерів за виконання взятих на себе зобов'язань, розширенні потенційних можливостей у відстоюванні прийнятих рішень [61; 64; 140, с. 5].

У затвердженому КМУ Розпорядженні «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року» від 24 січня 2020 р. № 66-р. зазначено, що необхідність сталого економічного розвитку України, активізація інтеграційних процесів зумовлюють необхідність впровадження сучасних механізмів взаємодії держави та бізнесу, а також бізнесу та суспільства, що посилює взаємну відповідальність усіх учасників суспільного життя, створить умови для подальшого соціально-економічного розвитку держави та суспільства [132]. Отже, для розв'язання актуальних соціально-економічних проблем та гострих криз, зокрема, спричинених повномасштабною російською

збройною агресією, стають затребуваними як новітні механізми взаємодії, так і соціально відповідальні партнери взаємодії.

На думку сучасних вчених, соціальне партнерство розглядається з позицій різних теоретичних та практичних підходів. Так, В. Мартиненко, О. Крутій, С. Кирій у колективній монографії «Соціальне партнерство і державна політика: від теорії до практики демократизації державного управління» [152] розглядають соціальне партнерство як необхідну умову розвитку громадянського суспільства як сукупності незалежних, рівноправних громадян, які взаємодіють, спілкуються, добровільно самоорганізуються на підставі спільних приватних інтересів у громади і об'єднання та захищені необхідними законами від прямого втручання і обмежень з боку держави. З огляду на це, ключовим аспектом соціального партнерства, в широкому сенсі, є відносини громадянського суспільства із державою [152, с. 41]. Крім того, соціальне партнерство розглядається дослідниками як механізм соціально-економічного розвитку, що може бути застосований як до окремих регіонів, так і до держави в цілому. Вказаний механізм часто застосовується для подолання соціально-економічних криз та прискорення соціального розвитку. Започаткований, як механізм вирішення трудових суперечок, соціальне партнерство поступово перетворилося на інструмент суспільної участі у плануванні суспільного розвитку [152, с. 342].

Як механізм цивілізованого вирішення конфліктів соціальне партнерство застосовується, як правило, у сфері виробничих відносин та регулює взаємодію роботодавців та найманих працівників з органами державної влади та місцевого самоврядування. Метою такої взаємодії є обговорення, вироблення, прийняття рішень із соціально-виробничих та економічних питань, що сприяє запобіганню конфліктів та забезпечує досягнення соціальної згоди. В такому розумінні соціальне партнерство виступає як особливий механізм для налагодження соціально-виробничих відносин, що притаманний ринковій економіці. Цей механізм забезпечує налагодження співробітництва між найманими працівниками та роботодавцями, тим самим забезпечує оптимальний баланс та реалізацію їхніх інтересів [153, с. 176]

На думку О. Пухкала, соціальне партнерство – це добровільна та рівноправна взаємодія між працівниками, роботодавцями та державою, як на загальнонаціональному, так і місцевому рівнях з метою захисту прав і інтересів працівників. Роботодавців та суспільства в соціально-трудої сфері. Характерною рисою соціального партнерства є обов'язкова присутність механізму колективного прийняття рішень. Важливо підкреслити позицію вченого щодо учасників вказаної взаємодії, а саме – держави, бізнесу та громадянського суспільства. Тому, соціальне партнерство, засноване на діалозі між державою, бізнесом та громадянським суспільством може запобігти негативним наслідкам економічних перетворень, падінню рівня добробуту людей, зростанню соціальної напруги. При цьому модель «партнерства», коли рішення приймаються на основі консенсусу, а обмін ресурсами відбувається на основі взаємної вигоди, є найбільш оптимальною для України, адже бізнес в обмін на фінансові та інноваційні ресурси отримує від влади адміністративну, політичну, економічну та інформаційну підтримку [140, с. 3].

Відтак, на теоретичному рівні сьогодні сформовані підходи щодо визначення сутності соціального партнерства, які дають можливість трактувати його як дієвий механізм гармонізації соціально-виробничих відносин. Слід зазначити, що на практичному рівні в Україні склалися необхідні умови для формування ефективної системи соціального партнерства, а саме:

- здійснено перехід до ринкових форм господарювання;
- сформувався клас приватних підприємців, представників бізнесу, які створюють нові робочі місця, є активними учасниками соціально-трудоїх відносин;
- інститути громадянського суспільства набули суб'єктності та політичного впливу у взаємодії між державою та бізнесом;
- сформована нормативно-правова база для досягнення соціального партнерства;
- набули поширення практики соціального підприємництва, спрямовані на досягнення соціальних цілей або виконання соціальної місії;

– публічна влада (центральна, місцева) виступила в якості посередника у відносинах між працівниками та роботодавцями.

Зауважимо, що у схваленій Розпорядженням КМУ від 24 січня 2020 р. № 66-р. «Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року» сформульовано поняття «соціально відповідальний бізнес». Воно визначається як «відповідальна поведінка суб'єктів господарської діяльності за вплив їх рішень і дій на суспільство, навколишнє природне середовище, яка сприяє сталому розвитку суспільства, зокрема забезпеченню добробуту населення; враховує очікування суб'єктів господарської діяльності та суспільства; відповідає законодавству і міжнародним нормам поведінки; інтегрована у діяльність суб'єкта господарської діяльності» [132]. Таким чином, при наявності сформованого соціально відповідального бізнесу, з одного боку, та відповідальної публічної влади з іншого, через механізм соціального партнерства може бути досягнута взаємодія найвищого – партнерського рівня.

Таким чином, соціальне партнерство в публічному управлінні може розглядатися як організаційно-правовий механізм, що дозволяє встановити взаємодію між публічною владою, бізнесом та громадянським суспільством. На практиці цей механізм реалізується через залучення різноманітних методів, прийомів, засобів, процедур для прийняття важливих колегіальних рішень. Важливість застосування механізму соціального партнерства зумовлена необхідністю подолання новітніх викликів сучасності (повномасштабна російська зброяна, відновлення економіки, соціальної інфраструктури, будівництво житла для постраждалих українських громадян, відновлення деокупованих територій тощо).

Разом з тим, на шляху встановлення соціального партнерства суттєвими перешкодами є:

- високий рівень корупції на усіх гілках влади;
- домінування корпоративних інтересів;
- зрощення бізнес-інтересів із структурами влади;

– неефективність законодавчої бази.

Внаслідок цього розвивається ситуація, за якої публічна влада не захищає інтереси підприємців, у свою чергу, підприємці не дотримуються законів, від цього страждають працівники. За умов кризи, безробіття, падіння рівня добробуту працюючого населення, працівники не можуть реально протистояти роботодавцям, серед яких найбільшим є держава. Остання, виступаючи одночасно з трьох позицій – власника, адміністратора і гаранта інтересів громадян, не застосовує ефективні механізми для захисту інтересів найманого працівника. Проявом цього є низький рівень оплати праці (в тому числі висококваліфікованої), передусім у галузях освіти, культури, охорони здоров'я, науки. На соціальне партнерство негативно впливає слабкість профспілок як представників та захисників інтересів працівників, а також учасника соціального діалогу. Крім того, в Україні гостро відчувається недосконалість нормативно-правового забезпечення системи партнерських відносин, склалася стійка практика недотримання чинного законодавства різними суб'єктами взаємодії – як з боку публічної влади, так і бізнес-середовища. Ці особливості українських реалій свідчать, що встановлення партнерства між учасниками взаємодії потребує належних умов, що передбачає цілеспрямований пошук оптимальних моделей соціального партнерства, впровадження ефективних інструментів для його вдосконалення. Такими, на нашу думку, можуть стати процеси визначення та зближення позицій усіх учасників соціального партнерства – працівників, роботодавців, працівників, представників виконавчої влади та місцевого самоврядування на засадах соціального діалогу як ефективного інструменту встановлення взаємодії між усіма його учасниками. Правові засади організації та порядку ведення соціального діалогу в Україні визначено в Законі України «Про соціальний діалог» [130].

Отже, соціальне партнерство розглядається нами як організаційно-правовий механізм, який через різні форми партнерства, у тому числі соціальний діалог, дозволяє регулювати правові та організаційні норми соціальної відповідальності, добровільно взяті на себе усіма учасниками партнерської

взаємодії – владою, бізнесом, громадянським суспільством для досягнення спільно визначених та суспільно значущих цінностей.

Механізм цифрового урядування є одним з найновіших та затребуваних в багатьох сферах життєдіяльності суспільства, у тому числі у сфері публічного управління. На думку авторитетних українських вчених, «новітній етап державотворення вимагає інноваційних механізмів формування та реалізації державної політики у сфері цифрових трансформацій через застосування конкретного, науково обґрунтованого та практично визначеного інструментарію, вироблення єдиних підходів до політико-економічного, інституційно-організаційного, нормативно-правового та технологічно-ресурсного забезпечення розвитку цифрового урядування в Україні» [174, с. 9].

В сучасних умовах розвитку глобальних систем цифровізація є процесом, що охоплює усі сфери життєдіяльності суспільства, й у тому числі систему публічного управління, що передбачає впровадження новітніх цифрових технологій, споживачами яких виступають – влада, бізнес, громадяни. Цифрове урядування виступає ефективним механізмом, заснованим на сукупності системних платформ, за допомогою яких стає можливим управління великими організаційними структурами. Через запровадження механізму цифрового урядування уся система публічної влади може стати єдиною сервісною організацією на засадах відкритості, прозорості, доступності та мобільності.

У науковій літературі цифрові технології розглядаються як способи використання кіберсистем, штучного інтелекту, безпаперових технологій, біометричних та квантових технологій, технологій ідентифікації, блокчейну тощо. Завдяки цифровізації стає можливим існування таких явищ як «цифрова економіка», «цифрове суспільство», «цифрові трансформації» тощо. Під впливом цифрових трансформацій відбувається докорінне перетворення мислення людини, її життєдіяльності, зміни професійних та управлінських компетенцій. Цифрові трансформації обумовлюють зміни в усій системі публічного управління, адже держава, в першу чергу, має стати замовником та користувачем цифрових інновацій та сервісів. Це передбачає докорінне

перетворення управлінської діяльності публічної влади на основі можливості застосування цифрових технологій.

На думку вітчизняних вчених (В. Куйбіда, О. Карпенко, О. Риженко та ін.), цифровізація публічного управління передбачає освоєння публічною владою цифрових технологій, що дає змогу ефективніше реалізовувати нагальні завдання, забезпечуючи співпрацю влади та суспільства. Основною метою цифровізації управлінських процесів діяльності публічної влади є їх оптимізація, скорочення адміністративного апарату та забезпечення інтерактивної взаємодії всіх суб'єктів сервісної діяльності [40, с. 57-58]. При цьому, держава має розпочати процес цифрових трансформацій, виступити в ролі їх лідера, регулятора та захисника, адже тільки модернізовані та технічно оновлені державні структури, а також потенціал інформаційно-комунікативних технологій можуть призвести до трансформаційних змін, сприяти успішному виконанню державою своїх функцій, а також зробити систему публічного управління ефективною. В цілому, при наявності усіх складових стає можливим розбудувати «цифрову державу» – держава, що допомагає, а не заважає [40].

В контексті представленого дослідження, з метою виявлення сутності та особливостей функціонування цифрового врядування як організаційно-правового механізму взаємодії публічної влади та бізнесу, варто розглянути та охарактеризувати провідні напрями цифрових трансформацій в контексті взаємодії публічної влади та бізнесу. Для цього звернемося до аналізу запропонованих сучасними дослідниками та експертами концепцій цифрових трансформацій, які стають особливо актуальними для повоєнної відбудови України та є запорукою економічної та соціальної витривалості українського суспільства в умовах воєнного стану.

Необхідність вдосконалення системи публічного управління в Україні, а також активне застосування новітніх цифрових технологій обумовило напрацювання необхідної теоретико-методологічної бази та накопичення наукового знання щодо їх використання у наданні послуг публічною владою. У цьому зв'язку важливу роль відіграють праці сучасних вітчизняних та

зарубіжних науковців. Проте, невинний розвиток технологій у всіх сферах життя суспільства потребує бачення нових перспектив та шляхів їх досягнення. Такими, на нашу думку виглядають новітні стратегії економічного розвитку України, представлені фахівцями Національного інституту стратегічних досліджень (НІСС) [76], а також проекти, підготовлені та реалізовані Міністерством економіки України [66], Міністерством цифрової трансформації України [69].

Серед ключових напрямів цифровізації публічного управління слід виділити, в першу чергу, залучення різних типів новітніх інформаційних, мобільних, хмарних технологій. Їх потенціал здатен привести до системних змін та зробити у цілому державний сектор ефективним та конкурентно-спроможним. Застосування цифрових платформ – систем класу ERP, CRM тощо дозволяють досягнути результатів, пов'язаних із скороченням часу на виконання завдань, економією бюджетних коштів, уніфікацією та стандартизацією типових ділових процесів усіх державних установ. Відповідно до «Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки», «"цифрові" платформи дозволяють вирішувати завдання, підвищувати ефективність, зменшуючи вартість діяльності та час виконання. Державні органи використовують «цифрові» платформи для спрощення та оптимізації внутрішніх процесів, поліпшення взаємодії з громадянами та зменшення витрат» [49].

В межах проекту «Цифрова держава» Міністерством цифрової трансформації України створено онлайн сервіс державних послуг «Дія», в якому можна отримати державні послуги онлайн, а саме: замовити широкий спектр державних послуг – довідки, зробити заявки, надати необхідну інформацію, отримати послуги, пов'язані із водійськими правами, пенсією, пільгами, отриманням допомоги тощо. Відповідний застосунок є одним з найпопулярніших для громадян України. Крім того, прототипами державних платформ є: онлайн-платформа цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта», онлайн-платформи «Дія. Бізнес», «Дія. Центр», «Дія. City» та ін. Розроблені та запущені для використання сервіси в рамках проекту «Цифрова держава» є

першим кроком у поступовому об'єднанні усіх відомств в єдину зручну та дієву онлайн систему, що сприятиме досягненню нового рівня ефективності публічного управління. Використання таких мобільних застосунків як «Дія», «Дія. Бізнес», «Пенсійний фонд», «Статистика в смартфоні» та ін. забезпечує перебудову усієї адміністративної системи. Результатом цього є підвищення оперативності прийнятих управлінських рішень, зниження витрат на утримання державного апарату тощо.

Серед значущих для публічного управління процесів цифровізації, слід відзначити тенденцію, пов'язану із відкритим доступом до інформації. Доступ до публічних, професійних, промислових та інших баз даних (державних, муніципальних) створює умови для обміну інформацією між державними та бізнес-структурами, компаніями державного та приватного сектору, робить систему публічного управління відкритою та прозорою для громадян. Згідно із Ст. 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації» доступ до інформації забезпечується шляхом систематичного та оперативного оприлюднення інформації в офіційних друкованих виданнях; на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет; на єдиному державному веб-порталі відкритих даних [112].

Серед чинників, які заважають належному застосуванню механізму цифрового врядування слід відзначити:

- недостатній рівень покриття територій цифровими інфраструктурами;
- нерівний доступ громадян до цифрових технологій;
- невідповідність національних та регіональних стратегій та програм сучасним цифровим потребам;
- низький рівень програмного забезпечення центральних та регіональних органів публічної влади;
- відсутність у громадян та державних службовців належних цифрових компетенцій.

Це перешкоджає повноцінному переходу українського суспільства до цифрового, у тому числі цифровізації усієї системи публічного управління, що потребує впровадження та вдосконалення цифрових інструментів. У цілому,

механізм цифрового урядування дозволяє досягати необхідних результатів через зменшення вартості діяльності, скорочення часу на виконання актуальних завдань, уніфікацію та стандартизацію типових ділових процесів, спрощення та оптимізацію внутрішніх процесів. Це дозволяє досягати економії бюджетних коштів, сприяє підвищенню ефективності взаємодії між публічною владою, бізнесом та громадянським суспільством. Основою для функціонування механізму цифрового урядування у процесах взаємодії між публічною владою та бізнесом є цифрові технології (блокчейн, корпоративні цифрові мережі, смарт-технології, цифрова інфраструктура, цифровий захист документів, цифрова ідентифікація, цифрове робоче місце тощо), які є платформами для трансформації усієї системи комунікації між публічною владою та бізнесом, тим самим створюючи умови для переведення її на новий технологічний рівень цифрової взаємодії.

Government Relations (GR, з англ. – зв'язки з урядовими структурами, зв'язки з державою) розглядається в нашому дослідженні як один із складних механізмів, залучення якого дозволяє досягати взаємодії між публічною владою, бізнесом та громадянським суспільством з метою отримання взаємовигідного результату шляхом залучення різних комунікативних технологій. Для розкриття сутності даного механізму розглянемо визначення GR у науковій літературі.

В працях зарубіжних вчених GR розглядається як специфічний вид діяльності, дієвий інструмент вироблення, прийняття політико-управлінських рішень, механізм комунікації між владою, бізнесом та громадянським суспільством тощо. Питанням функціонування GR у різних сферах життя суспільства – економічній, політичній, управлінській присвячено праці У. Агі, Г. Кемерона, Ф. Олта, Д. Уілкокса [181], Ч. Мака [198], К. Малоуні [199], Дж. Марча та Й. Олсена [200], Г. Піла, К. Бейлі, Б. Кейна [204], Р. Хеза [196] та ін.. Ці дослідження демонструють широкий спектр підходів до тлумачення поняття «GR», кожен з яких має свою специфіку та особливості визначення. У цілому, дослідники розкривають сутність GR через різні форми комунікаційної діяльності суспільних груп та організацій, акцентуючи увагу на їх ролі у

встановленні та активізації зазначених комунікацій. Так, на думку американського вченого Ч. Мака: «GR – це застосування одного чи кількох методів комунікації (передусім маркетингових та політичних) окремими індивідами або інститутами для впливу на рішення уряду – на місцевому, державному, національному чи міжнародному рівнях, або їх поєднання» [198, с. 4]. Таким чином, GR розуміється як процес налагодження комунікацій між різними суспільними групами та публічною владою.

У вітчизняному науковому дискурсі проблематика GR розглядається з позицій різних галузей науки: філософії, політології, соціології, соціальних комунікацій, права, державного та публічного правління тощо. Це обумовлено зростанням ролі GR у формуванні взаємодії між публічною владою та суб'єктами мікро-підприємництва, малого, середнього та великого бізнесу з метою вироблення максимально збалансованої публічної політики. У цьому зв'язку, вітчизняний вчений С. Квітка визначає GR як «діяльність із контролю й управління умовами ведення бізнесу, яка включає зв'язок із органами публічного управління, Issues Management, технології лобіювання, а також соціальну відповідальність, що дозволяє впливати на публічну політику, ефективно управляти репутацією і знаходити точки дотику із стейкхолдерами» [42, с. 99]. В. Ємельянов обґрунтовує необхідність залучення GR для досягнення взаємодії інститутів підприємництва та громадянського суспільства в умовах підвищення ролі інститутів публічної влади та держави у цілому [33]. У статті, присвяченій особливостям предметного поля GR, І. Рейтерович доходить висновку, що GR виступає специфічним видом діяльності груп інтересів (неурядових організацій, структур бізнесу), спрямований на побудову ефективних та довгострокових взаємовідносин з органами державної влади усіх рівнів з метою отримання не лише взаємовигідного, але й суспільно корисного результату [144, с. 4].

Розглядаючи інструменти GR, С. Клімович виділяє серед них – зв'язки з громадськістю як один з основних, від чого залежить правильно вибудована комунікація. На думку дослідника, державно-приватне партнерство також може стати комунікативним фактором між державою та бізнесом, роль якого значно

актуалізується із розвитком громадянського суспільства, оскільки держава не може бути одноосібним провідником державних та суспільних інтересів [46, с. 26]. Як відзначає у своєму дослідженні Ю. Магиляс, у цілому, GR – це вид діяльності, спрямований на побудову відносин між бізнес-структурами, профспілками, громадськими організаціями та органами державної влади. Цей процес включає збір та обробку інформації про діяльність органів влади, підготовку та поширення інформації про позицію відповідних груп тиску, їх вплив на прийняття політичних та адміністративних рішень [54, с. 76-77].

Таким чином можна зазначити, що в сучасному науковому дискурсі сформувався широкий спектр підходів до визначення GR в контексті відносин між різними групами інтересів та публічною владою. Серед основних виділимо наступні:

- 1) GR – це сфера менеджменту;
- 2) GR – це комунікаційна діяльність, спрямована на встановлення взаємодії між різними суспільними групами та публічною владою;
- 3) GR – це специфічний вид діяльності, спрямований на побудову відносин між бізнес-структурами, профспілками, громадськими організаціями та органами влади;
- 4) GR – це інструмент налагодження діалогу влади та бізнесу, від якого залежить демократичний характер державного управління.

Зазначимо, що GR як специфічний вид діяльності охоплює широкий спектр методів, прийомів, способів, технологій для налагодження комунікації між різними групами інтересів. Це свідчить про системний характер GR та передбачає наявність комплексу компонентів, через взаємодію яких вибудовуються комунікативні зв'язки. Ключовими технологіями, за рахунок яких здійснюється GR є: лобізм, Issues Management (IM), Public Relations (PR), Public Affairs (PA) та ін. Розглянемо їх місце та роль в системі GR.

Відповідно до прийнятого Верховною Радою України у лютому 2024 р. Закон України «Про добросовісне лобіювання» [110] має бути легалізований ринок лобізму в Україні, що дозволить представникам бізнесу та бізнес-асоціацій

укладати контракти з лобістами для просування своїх інтересів. Цим Законом визначено загальні правові та організаційні засади лобістської діяльності для забезпечення прозорості комунікації з суб'єктами владних повноважень в Україні. Таким чином, лобістська діяльність, лобіювання, лобізм являє собою посередницьку діяльність професійних суб'єктів лобізму між групами інтересів (замовниками лобістських послуг або їх вигодонабувачами) та суб'єктами владних повноважень з метою впливу, не забороненими законом методами, на їх діяльність, яка здійснюється як окремий вид підприємницької діяльності з метою впливу на діяльність суб'єктів владних повноважень у власних інтересах [110].

Здійснюють лобістську діяльність лобісти – професійні суб'єкти лобізму, працівники професійних суб'єктів лобізму. Лобісти є спеціально найнятими фахівцями, що мають спеціальні зв'язки із представниками органів державної влади, та можуть стати співавторами проектів нормативно-правових актів, брати участь в роботі в роботі комітетів парламенту Отже, лобіювання є одностороннім процесом, що має у своїй основі інтерес та тиск у явній або неявній формі, може здійснюватися через відповідні методи. У свою чергу, держава бере зобов'язання регулювати лобістську діяльність для забезпечення державного та громадського контролю у відповідних формах.

У цілому, лобіювання може стати прозорим способом взаємодії влади із представниками бізнесу та громадянського суспільства. Її легалізація сприятиме виведенню із тіні лобістів, створенню законодавчих бар'єрів для зловживань та контролю за лобістською діяльністю, захисту органів державної влади від незаконного впливу, а також значно удосконалить механізми боротьби із корупцією. Таким чином, лобістська діяльність виступає ефективною технологією GR, в межах якої здійснюється Issues Management (IM, з англ. – управління справами).

В арсенал технологій GR входить Public Relations (PR, з англ. – зв'язки з громадськістю). В широкому розумінні, PR – це управління суспільною думкою; у вузькому – розбудова взаємовідносин бізнесу, громадянського суспільства із державними органами влади. Попри широкий спектр підходів та визначень PR у

сфері маркетингу, зв'язків з громадськістю у сфері бізнесу, управління організацій, теорії та практики комунікації, одним із ключових напрямів застосування вказаної технології є GR. Через різні види інформаційної та комунікаційної діяльності відбувається налагодження контактів між усіма групами інтересів – публічною владою, бізнесом, громадськістю, орієнтоване на формування їх позитивного іміджу, зміцнення їх репутації. Отже, PR як технологія є частиною реалізації GR.

У взаємозв'язку із діяльністю PR розглядають Public Affairs (РА, з англ. – громадські справи), яка передбачає налагодження комунікації із громадськістю через налагодження контактів, інформування, консультування тощо. У цьому зв'язку, виділяють два основних підходи щодо трактування даного поняття. Згідно першого, РА – більш вузьке поняття, ніж GR, оскільки останній достатньо часто вибудовуються, ігноруючи публічні інтереси. Відповідно до другого підходу, РА є більш широким поняттям, оскільки включає не лише налагодження взаємодії з владою, а й з іншими акторами публічної сфери [144]. В контексті аналізу механізму GR, ми розглядаємо РА як комунікаційну технологію, яка тісно пов'язана із PR, та виступає складовою досліджуваного механізму.

Зауважимо, що для застосування GR як організаційно-правового механізму потрібна підготовка відповідних фахівців. Фахівець у сфері GR – це менеджер, який організовує комунікацію із зовнішніми політичними стейкхолдерами, відслідковує ризики, залучає галузеві організації, консультаційні або лобістські послуги для реалізації поставлених лобістських завдань. GR-спеціаліст працює на постійній основі, відстоює інтереси одного замовника – своєї компанії та спирається у своїй діяльності на інструментарій різних технологій, у тому числі лобіювання, PR, РА, ІМ тощо.

Отже, в контексті нашого дослідження, GR виступає як складний організаційно-правовий механізм взаємодії між різними групами інтересів – публічною владою, бізнесом, громадянським суспільством, що реалізується через залучення різних технологій (лобізм, Issues Management, Public Relations, Public Affairs та ін.) для досягнення не тільки взаємовигідного, а й суспільно

значущого результату. Належне функціонування механізму GR має бути забезпечено відповідною та уніфікованою нормативно-правовою базою.

Вироблення новітніх стратегій взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства через проектування та накреслення майбутніх перспект, у тому числі євроінтеграційних процесів, може відбуватися на основі запровадження новітніх механізмів. Серед таких сучасні дослідники виділяють *форсайт* як ефективну технологію розвитку суспільства, що орієнтується на майбутнє. Практика використання форсайту в Україні тільки формується, її залучення в системі публічного управління виглядає перспективним з точки зору необхідності розробки стратегій повоєнного відновлення соціально-економічної сфери України, адже саме від якості представлених стратегій залежить успішність досягнення поставлених результатів.

На думку українських науковців (М. Згуровський, С. Квітка, Н. Педченко, В. Стрілець, М. Цедік та ін.), перевагою форсайту є його комплексний характер. Під форсайтом, в першу чергу, розуміють: процес дослідження ймовірних варіантів майбутнього з метою здійснення щодо нього цілеспрямованого управлінського впливу [44]; систематичний, спільний процес побудови бачення майбутнього, націлений на підвищення якості прийнятих на цей момент рішень і прискорення спільних дій [91, с. 123]; спеціальну технологію формування пріоритетів розвитку різних сфер життя суспільства з метою мобілізації максимально великої кількості учасників для досягнення якісно нових результатів у розвитку країни, регіону, громади [168]; методологію, що надає можливість уявити майбутнє, яке не може бути інтерпретоване як звичайне продовження минулого, оскільки це майбутнє набуває принципово нового змісту, форм і структур [168, с. 16]. Отже, форсайт орієнтований не тільки на створення можливих варіантів розгортання майбутнього, але й направлений на формування бажаних сценаріїв із використанням широкого інструментарію прогнозування. Слід зауважити, що форсайт розглядається як специфічний механізм, технологія, інструмент, важель впливу інтегрованого органу

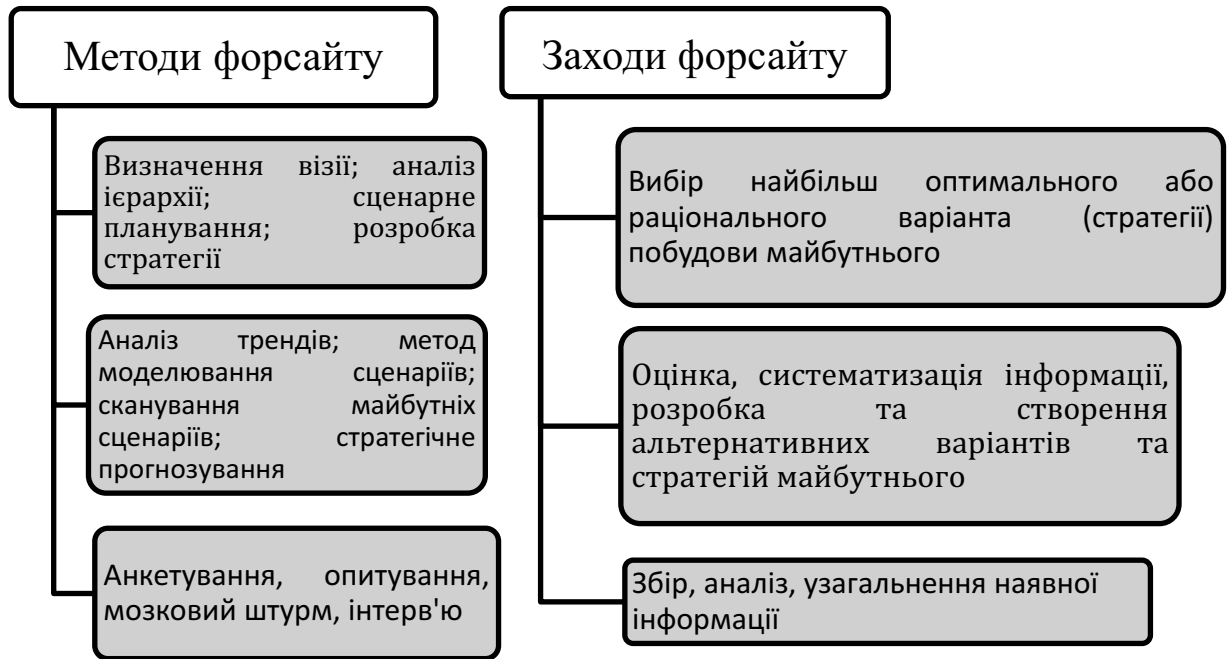
публічного управління [139, с. 188]. Як бачимо, як новітнє явище, форсайт ще немає усталеного визначення й трактується і як механізм, і як технологія.

В представленому дослідженні, спираючись на вже існуючі дослідження вітчизняних науковців, будемо розглядати форсайт як механізм, інструментарій якого сприяє встановленню взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства. Застосування форсайту потребує системного виявлення перешкод, що можуть виникнути в майбутньому, тим самим потребує ґрунтовної аналітичної роботи та визначення можливих варіантів оптимальних рішень та сценаріїв розвитку, а також передбачає участь представників усіх зацікавлених сторін не тільки у формуванні майбутнього, а й залученні їх до реалізації передбачуваних змін. Через залучення широкого формату участі представників бізнесу, громадянського суспільства забезпечує більшу відкритість та ймовірність їх впливу на вибір варіантів майбутнього. Таким чином досягається відповідальність як за прийняття рішень, так і за їх реалізацію. При цьому важливим виглядає досягнення консенсусу між усіма акторами по найважливішим стратегічним напрямкам взаємодії шляхом створення альтернативних сценаріїв розвитку, кожний з яких залежить від рішень, які приймаються.

Форсайт є невід'ємною складовою сучасних інституційних трансформацій та передбачає реалізацію комплексу системо-утворювальних заходів та обґрунтованих методів, залучення яких дає можливість окреслити перспективи очікуваних змін, розробити практичні заходи, спрямовані на досягнення обраних стратегічних орієнтирів (Рис. 2.4).

Рисунок 2.3.

Методи та заходи форсайту

Джерело: складено автором на основі відкритих даних

Основними вимогами до форсайту як механізму взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства є необхідність:

– урахування специфіки інституційних реформ в країні як однієї з основних умов здійснення ефективного публічного управління та реалізації прагнень України на її шляху інтеграції до ЄС;

– забезпечення партнерського діалогу у збалансуванні інтересів щодо бачення перспектив майбутньої взаємодії між усіма суб'єктами комунікації – державою, бізнесом, громадянським суспільством;

– забезпечення доступу до фінансування запропонованих заходів форсайту із різних джерел – приватних, державних та міждержавних фондів;

– посилення взаємодії, з одного боку, між публічною владою, бізнесом та громадянським суспільством, з іншого – аналітичними центрами, науково-дослідними та експертними установами.

Форсайт може виступати як складова сценарного моделювання, перевагою якої є здатність до гнучкого реагування на динамічні, непередбачувані зміни в інституційній, соціально-політичній, економічній сферах. Моделювання – це важливий підхід у галузі комплексного системного аналізу. Сценарне

моделювання, зазвичай, використовується як метод дослідження, який передбачає зміни на різних етапах та рівнях реалізації обраного сценарію розвитку процесу взаємодії. На думку Л. Шевченко, алгоритм сценарного планування передбачає: «установлення пріоритетів і “постпріоритетів”»; побудову імовірних варіантів розвитку зовнішнього середовища організації; визначення «простору можливостей» самої організації; розробку для кожного відхилення «вікна»; обґрунтування сценарних “розвилки”» [176, с. 22-23].

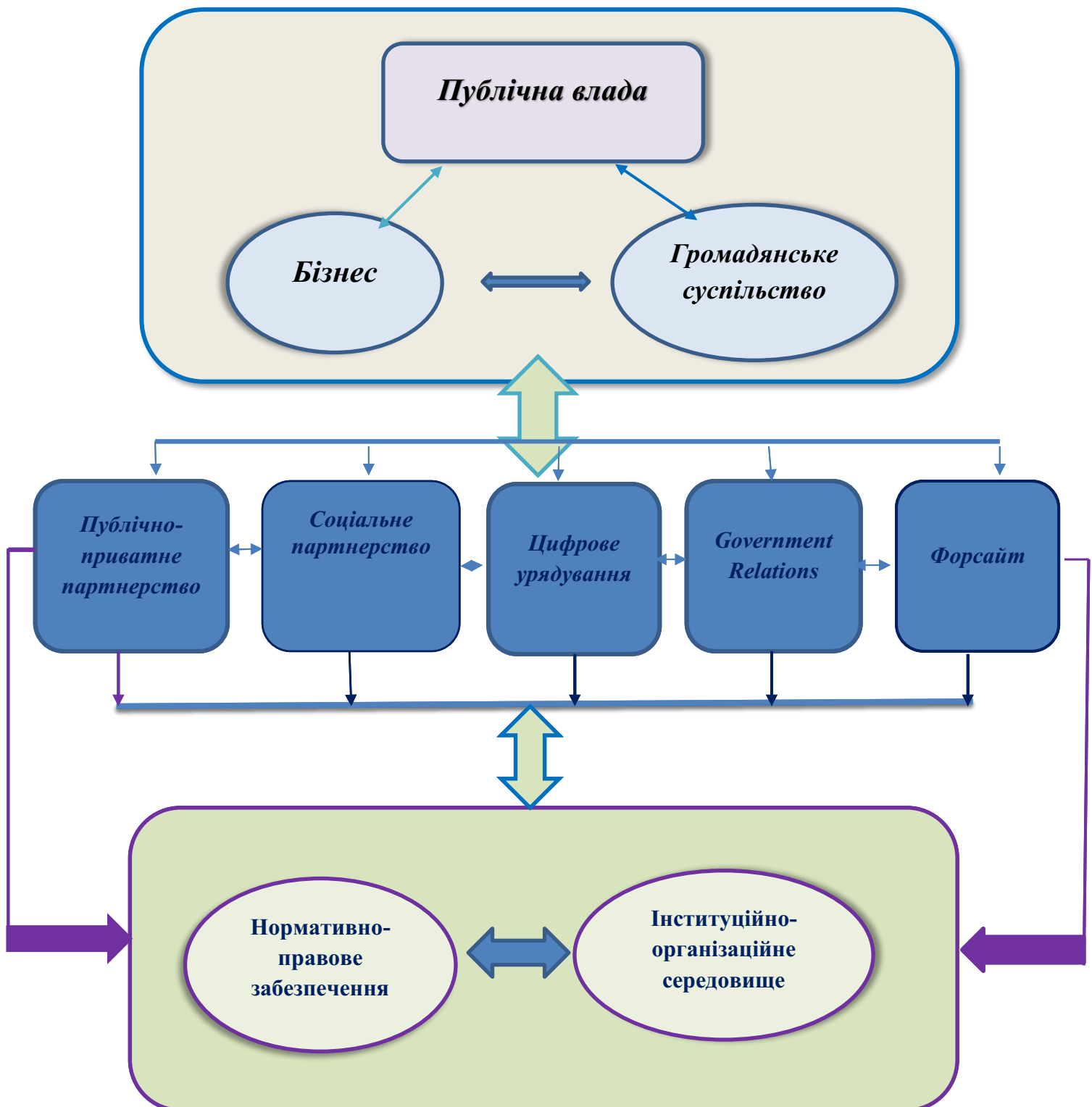
Організаційні засади діалогу можуть бути реалізовані через різноманітні форми співпраці: експертну діяльність, проведення семінарів та конференцій, вироблення «дорожніх карт» об’єкту майбутнього тощо. Отже, механізм форсайту забезпечує вироблення та узгодження найбільш прийнятних варіантів можливого майбутнього, зокрема у визначенні сценаріїв досягнення взаємодії публічної влади та бізнесу за відповідних умов: вироблення та обрання успішного сценарію взаємодії, залучення ефективних інструментів його реалізації, здійснення заходів щодо його реалізації тощо.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що в контексті встановлення взаємодії між публічною владою та бізнесу форсайт виступає як механізм, широкий інструментарій якого може бути застосований для розробки та створення бажаних моделей взаємодії для влади, бізнесу, громадянського суспільства на основі інтеграції новітніх управлінських форм, методів та засобів, визначенні стратегічних пріоритетів у сферах інституційного, інформаційного, матеріально-технічного, фінансово-економічного, кадрового забезпечення з метою посилення практик партнерства, забезпечення економічного зростання, ефективного вирішення соціальних проблем, а також оперативного реагування на глобальні виклики. У цілому, форсайт через залучення ефективного інструментарію дозволяє поєднати зусилля та ресурси публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства для досягнення їх взаємодії на основі перспективних стратегій та сценаріїв для розв’язання нагальних та суспільно значущих завдань.

Таким чином, здійснений аналіз організаційно-правових механізмів публічного управління (публічно-приватне партнерство, соціальне партнерство, цифрове врядування, Government Relation, форсайт) дозволяє представити їх у вигляді концептуальної моделі (Рис. 2.4).

Рисунок 2.4

Концептуальна модель взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства

Представлена концептуальна модель демонструє організаційно-правові механізми публічного управління (публічно-приватне партнерство, соціальне партнерство, цифрове урядування, Government Relations, форсайт), застосування яких у процесі взаємодії публічної влади та бізнесу дозволяє досягнути найвищого – партнерського рівня. Необхідною передумовою для цього є сформована нормативно-правова база, сприятливе інституційно-організаційне середовище.

Ключовими особливостями досліджуваних механізмів визначено: можливість досягнення партнерського рівня взаємодії між усіма суб'єктами, що будується на високому ступені довіри; наявність широкого спектру інструментарію, що забезпечує варіативність його застосування; технологічність та ефективність, яка досягається шляхом залучення цифрових технологій; спрямованість на технології прогнозування та стратегічного планування, що орієнтуються на майбутнє.

Висновки до розділу 2.

Здійснений у розділі аналіз нормативно-правової бази у сфері підприємництва дозволив констатувати, що її формування розпочалося із перших років становлення української державності та триває до сьогодні. Цей процес охопив декілька етапів, кожний з яких мав свої особливості, охарактеризувався певними економічними, політичними та соціальними чинниками. Шляхом залучення критерію повноти законодавчого врегулювання в розділі здійснено періодизацію процесу формування нормативно-правових засад у сфері підприємництва. Обґрунтовано, що створення нормативно-правової бази сприяло врегулюванню відносини між владою та бізнесом, забезпечило вироблення базових основ переходу до ринкової економіки, створення дієвих механізмів захисту прав і свобод підприємців, регламентації діяльності публічної влади, встановлення належних механізмів взаємодії між публічною владою та бізнесом.

Шляхом вивчення стратегій, напрямів діяльності з відкритих інформаційних джерел, оприлюднених на сайтах центральних органів виконавчої влади, неурядових організацій, аналітичних та навчально-наукових центрів, міжнародних інституцій доведено, що на сучасному етапі сформувалася цілісна інституційно-організаційна система, функціонування забезпечує взаємодію між публічною владою, бізнесом та громадянським суспільством. Це стало можливим через застосування різних інституційних форм взаємодії (підтримка діяльності бізнесу, бізнес-програм та програм підприємництва; надання інформаційної та консультаційної підтримки; впровадження інноваційних механізмів комунікації між центральними виконавчими органами влади та бізнесом тощо). Інша група форм інституційної взаємодії спирається на ініціативу бізнес-спільноти та громадськості (участь із представниками влади в обговоренні шляхів повоєнного відновлення економіки країни та її соціальної сфери, розробка законопроектів, висування бізнес-проектів та громадських бюджетних ініціатив, діяльність бізнес-асоціацій, громадських рад тощо).

Аналіз функціонування організаційно-правових механізмів публічного управління (публічно-приватне партнерство, соціальне партнерство, цифрове врядування, Government Relations, форсайт) дозволив виявити їх сутнісну структуру, охарактеризувати інструментарій засобів, методів, прийомів, процедур, за допомогою яких забезпечується досягнення партнерського рівня взаємодії між публічною владою, бізнесом та громадянським суспільством.

Визначено особливості кожного з аналізованих механізмів. Так, доведено, що механізм публічно-приватного партнерства є ширшим за механізм державно-приватного партнерства та включає в себе не тільки державні органи влади (центральні та місцеві), а й органи місцевого самоврядування (муніципальні органи влади), а також в окремих випадках недержавні (громадські) організації й інші ініціативні групи громадянського суспільства.

Обґрунтовано, що соціальне партнерство виступає дієвим організаційно-правовим механізмом, що механізм реалізується через залучення різноманітних методів, форм, інструментів для прийняття важливих колегіальних рішень.

Соціальне партнерство між бізнесом, державою та громадянським суспільством дозволяє долати негативні наслідки економічних перетворень, падіння рівня добробуту людей, перешкоджає зростанню соціальної напруги в суспільстві.

Доведено, що цифрове урядування виступає ефективним механізмом, за допомогою якого система публічного управління стає єдиною сервісною організацією на засадах відкритості, прозорості, доступності та мобільності. Ключовими напрямками цифровізації публічного управління виокремлено різні типи новітніх інформаційних, мобільних, хмарних технологій. Доступ до публічних, професійних, промислових та інших баз даних (державних, муніципальних) створює умови для обміну інформацією між органами публічної влади та бізнес-структурами, компаніями державного та приватного сектору, робить систему публічного управління відкритою та прозорою для громадян. Основою для функціонування механізму цифрового урядування у процесах взаємодії між публічною владою та бізнесом є цифрові технології (блокчейн, корпоративні цифрові мережі, смарт-технології, цифрова інфраструктура, цифровий захист документів, цифрова ідентифікація, цифрове робоче місце тощо), які є платформами для трансформації взаємодії між публічною владою та бізнесом, створюючи умови для переведення її на новий технологічний рівень цифрової взаємодії.

GR виступає як складний механізм взаємодії між різними групами інтересів – органами публічної влади загальнодержавного та місцевого рівнів та іншими суспільними суб'єктами (бізнесом, інститутами підприємництва та громадянського суспільства), що реалізується через залучення різних типів технологій (лобізм, Issues Management, Public Relations, Public Affairs та ін.) для досягнення не тільки взаємовигідного, а й суспільно значущого результату.

Форсайт може бути реалізований через різноманітні форми співпраці: експертну діяльність, проведення семінарів та конференцій робочих груп, вироблення «дорожніх карт» суспільного об'єкту майбутнього тощо. Форсайт виступає як механізм, широкий інструментарій якого може бути застосований для розробки та створення бажаних моделей взаємодії для влади, бізнесу,

громадянського суспільства на основі інтеграції новітніх управлінських форм, методів та засобів, визначенні стратегічних пріоритетів у сферах інституційного, інформаційного, матеріально-технічного, фінансово-економічного, кадрового забезпечення з метою посилення практик партнерства, забезпечення економічного зростання, ефективного вирішення соціальних проблем, а також оперативного реагування на глобальні виклики.

РОЗДІЛ 3.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід модернізації організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу

Сучасні реалії, пов'язані із російською збройною агресією, висувають перед українським суспільством нові актуальні виклики. Найважливіші серед них – відбудова об'єктів критичної інфраструктури країни, житлове будівництво, відновлення важливих секторів економіки тощо. Від їх розв'язання буде залежати майбутнє української держави, успішність її розвитку, створені умови для повернення в країну її громадян. Для вирішення цих завдань партнерський рівень взаємодії публічної влади та бізнесу набуває особливого значення. У цьому зв'язку, зарубіжний досвід стає цінним джерелом актуальних для України ідей та практичних напрацювань, адже чимало країн розробили механізми та відповідний інструментарій у співпраці держави та бізнесу як із найбільш дієвих способів подолання соціально-економічних проблем та кризових явищ.

Налагодження конструктивного діалогу між ключовими суб'єктами взаємодії – публічною владою, бізнесом та громадянським суспільством, як показує досвід розвинених країн, стає можливим на засадах ґрунтовно розробленої нормативно-правової бази, ефективної інституційно-організаційної системи. З огляду на це, в даному підрозділі необхідно проаналізувати зарубіжний досвід взаємодії між владою, бізнесом та громадянським суспільством з метою залучення найкращих здобутків для України в процесі відновлення її соціально-економічного потенціалу, відбудови житлової та соціальної інфраструктури та збереження людського капіталу – ключової мети усіх перетворень.

Для подолання наслідків будь-яких кризових явищ, як правило, залучаються зусилля держави та бізнесу як приватного партнера. Під тиском соціальних та економічних проблем, які держава не зможе самотійно вирішити,

виникає необхідність формування партнерства між владою та бізнесу. Відтак, в багатьох країнах світу інтерес до партнерства як ефективного механізму взаємодії почав значно підвищуватися, адже надавав можливість залучити ресурсний капітал та управлінський досвід бізнесу у тих сферах, які традиційно були державними монополіями. У такий спосіб виникала можливість забезпечити надання якісних послуг громадянам. У цьому зв'язку важливо акцентувати увагу на ключових складових, наявність яких забезпечує формування партнерської взаємодії.

Як показує зарубіжний досвід, ефективна комунікація між публічною владою та бізнесом стає можливою за умов наявності ефективної системи публічного управління, комплексної державної підтримки співробітництва публічного та приватного секторів, продуманої державної політики, а також прозорих й зрозумілих правил взаємодії для приватних інвесторів. Важливу роль в цьому процесі відіграють органи публічного управління, наділені різними, але недублюючими функціями, що включають:

- відповідальність за політику з розвитку досліджуваної форми економічного та соціального співробітництва публічного та приватного секторів;
- контроль та моніторинг спільних інвестиційних проектів з точки зору збалансованості бюджетних витрат;
- координацію діяльності органів публічної влади центрального та регіонального рівнів;
- інформаційно-комунікаційне та консультативно-експертне забезпечення;
- організацію навчання та перепідготовку службовців публічного управління з метою збільшення інституційної спроможності державного сектору залучати фінансові й організаційні ресурси бізнесу у розбудову соціальної та муніципальної інфраструктури [43].

Попри те, що функції органів публічного управління розрізняються, більшість із них мають загальний набір основних завдань. У зв'язку з цим, ряд дослідників (К. Фарруга, Т. Рейнолдс, Р. Опп) виділяють три типи органів

управління, спираючись на функції, які вони виконують в загальній системі публічного управління:

- оглядові органи, які, як правило, є органами влади з консультативним статусом, які, як правило, виконують функції дослідження та надання експертної оцінки потенційних інвестиційних проектів, рекомендацій органам публічної влади, від яких залежить прийняття остаточного рішення про реалізацію проектів;

- агентства, що виконують функцію обслуговування ринку, надають рекомендації та консультації щодо реалізації інвестиційних проектів, сприяють впровадженню практики партнерства в країні шляхом розвитку відповідного інституціонального середовища, підготовкою кадрів в державному секторі, поширенням кращих практик, в тому числі успішного досвіду, а також займаються у ряді випадків безпосередньою реалізацією проектів або залученням державних інвестицій у проекти;

- центри досвіду – напівдержавні аналітичні центри, які не надають спеціальних послуг у сфері реалізації проектів, займаються головним чином узагальненням та поширенням досліджень, інформації та передової практики у відповідній сфері [192, р. 27].

Наявність такого типу установ пов'язана із тим, що у країнах ЄС та у багатьох інших державна політика розвитку підприємництва формується центральними органами виконавчої влади, реалізація якої покладається на відповідні агентства, фонди, об'єднання з розвитку підприємництва. Представлені типи інституцій, що об'єднують органи публічної влади та приватні компанії, відіграють сьогодні в країнах ЄС та світової співдружності надзвичайно важливу роль.

Це обумовлює високу підтримку мікро-, малих та середніх підприємств (МСП) з боку держави, адже вони є складають 90% усіх підприємств, є найбільшими роботодавцями в економіці ЄС та вносять найбільший внесок в її розвиток. Разом з тим, саме ці підприємства найчастіше стикаються з труднощами в доступі до капіталу, зовнішнім джерелам фінансування, а також

сучасним технологіям та інноваціям, особливо на ранніх етапах розвитку. У такому випадку, законодавством ЄС передбачено чисельні преференції для МСП, зокрема, широка підтримка з державних джерел фінансування. Завдяки експертній, консультативній, освітній діяльності цих установ надаються реальні оцінки можливостей представників бізнес-спільноти щодо реалізації певного проекту, визначення етапів його підготовки, надання інформаційної та консультаційної підтримки, виділення інвестицій.

Так, наприклад, саме такі функції виконує Польське агентство з розвитку підприємництва (ПАРП) – урядова установа, метою якої є реалізація програм економічного розвитку, підтримка інноваційної та дослідницької діяльності малих та середніх підприємств, регіональний розвиток, розвиток людських ресурсів та використання новітніх технологій в економічній діяльності [94]. ПАРП приймає активну участь у формуванні та ефективній реалізації державної політики у сфері підприємництва, інноваційної діяльності та адаптивності персоналу. Агентство прагне стати ключовою інституцією, що відповідає за підтримку підприємців.

Агентство є ініціатором створення національної мережі послуг малого та середнього бізнесу, інноваційних та консультаційних центрів. Ці установи пропонують консультаційні, інформаційні, навчальні, фінансові послуги. Усі інформаційно-промоційні матеріали, звіти, результати досліджень, книги та компакт-диски, підготовлені ПАРП, надаються безкоштовно. Агентство розвиває польське підприємництво через інновації та відкриття нових напрямків розвитку. ПАРП постійно вдосконалює спосіб виконання поставлених завдань, тестуючи та впроваджуючи інноваційні методи роботи. У зв'язку з цим ПАРП співпрацює з підприємцями та інституціями, які працюють в екосистемі інновацій у Польщі та за кордоном. Агентство підтримує міжнародні стартап-групи, які можуть сприяти розвитку польського високотехнологічного ринку [94].

Ще одним прикладом реалізації співробітництва між владою та бізнесом є діяльність «Польського фонду розвитку» (ПФР), організованого на принципах

вільної конкуренції, сформованими засадами партнерства бізнесу та держави. Закон «Про систему інститутів розвитку» став правовою основою для створення даної інституції. Фонд являє собою групу фінансових та консультативних установ для підприємців, органів місцевого самоврядування та фізичних осіб, які інвестують у сталий соціальний та економічний розвиток країни. Пріоритетними напрямками діяльності фонду є: залучення інвестицій, обслуговування іноземних інвестицій, розвиток підприємництва, експорт та зарубіжна експансія польських підприємств, підтримка місцевих органів влади, впровадження програм капітальних вкладень працівників тощо. Фонд забезпечує ефективну координацію програм розвитку на основі єдиної стратегії та інтегрованих каналів контакту з підприємцями, органами місцевого самоврядування та індивідуальними клієнтами [95].

Польським фондом розвитку створено програми різної спрямованості, а саме: програми для бізнесу, органів місцевого самоврядування, господарств, а також освітні програми. В рамках програм для місцевого самоврядування пропонується надання фінансування місцевого самоврядування, фінансування для розвитку «розумних міст» та впровадження інноваційних рішень для жителів, проведення аудиту інвестиційної нерухомості тощо. Для бізнесу програми фінансування передбачено для стартапів – компаній що розробляють та впроваджують інноваційні рішення, мікро-підприємств, які налічують не більше 10 працівників та річним оборотом, що не перевищує 2 мільйонів євро, малих та середніх підприємців, великої та іноземної компанії.

Започаткована Фондом державна програма «Перший бізнес» спрямована на підтримку стартапів на надання кредиту на створення робочого місця. Завдяки кредиту дається можливість створити робоче місце, працевлаштувати безробітного чи шукача роботи. Також в рамках кредиту можна отримати кошти на декілька нових робочих місць для зареєстрованих безробітних, випускників шкіл чи університетів, які шукають роботу, або осіб, які доглядають за людьми з інвалідністю, які шукають роботу. Ви можете подати заявку на часткове погашення непогашеної заборгованості, якщо ви вже скористалися кредитом

для відкриття бізнесу в рамках Державної програми «Перший бізнес – підтримка стартапів».

Використовуючи кредит для створення робочого місця надається можливість отримати фінансування з вигідною низькою процентною ставкою. Максимальна сума кредиту становить 6 розмірів середньої заробітної плати, а максимальний термін погашення – 3 роки. Крім того, за умов, якщо підприємець раніше користувався кредитом на відкриття бізнесу за «Державною програмою «Перша справа – підтримка стартапів», йому надається більше часу для погашення кредиту. Запропоновані умови заохочують бізнес до зростання за рахунок створення нових робочих місць. Тим самим досягаються важливі завдання – сплачуються податки державі, здійснюється соціальний захист працівників, розвивається економіка країни.

Складовою інституційного середовища Польщі можна вважати «Фонд розвитку Польщі» (PFR S. A.) [167]. Фонд є державною фінансовою установою, яка виконує роль координатора та реалізатора програм розвитку та економічної підтримки, спрямованих на розвиток інфраструктури країни, сприяє впровадженню плану відновлення та стійкості Польщі, реалізує річні програми розвитку для місцевих органів влади та здійснює моніторинг вже реалізованих проєктів. Метою діяльності Фонду є сталий соціально-економічний розвиток країни. Для цього здійснюється об'єднання діяльності інституцій розвитку, які комплексно підтримують розвиток польської економіки. Фонд здійснює інвестиції в бізнес, інновації, сталий розвиток для безпечного майбутнього Польщі.

Таким чином, Фонд розвитку Польщі є ключовою державною інституцією, що має широкий мандат у сфері найважливіших пріоритетів державної політики, які реалізується шляхом тісної співпраці із різними приватними партнерами. Так, у 2020 році уряд використовував групу PFR через материнську компанію PFR S. A. як основний інструмент для пом'якшення економічних наслідків пандемії COVID-19. Компанією PFR S. A. були надані кредити ліквідності для мікро-, малих, середніх та великих підприємств на суму понад

73 млрд злотих (понад 2% ВВП). Програма фінансувалася за рахунок облігацій, випущених PFR S.A., які повністю були гарантовані урядом.

Фонд також надає значні інвестиції в розвиток інфраструктури Польщі. Серед таких – інвестиція в 200 млн. злотих, яка здійснена в період з 2016-2020 рр. у компанію Rail Capital Partners, яка надає в оренду сучасні локомотиви польським залізничним операторам для здійснення пасажирських та вантажних перевезень. Крім того, PFR S. A. разом з містом Ліманова та Міністерством Оборони Національної Безпеки здійснило інвестицію в будівництво військових казарм для Збройних Сил Територіальної Оборони у форматі ППП із завершенням, запланованим на 2024 рік. Представлений проєкт, вартістю близько 100 млн. злотих, забезпечить будівництво нового об'єкту для понад 400 військовослужбовців [167].

Представлені державні інституції Польщі є дієвим прикладом формування партнерської взаємодії публічної влади та бізнесу. Їх діяльність спрямована на вирішення ключових організаційних питань – контроль та відбір проєктів, надання необхідної інформації, важливої для виконання обов'язків інституцій, консультування заявників щодо подання і уточнення проєктних пропозицій, укладання угод про реалізацію проєктів із їх бенефіціарами, моніторинг та контроль за їх виконанням (перевірка планів закупівель, погодження тендерної документації та договорів, звітів тощо), консультування отримувачів фінансування. Все це забезпечує прозорість у прийнятті рішень, прийняття правил співіснування держави та бізнесу, виконання зобов'язань усіма учасниками взаємодії. Разом з тим, важливими чинниками успіху польської економічної моделі розвитку стали – незалежність судової системи та подолання корупції.

Безперечно важливим є вивчення та аналіз досвіду взаємодії публічної влади та бізнесу в контексті наявного інституційного середовища у Сполученому Королівстві, де створено урядовий експертний центр з питань інфраструктури та великих проєктів – Управління інфраструктури та проєктів (ІРА). Центр має значний портфель великих проєктів уряду (Government Major

Projects Portfolio (GMPP), а також здійснює відбір, відстеження та моніторинг, оцінку проектів в процесі рецензування витрат, забезпечує поліпшення їх управління та успішність реалізації урядом країни [162].

Серед найважливіших функцій, що виконує Управління інфраструктури та проектів, виділимо наступні:

- збір даних про проекти та програми, які включені до портфелю великих проектів уряду (GMPP);
- встановлення стандартів та розвиток професійної компетентності, зокрема розробка та впровадження стандартів проектного управління і розвитку професійної компетентності персоналу;
- підготовка щорічних звітів про роботу та результати діяльності;
- розроблення та впровадження національного плану інфраструктурних проектів;
- виконання дорожньої карти «Трансформація Інфраструктурної Ефективності до 2030 року»;
- розробка конструкційного посібника для проектів будівництва;
- управління національним планом інфраструктурних та будівельних проектів;
- надання методологічних інструментів для впровадження проектів, зокрема «набору інструментів для запуску проектів» (Project Set Up Toolkit) та «набору інструментів для перегляду ефективності» (Assurance Review Toolkit) тощо.

Аналіз діяльності представленої інституції Сполученого Королівства дає можливість визначити її основні напрями співпраці із державними та приватними партнерами, а саме: надання професійної підтримки та контроль за впровадженням інфраструктурних проектів; співпраця із урядовими відомствами та приватними організаціями з метою розробки довгострокових інфраструктурних планів; імплементація надійних практик управління ризиками для виявлення та зниження потенційних ризиків у реалізації проектів; ефективна організація роботи проектних команд урядових департаментів та

приватними партнерами, спрямована на співпрацю і обмін досвідом для постійного вдосконалення виконання проектів і успішної реалізації стратегій у різних секторах економіки країни.

Розглянемо, як найбільш показовий з точки зору формування партнерської взаємодії між публічною владою та бізнесом, механізм публічно-приватного партнерства, широко поширений у країнах із розвиненою економікою. Так, відповідно до досліджень, проведених спеціалістами таких міжнародних організацій як Світовий Банк [205], Європейська економічна комісія ООН [99], державна політика в сфері ППП базується в основному на наступних принципах: прозорості; дотримання розподілу ризиків між публічним і приватним партнерами; рівності інтересів сторін; конкурентності, тобто гарантування державою відсутності неконкурентного поведінки на ринку; стабільності контракту ППП і можливості його адаптації до нових умов; невтручання публічного партнера в сферу відповідальності приватного партнера; надання гарантій державою приватному партнеру; недискримінаційного ставлення до іноземних компаній тощо [205].

В залежності від правової моделі держави, представлені принципи відображені або у програмах політики (як правило, в країнах Вестмінстерської системи), або в окремих законах про ППП, а також в інших керівних документах, планах і рекомендаціях щодо реалізації проектів ППП. У відповідному дослідженні Світового Банку [205] також наводяться найбільш поширені цілі такої політики. Це, зокрема, залучення приватних інвестицій в інфраструктуру, підвищення якості останньої та публічних послуг, реалізація проектів ППП за принципом співвідношення ціни і якості; залучення інноваційних технологій і управлінської ефективності з боку приватного сектора, загальне стимулювання розвитку національної економіки. У цілому, 11% країн світу надають перевагу регулювання сфери ППП за допомогою керівних принципів державної політики або подібних інструментів. До цих країн, відносяться крім Австралії та Великобританії, Канада, Китай, Індія, Ямайка, Малайзія, Сінгапур, Південна

Африка, Шрі-Ланка та ряд інших країн переважно із загальним правом [195, р. 24].

Фахівці ЄС вважають, що ініціювання публічно-приватного партнерства потребує від органів влади вирішення основної проблеми управління, а саме: «створення відповідних стимулів для приватної компанії для належного вироблення бажаного для органу влади продукту – роботи чи послуги. Таким чином, укладення партнерського договору між публічною та приватною організаціями є результатом компромісу між пріоритетом економічної і фінансової ефективності, які є головними для бізнесу, та соціальними пріоритетами, основними для органів влади» [12, с. 80].

У цілому ж, як показують дослідження Світового Банку про стан розвитку інституціонального середовища державно-приватного партнерства [182], у більшості країн з високим рівнем доходів в Організації економічного співробітництва та розвитку механізм взаємодії держави та бізнесу в основному регулюються в рамках загальних законів та положень про державні закупівлі. Наприклад, у Сполученому Королівстві за відсутності профільного законодавства відносини, пов'язані з ППП регулюються керівними принципами та загальними нормами британського законодавства про державні закупівлі.

До реалізації ініціативи публічно-приватного партнерства Сполучене Королівство приступило в 1992 р.. За оцінками European PPP Expertise Centre, у 2014 р. у Сполученому Королівстві було реалізовано 24 угоди загальною вартістю 6,6 млрд. євро (що становило 35,3% загальної вартості угод в Європейському Союзі). Особливістю проектів публічно-приватного партнерства є саме зростання частки угод у соціальній сфері (освіта, охорона здоров'я) – за різними джерелами інформації – з 17% до 23% кількості усіх проектів, а їхня вартість збільшується ще швидшими темпами [96, с. 184].

У Німеччині реалізація проектів ППП здійснюється через підписання партнерами угод. У Франції регулювання сфери ППП здійснюється на основі галузевого законодавства (юстиція, охорона здоров'я, оборона) [57, с. 101-102]. У більшості випадків у країнах ЄС механізм ППП використовується для

створення інфраструктурних об'єктів. У такий спосіб у Фінляндії було побудовано центральні автошляхи, в Португалії була здійснена реконструкція аеропортів та регіональних шляхів, у Франції було оновлено мережі водопостачання та побудовано швидкісні автомагістралі. Греція виконує проекти ППП, переважно, у транспортній галузі, а саме для побудови автомобільних доріг та аеропортів. Ірландія через механізм ППП будує автомобільні дороги та міські транспортні системи. У Нідерландах механізм ППП застосовують у громадському житловому секторі та системах життєзабезпечення міст. В Іспанії проекти ППП реалізуються в галузі платних автомобільних доріг та системах життєзабезпечення міст [146, с. 50].

Відтак, зарубіжна практика впровадження механізму публічно-приватного партнерства показує, що в розвинених країнах його реалізація покладається на органи виконавчої влади – агентства, фонди, об'єднання з розвитку підприємництва. При цьому створюється нові формати взаємодії, з'являється нова конфігурація інститутів. Цей процес ґрунтується на децентралізації публічного управління, розробці нормативно-правової бази, формуванні інституційного середовища. Зазначені інституції залучають широкий спектр організаційно-правових механізмів для встановлення взаємодії із бізнесом через забезпечення його інформаційною та консультативною підтримкою; організацію та проведення навчальних та освітніх заходів; фінансування, у тому числі шляхом залучення державних коштів та інвестицій; надання експертної оцінки щодо можливостей реалізації певних проектів, зокрема визначення етапів їх підготовки, розробки перспективних програм розвитку бізнесу у взаємодії із публічною владою.

Отже, здійснений аналіз зарубіжного досвіду партнерської взаємодії між органами публічної влади та бізнесу (приватними партнерами) доводить, що її основою умовою є наявність сформованого сприятливого інституційного середовища. На його основі стає можливим успішне функціонування відповідних механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу, зокрема публічно-приватного партнерства. При цьому держава при цьому забезпечує нормативно-

правові засади такої взаємодії, є ініціатором структурних перетворень в різних сферах життєдіяльності суспільства, виступає гарантом прав та свобод громадян, соціального захисту населення.

В країнах із розвинутою економікою на публічну владу покладається функція забезпечення дієвих інструментів інформаційної, консультаційної, фінансової підтримки мікро-, малих та середніх підприємств. Так, законодавством країн ЄС для них передбачено чисельні преференції, зокрема, доступ до державних джерел фінансування. Завдяки експертній, консультативній, освітній діяльності державних інституцій надаються реальні оцінки можливостей представників бізнес-спільноти щодо реалізації проєктів, визначення етапів їх підготовки, надання інформаційної та консультаційної підтримки, виділення інвестицій тощо. Політика держави з розвитку підприємництва формується центральними органами виконавчої влади, а її реалізація покладається на агентства, фонди, об'єднання з розвитку підприємництва.

Разом з тим, імплементація міжнародного досвіду взаємодії публічної влади та бізнесу в умовах сучасних українських реалій без створення належних законодавчих, політичних та інституціональних передумов є джерелом суттєвих інституціональних ризиків для національної економіки та сфери публічного управління.

3.2. Удосконалення нормативно-правової бази взаємодії публічної влади та бізнесу в Україні

В умовах повномасштабної російської збройної агресії процес ефективної взаємодії публічної влади та бізнесу набуває особливої суспільної ваги та державного значення як в економічному, так і в інституційному аспектах. На економічному рівні це пов'язано із значними збитками, руйнуваннями цивільної та промислової інфраструктури, нанесеними державою-агресором економіці України, які потребують відновлення. Значних втрат зазнали портові,

автодорожні, залізничні, аеропортові об'єкти. Крім того, ворогом знищена житлова інфраструктура, мільйони українських громадян залишилися без власного житла [67]. Подолання наслідків російської збройної агресії не можуть бути ефективними без інституційних перетворень. Тому інституційні та організаційні питання надання допомоги, сприяння реформам, які мають супроводжувати процес відновлення економічної та соціальної сфери України, мають вирішальну роль, адже для успішного відновлення України потрібно надати новий імпульс для розвитку усієї соціально-економічної інфраструктури, пошкодженою війною, та розвитку інституційної системи країни.

Розв'язання зазначених проблем може бути здійснено на основі налагодженої взаємодії публічної влади та бізнесу, яка, у свою чергу, потребує удосконалення нормативно-правової бази. У цьому зв'язку, аналіз питання щодо внесення можливих змін в існуюче законодавство у частині спрощення процедур взаємодії публічної влади та бізнесу крізь призму досліджуваних нами організаційно-правових механізмів, є ключовим для даного підрозділу. Для цього розглянемо деякі положення Законів України, які є вже прийнятими Верховною Радою України, проте, потребують уточнення, що впливатиме на вдосконалення їх організаційних засад.

Основним законодавчим документом, що регулює процес взаємодії між владою та бізнесом як приватним партнером є Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 р № 2404-VI [105]. Закон визначає організаційно-правові засади взаємодії державних (публічних) та приватних партнерів, регулює договірні відносини, які виникають в рамках виконання проектів ДПП, а також установлює гарантії державної підтримки, дотримання прав та законних інтересів сторін цих договорів. Відтак, можна стверджувати, що на сьогодні в Україні вже сформовано правовий механізм державної підтримки розвитку державно-приватного партнерства, що свідчить про визнання владою останнього як одного із ключових засобів вирішення важливих соціально-економічних проблем в країні.

Нормативно-правову базу ДПП в Україні становлять Конституція України [48], ЦКУ [172] та ГКУ [20], які визнають правову основу договірних форм партнерства держави та бізнесу в Україні. До появи рамкового Закону про ДПП в Україні була створена нормативно-правова база, яка регулювала договірні відносини між публічним та приватним секторами, які стосувалися різних форм інвестиційної діяльності на базі державного та комунального майна. Серед них – Закони України «Про інвестиційну діяльність» [122], «Про управління об'єктами державної власності» [133], «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [116]. Закон України «Про концесії» від 16 липня 1999 р № 997-XIV визначив правові засади регулювання відносин концесії державного та комунального майна з метою підвищення ефективності його використання і забезпечення потреб громадян України у товарах (роботах, послугах) [123].

Слід зауважити, що Закон України «Про державно-приватне партнерство» мав сприяти реалізації проектів ДПП в Україні, однак закладені в цьому законодавчому акті правові основи державного сприяння партнерських відносин між публічною владою та бізнесом в реалізації спільних інфраструктурних проектів, пов'язаних з виконанням державою своїх соціальних зобов'язань, так і не стали каталізатором інтенсивного процесу розвитку державно-приватного партнерства в Україні. Як свідчить статистика з офіційних джерел, станом на 1.01.2023 р., за період в більш, ніж 20 років, укладено усього 193 договори, з яких знаходяться у процесі реалізації всього 18 договорів. З них 9 є концесійними, а 5 про спільну діяльність. Значна кількість договорів не виконується або розірвані з різних підстав в судовому порядку [25]. Це може бути пов'язано із тим, що чинна нормативно-правова база ДПП залишалася досить складною та бюрократизованою. Одна з основних вад правового забезпечення державно-приватного партнерства полягає в суперечливості правових норм різних Законів та нормативно-правових актів, що мають відношення до ДПП. Втім, при виникненні розбіжності між ними, не існує належного способу вирішення цього конфлікту.

Для усунення виявлених недоліків у нормативно-правовій базі ВРУ було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення регуляторних бар'єрів для розвитку державно-приватного партнерства та стимулювання інвестицій в Україні» від 24 листопада 2015 р. № 817-VIII, зі змінами та доповненнями [101]. Цим законодавчим актом було усунуто низку істотних бар'єрів регуляторного характеру, зокрема:

- було введено дозвіл на укладення змішаних договорів, що вирішувало проблему відсутності норми про розмаїття форм договірних відносин, які неминуче виникають в рамках таких складних проектів як ДПП. Слід зазначити, що дана проблема ускладнювала формування єдиного підходу до розроблення та впровадження організаційного та інституціонального забезпечення державно-приватного партнерства в Україні;

- для залучення до проектів ДПП іноземних юридичних та/або фізичних осіб було дозволено приватному партнеру, який переміг на конкурсі, виступати стороною у договорі про ДПП не тільки безпосередньо, але й через створену ним окрему юридичну особу, за умов контролю переможцем над цією юридичною особою;

- через те, що виконання органом публічної влади всіх функцій державного партнера може виявитися неефективним, було знято заборону на участь у відповідних проектах на стороні державного партнера державних чи комунальних підприємств;

- була знята заборона на перехід права власності на об'єкт ДПП до приватного партнера на період дії договору, а також дозволено виникнення спільної часткової власності приватного і державного партнерів на об'єкт ДПП, оскільки подібні схеми є поширеними в світі та зрозумілі для потенційних приватних партнерів;

- для спрощення процедури закупівлі товарів, робіт та послуг у приватного партнера в рамках проекту ДПП було дозволено проводити відповідні закупівлі без проходження окремої процедури;

– для здійснення державно-приватного партнерства у рамковому законі про ДПП було закріплене положення, за яким приватний партнер отримує можливість використовувати земельну ділянку на підставі договору, що укладається в рамках ДПП;

– були визначені органи державної влади (якщо об'єктом ДПП є державна власність) та виконавчі органи місцевого самоврядування (якщо об'єктом ДПП є комунальна власність), які уповноважені проводити аналіз ефективності здійснення ДПП та приймати рішення про доцільність укладення відповідних договорів, проведення конкурсу та затвердження його результатів тощо [101].

Незважаючи на усунення низки недоліків законодавства про державно-приватне партнерство, вказаний законодавчий акт так і не зміг остаточно вирішити проблему комплексної взаємодії закону про ДПП з іншими спеціальними законами у відповідній сфері. Так, залишилася нерозв'язаною основна проблема сумісності відповідної нормативно-правової бази, яка полягає в тому, що законодавчі акти про ДПП і концесії не встановлюють пріоритетність їх використання. Головні відмінності між ними полягають в регулюванні процесу та вимог організації проекту. Як було показано вище, закон про ДПП запровадив достатньо ретельний процес проведення технічної та економічної оцінки проектів ДПП, у тому числі концесій. Не зважаючи на важливе уточнення в Ст. 5 Закону України «Про державно-приватне партнерство» щодо регулювання виключно нормами цього Закону відносин, що виникають при ініціюванні ДПП в рамках укладення змішаних договорів, у тій же самій статті існує положення, яке допускає інший порядок ініціювання державно-приватного партнерства, а також вибору приватного партнера, підготовки до укладення договору, визначення змісту договору, укладення та виконання таких договорів, що встановлений окремими Законами, які регулюють відповідні форми здійснення ДПП, зокрема, Законом України «Про концесію».

Таким чином, нормативно-правова база щодо сприяння розвитку ДПП та його регулювання в Україні з моменту прийняття Закону України «Про

державно-приватне партнерство», не зважаючи на зміни, які були внесені до відповідного законодавства, залишається складною та забюрократизованою. Чинне законодавство й досі містить різні норми щодо врегулювання однакових питань, а сам механізм та процедура запуску таких проектів залишаються не до кінця уніфікованими. Ці обставини суттєво знижують потенціал ефективного використання цього виду соціально-економічної взаємодії публічного та приватного секторів України, не дозволяють вирішувати актуальні для суспільства проблеми, адже процедура підготовки проектів ДПП потребує значного часу та не дозволяє реалізувати їх швидше, ніж за 18, а в деяких випадках – 24 місяці [102].

На сучасному етапі, за умов гострої необхідності відновлення зруйнованих промислових, соціальних, комунальних та житлових об'єктів, механізм ДПП потребує значного удосконалення. Зокрема, вимагає спрощення процедура підготовки та реалізації проектів, закріплення фінансових гарантій в законодавстві, процес підготовки проектів ДПП на державному та місцевому рівнях, можливостей залучення приватних інвестицій тощо. Для цього мають бути створені відповідні організаційно-правові механізми, які мають бути закріплені на законодавчому рівні.

Для розв'язання цих нагальних завдань Постановою ВРУ від 26 жовтня 2022 р. № 2648-ІХ прийнято за основу проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізму залучення приватних інвестицій з використанням механізму державно-приватного партнерства для пришвидшення відновлення зруйнованих війною об'єктів та будівництва нових об'єктів, пов'язаних з післявоєнною перебудовою економіки України». Проект поданий народними депутатами України Г. Янченко, Д. Наталухою та іншими народними депутатами України [102]. У представленому законопроекті запропоновано через спрощений механізм державно-приватного партнерства надати поштовх економіці України шляхом запуску виробництв, створення нових робочих місць, що сприятиме розвитку

взаємовигідних стосунків із бізнес-спільнотою, надавати українському суспільству якісно нові, сучасні, інноваційні послуги [102].

Передбачається, що залучення удосконаленого механізму державно-приватного партнерства зможе забезпечити розвиток соціальної та іншої інфраструктури без одноразового стислого у часі значного вливання бюджетних коштів. Це дозволить залучити в економіку України 8-10 млрд. грн. щорічно, втім, за умови реалізації, в середньому, 5 проектів на область з приблизною вартістю 50-100 млн. грн. кожен. Через спрощення загальної процедури підготовки проектів ДПП, впровадження електронної системи закупівель для проектів ДПП за стандартами ЄС залучити великий обсяг приватних інвестицій у розбудову й модернізацію соціальної та іншої інфраструктури, що дасть мультиплікативний ефект для економіки, що є особливо важливо для країни в сучасних умовах. Досягнення важливих економічних поставлених цілей, у свою чергу, потребує унормування положень Закону, що формують його організаційну основу [102].

Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізму залучення приватних інвестицій з використанням механізму державно-приватного партнерства для пришвидшення відновлення зруйнованих війною об'єктів та будівництва нових об'єктів, пов'язаних з післявоєнною перебудовою економіки України» передбачає внесення уточнень, удосконалення та визначення нових термінів, яких потребує механізм реалізації самого Закону. Серед таких у частині першій Ст. 1 запропоновано введення наступних понять: адміністратор електронної системи для проектів ДПП; база даних об'єктів-аналогів, балансоутримувач, вартість проекту ДПП, грант для проектів ДПП, донори, електронна торгова система (ЕТС) для проектів ДПП, електронний аукціон для проектів ДПП, електронний майданчик, електронна платформа підготовки та управління проектами, незалежний експерт, переможець конкурсу з визначення приватного партнера тощо. Впровадження цих термінів обумовлено не тільки необхідністю розширення термінологічної бази Закону, а передусім, потребою його

удосконалення шляхом розширення кола учасників механізму ДПП, переведення його на нову – електронну систему підготовки та реалізації, тим самим забезпечуючи об'єктивність та прозорість в оцінці залучених механізмів відбору.

Разом з тим, поряд із введеними новими термінами, потребує уточнення ключове поняття – «державно-приватне партнерство». Так, в редакції Закону України від 2010 р. державно-приватне партнерство трактувалося як «співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів, що згідно із Законом України «Про управління об'єктами державної власності» [133] здійснюють управління об'єктами державної власності, органів місцевого самоврядування, Національною академією наук України, національних галузевих академій наук (державних партнерів) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, установ, організацій (приватних партнерів), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами, та відповідає ознакам державно-приватного партнерства, визначеним цим Законом» [105]. У новій редакції державно-приватне партнерство пропонується розглядати як «співробітництво між державними партнерами та приватними партнерами, що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами, та відповідає ознакам державно-приватного партнерства, визначеним цим Законом» [101].

У представленому Проекті поняття «державний партнер» набуло розширеного трактування поняття. Так, державним партнером щодо існуючих об'єктів державної власності виступає «держава в особі відповідних державних органів, які, згідно із Законом України «Про управління об'єктами державної власності» [133], здійснюють управління об'єктами державної власності, а якщо такий орган не визначений – Кабінет Міністрів України або уповноважений ним орган, або за рішенням Кабінету Міністрів України – Національна академія наук України, національні галузеві академії наук, державне підприємство, установа,

організація, господарське товариство, 100 відсотків акцій (часток) яких належать державі або іншому господарському товариству, 100 відсотків акцій (часток) якого належать державі. Важливо відзначити, що державним партнером може виступати також територіальна громада села, селища, міста в особі сільської, селищної, міської ради або їх виконавчих органів (на підставі рішення представницького органу місцевого самоврядування), а також районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст [102]. Таким чином, у межах повноважень, визначених Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та іншими Законами України територіальна громада села, селища, міста в особі сільської, селищної, міської ради або їх виконавчих органів може виступати державним партнером в реалізації ДПП, вирішуючи тим самим актуальні для громади соціальні та економічні проблеми.

Суттєвим аспектом удосконалення механізму ДПП можна вважати введення до Проекту Закону таких понять, як приватний партнер, потенційний приватний партнер, претендент тощо. Так, приватним партнером виступає юридична особа (резидент), яка здійснює співробітництво з державним партнером на основі договору, укладеного в рамках ДПП, та у визначеному законодавством порядку. Авторами Законопроекту запропоновано визначення терміну «потенційний приватний партнер». Ним виступає «юридична особа (резидент та/або нерезидент) або об'єднання таких юридичних осіб (резидентів та/або нерезидентів), які мають намір взяти участь в конкурсі з визначення приватного партнера; претендентом виступає юридична особа (резидент або нерезидент) або об'єднання таких юридичних осіб (резидентів та/або нерезидентів), які в процедурі попереднього відбору претендентів (прекваліфікації) в установленому порядку подали заявку на участь у конкурсі з визначення приватного партнера» [102].

Слід зазначити, що введення та уточнення представлених термінів створює необхідне законодавче підґрунтя для визначення бізнесу, представників бізнес-спільноти як потенційних приватних партнерів держави, повноцінних учасників

процесу реалізації проектів ДПП на засадах, представлених у даному законопроекті. Представленим Проектом Закону законодавцем закладаються відповідні умови для забезпечення привабливості участі бізнесу в реалізації ДПП як рівноправного партнера держави. Разом з тим, вимагаючи від приватного партнера виконання передбачених угодою зобов'язань, держава як державний партнер має, зі свого боку, гарантувати виконання власних зобов'язань.

Для удосконалення організаційних засад процесу підготовки та реалізації проекту ДПП, законопроект доповнений Ст. 10-1 «Особливості підготовки проектів на період дії особливих умов». Даною Статтею передбачено, що в умовах дії в країні особливих умов, визначених відповідно до Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану», може бути застосовано особливий порядок підготовки проектів ДПП [102]. Перелік таких державних проектів затверджується Кабінетом Міністрів України, а також сільськими, селищними, міськими, районними чи обласними радами. Тим самим законодавцем окреслено можливість запровадження особливого порядку для підготовки та реалізації проектів ДПП в режимі надзвичайного стану в країні.

Поряд з цим, положеннями ряду Статей Законопроекту окреслено ряд ключових заходів щодо прийняття рішення про здійснення державно-приватного партнерства. Вони передбачають проведення конкурсу з визначення приватного партнера, підписання договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, а також заходи, що спрямовані на забезпечення взаємодії між партнерами. Для цього, визначено умови організації та проведення конкурсів з визначення приватного партнера, що передбачають утворення постійно діючих конкурсних комісій, що діють на підставі положення про конкурсну комісію. Таким чином, в колегіальний спосіб має прийматися рішення щодо затвердження строків проведення конкурсу з визначення приватного партнера, здійснюватися забезпечення претендентів та учасників конкурсу з визначення приватного партнера необхідною інформацією для підготовки та подання заявки на участь у попередньому відборі, конкурсної пропозиції, надання претендентам або учасникам конкурсу роз'яснень щодо конкурсної документації [102].

Оскільки у процесі реалізації проекту ДПП ключовим є приватний партнер, а також з огляду на значущість процедури його визначення, суттєвого розширення набули положення Ст. 14 «Визначення приватного партнера». У цьому зв'язку зазначено, що процес визначення приватного партнера для укладення договору державно-приватного партнерства має здійснюватися на конкурсних засадах, шляхом застосування однієї з наступних процедур:

- торги з обмеженою участю;
- конкурентний діалог;
- відкриті торги.

Отже, відбір здійснюється за певних умов, у відповідній послідовності, із вказаними строками перебігу кожного з етапів. При цьому державний партнер здійснює визначення приватного партнера виключно шляхом використання електронної торгової системи для проектів ДПП. У цілому, у порівнянні із положеннями Ст. 14 Закону України «Про державно-приватне партнерство», у запропонованому законопроекті конкурсні засади визначення приватного партнера набули ґрунтовного вдосконалення та значно деталізовані. Таким чином, представлена процедура на законодавчому рівні набула прозорості та структурованості.

Аналогічної ґрунтовної розробки та удосконалення набули організаційні механізми проведення конкурсу із визначення приватного партнера, представлені у Ст. 15 законопроекту. У Статті детально розкрито порядок оприлюднення інформації державним партнером про конкурс в ЕТС для ДПП; встановленні конкурсною комісією кваліфікаційні критерії; вимоги до інструкції як частини конкурсної документації; критерії оцінки конкурсних пропозицій; строки оцінки конкурсних пропозицій; умови визначення переможця конкурсу; умови відміни державним партнером конкурсу на визначення приватного партнера тощо. У Ст. 17 «Укладення договору в рамках державно-приватного партнерства з переможцем конкурсу» набули удосконалення положення, що визначили строки, етапи та умови укладання договору із приватним партнером.

Таким чином, внесені зміни до положень Закону України «Про державно приватне партнерство» шляхом регулювання його норм демонструють суттєве удосконалення організаційно-правових засад у цілому механізмі державно-приватного партнерства, а також процес взаємодії його основних суб'єктів – державного та приватного партнера. Удосконалення представленого рамкового закону сприяє поглибленню та визначенню правових норм взаємодії між публічною владою, що представлені відповідними державними органами, територіальними громадами, із бізнесом як приватним партнером. У свою чергу, залучення представників бізнесу та бізнес-середовища до реалізації проектів з відновлення зруйнованих війною об'єктів та будівництва нових об'єктів з використанням механізму державно-приватного партнерства створює належні правові та організаційні умови для досягнення партнерської взаємодії між усіма суб'єктами післявоєнної відбудови економіки та соціальної сфери України.

З метою встановлення належної взаємодії між публічною владою, бізнесом та громадянським суспільством потребує оновлення Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [113]. Вказаним Законом встановлюються організаційно-правові засади використання електронних документів із електронним цифровим підписом та електронного документообігу. За вказаним Законом, ефективне функціонування електронного документообігу передбачає розробку та впровадження концепції розвитку документаційного забезпечення як окремого підприємства або його структурного підрозділу, так і певного органу публічної влади. Також має бути вироблений план впровадження системи електронного документообігу (СЕД), що передбачає вибір керівника проекту, формування робочої групи, розподіл обов'язків та повноважень між суб'єктами тощо. Запровадження системи електронного документообігу для відпрацювання бізнес-процедур, які підлягають автоматизації, потребує також підвищення кваліфікації співробітників на всіх етапах її впровадження.

Важливим є питання перевірки електронного цифрового підпису для запровадження усієї системи електронного документообігу. Це дозволяє пришвидшити усі процеси комунікації, дозволяє в короткі терміни вирішувати

складні завдання та приймати необхідні рішення. З цією метою потребує удосконалення чинне законодавство шляхом затвердження відповідних інструкцій, регламентів роботи публічної влади із системою електронного документообігу, створення таких інтелектуальних платформ, на яких учасники, можуть зареєструватися як суб'єкти відносин, отримуючи інформацію про усі новації та консультації з приводу функціонування системи електронного документообігу.

Слід констатувати, що організаційно-правовий механізм соціального партнерства, який має регулювати взаємовідносини між роботодавцями та працівниками, а також забезпечувати суспільний договір між владою, бізнесом та громадянським суспільством, немає належного законодавчого підґрунтя. Так, Розпорядженням КМУ від 24 січня 2020 р. № 66-р. схвалено «Концепцію реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року» [132]. Втім, необхідність розподілу соціальної відповідальності між владою, бізнесом та громадянським суспільством потребує відповідного Закону України «Про соціальне партнерство». Прийняття вказаного Закону сприятиме законодавчому закріпленню відповідальності влади як гаранта проведення реформ, забезпечення балансу інтересів між бізнесом та громадянським суспільством, а також досягнення суспільного діалогу. У свою чергу, перед бізнесом стоїть завдання – розвивати бізнес-середовище, сплачувати податки, здійснювати інвестиції в економіку країни, дотримуватися принципів чесної праці та конкуренції, взаємодіяти із публічною владою для вирішення соціально-економічних проблем. Для громадянського суспільства важливо контролювати владу шляхом участі у прийнятті важливих для суспільства рішень, впроваджувати в життя принципи справедливості та доброчесності, неухильно дотримуватися Конституції та Законів України. З огляду на це, потребує удосконалення положень Закону України «Про соціальний діалог», що на законодавчому рівні забезпечує встановлення норм та правил між усіма учасниками соціального партнерства.

Отже, у цілому слід зазначити, що нормативно-правова база кожного з досліджуваних організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу має різний ступінь забезпечення. Так, механізм державно-приватного партнерства має ґрунтовно розроблену законодавчу базу, яка в цілому забезпечує регламентування та регулювання відповідних відносин публічної та приватної сфер. Разом з тим, потребує імплементації положень проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізму залучення приватних інвестицій з використанням механізму державно-приватного партнерства для пришвидшення відновлення зруйнованих війною об'єктів та будівництва нових об'єктів, пов'язаних з післявоєнною перебудовою економіки України». Втім, закладені в прийнятих законодавчих актах правові основи щодо державного сприяння партнерським відносинам між владою та бізнесом в реалізації спільних інфраструктурних проектів, пов'язаних з виконанням владою своїх соціальних зобов'язань, так і не стали каталізатором інтенсивного процесу розвитку державно-приватного партнерства в Україні.

Слід відзначити, що такі організаційно-правові механізми як механізм соціального партнерства, цифрового врядування та форсайту не мають належного нормативно-правового врегулювання та потребують розробки законодавчих ініціатив та їх впровадження. Так, потребує прийняття Закон України «Про соціальне партнерство», мають бути удосконалені положення Закону України «Про соціальний діалог» для підвищення рівня ведення соціального діалогу та соціального партнерства. З метою модернізації організаційно-правового механізму цифрового врядування потребує оновлення Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» як ключовий нормативно-правовий документ, що встановлює організаційно-правові засади впровадження електронного документообігу та застосування електронного цифрового підпису відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги» в частині переходу регулювання довірчих електронних послуг.

3.3. Модернізація організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу на основі зарубіжного досвіду в Україні

Здійснений нами у попередніх підрозділах аналіз стану функціонування організаційно-правових механізмів взаємодії державної органів публічної влади, а також вивчений наявний міжнародний досвід, що демонструє здобутки та напрацювання країн у сфері взаємодії держави із бізнесом як в економічному, так і в управлінському аспектах, дає можливість констатувати, що Україна потребує вироблення стратегічних напрямів модернізації організаційно-правових механізмів як базових засад формування ефективної взаємодії та встановлення партнерських відносин держави та бізнесу.

Це обумовлено наявним дисбалансом у стосунках між публічною владою, бізнесом та громадянським суспільством, що пояснюється комплексом проблем, серед яких:

- відсутність у державі сталих й сформованих інституційних засад як ознак зрілості у цілому суспільства, так і системи публічного управління;
- недоліки законодавчої бази, на основі якої визначаються права та відповідальність сторін;
- недосконалість форм та методів реалізації партнерських відносин;
- нерозвиненість інвестиційного та інноваційного середовищ;
- відсутність створення державою вигідних умов для всього бізнесу – великого, середнього, малого, а також мікро підприємництва;
- відсутність стратегії публічної політики, спрямованої на підтримку бізнесу та створення відповідних механізмів взаємодії;
- нечітким розподілом повноважень між органами публічної влади щодо налагодження взаємодії із бізнес-середовищем, а також недієва міжвідомча координація дій суб'єктів владних повноважень та відсутність єдиного підходу щодо комунікацій між різними органами влади із представниками бізнесу, бізнес-спільноти та бізнес-асоціацій;

– низький кадровий потенціал інститутів публічної влади, яким бракує досвідчених фахівців, здатних налагоджувати взаємодію із бізнесом в процесі організації та управління проектами.

Наявні виклики, що постали перед публічною владою та бізнесом в Україні, значно загострилися в умовах повномасштабної російської збройної агресії. Їх подолання потребує модернізації організаційно-правових механізмів, оскільки в умовах інституційно слабкої країни сподівання лише на «політичну волю» до змін не дадуть результатів. Відтак, вироблення стратегії створення нового майбутнього може бути здійснено на основі консолідації ресурсів усіх учасників суспільного діалогу, на засадах налагодження взаємодії та партнерства.

Висновки, зроблені в аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень «Щодо основних засад структурно-інноваційної політики України» [178], показують, що провідну роль в формуванні економіки відіграватиме великий бізнес як основа конкурентоспроможності та динамізму національної економіки. Для цього має бути запроваджено новий дискурс стосунків великого бізнесу із владою, який забезпечить створення сприятливих умов для належної відповіді на нові виклики глобальної конкуренції. «Для малого й середнього бізнесу, який є основою інклюзивності та локалізації розвитку економіки, важливим є відновлення довіри між самими суб'єктами підприємництва та між ними та державою – що досягне через повнофункціональність громадських рад при міністерствах і відомствах, залучення об'єднань підприємців до розробки, прийняття та виконання рішень органів державної влади усіх рівнів, делегування виконання певних функцій галузевого регулювання самоврядним організаціям» [178].

Досягнення поставлених завдань може бути здійснено на основі подолання корупції та запобігання їй на усіх рівнях життєдіяльності суспільства. Корупція є найгострішою проблемою у взаємовідносинах влади та бізнесу, адже вона часто є зручною для обох сторін. Як зазначено у документі, складеному в рамках проекту НАЗК «Візія майбутнього», корупція руйнує довіру людей до влади і до

країни в цілому. «Це мало і далі матиме далекосяжні наслідки як з точки зору трансформації суспільства, так і співпраці з міжнародними партнерами. Надзвичайно важливо, щоб влада реагувала на кожен корупційний інцидент швидко, ефективно та достатньо жорстко. Кейси корупції мають «обнуляти» репутацію. А сама репутація має бути важливою для прийняття рішень щодо партнерства, працевлаштування, навчання тощо» [163].

Отже, ефективна робота антикорупційної системи, спрямована на запобігання, виявлення та покарання за прояви корупції, є найголовнішою вимогою, яка здатна забезпечити ефективність та дієвість організаційно-правових механізмів як інструментів взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства на основі ефективної роботи усіх антикорупційних інституцій, шляхом посилення їх незалежності, інституційної спроможності через удосконалення антикорупційного законодавства, а також та враховуючи визначені в «Антикорупційній стратегії на 2021-2025 роки» пріоритети [115].

Важливою умовою модернізації організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу є запровадження спрощених процедур регулювання діяльності бізнесу, що може забезпечити прозору та ефективну діяльність усіх суб'єктів господарювання. Слід зазначити, що високий рівень зарегульованості економіки та системи публічного управління України є спадком радянських часів. Так, за найвідомішим світовим рейтингом Індексу легкості ведення бізнесу (Ease of Doing Business) Україна займає 64 місце у світі. Попри покращення ситуації за останні п'ять років (+32 позиції), Україна поступається більшості країн за якістю ведення бізнесу, а за показником «Свобода бізнесу» поступається майже всім країнам, що порівнюються [74].

З метою підготовки українського бізнесу до конкуренції із підприємцями розвинених країн, зокрема країн ЄС, за програмами відновлення із рівними та прозорими правилами, потребує впровадження цілісної системи заходів, спроможних гармонізувати механізми взаємодії бізнесу та державних контролюючих установ. Так, через дерегуляцію процесів ведення бізнесу, шляхом спрощення системи реєстрації, отримання дозволів та ліцензій можуть

бути значно удосконаленні організаційно-правові механізми публічно-приватного партнерства та соціального партнерства, що сприятиме пошуку нових інструментів взаємодії.

Серед таких можна виокремити наступні: оптимізація засобів адміністративного регулювання бізнесу, запровадження передбачуваних процедур доступу на ринки, впровадження цифрових технологій для отримання ліцензій, дозвільних систем у сфері підприємництва, перегляд сфер державного контролю та зменшення функцій контролюючих органів, цифровізація державного контролю та посилення відповідальності посадових осіб органів державного нагляду (контролю) за перевищення владних повноважень, порушення вимог законодавства тощо. Можна припустити, що запропоновані заходи сприятимуть стимулюванню залучення бізнесу до реалізації державних та регіональних економічних програм, а також програм по відбудові об'єктів критичної, транспортної, комунальної та соціальної інфраструктури.

Шляхом модернізації організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу є впровадження інновацій як у сфері бізнесу, так і в діяльності державних інституцій. Ступінь розвитку інновацій в країні характеризується «Глобальним індексом інновацій», що демонструє їх важливість в усіх сферах, починаючи від мікропідприємств, малих і середніх підприємств, а також роботи фонду стартапів, завершуючи великим бізнесом та процесами публічного управління. Проте, в сучасних умовах російської військової агресії в Україні спостерігається низька інноваційна активність суб'єктів великого й середнього бізнесу. Закрита українська стартап-екосистема також не дозволяє іноземним стартапам інтегруватися в неї. Все це свідчить про необхідність впровадження інновацій, розроблених на основі сучасних цифрових технологій.

Серед таких ініціатив можуть бути – створення торговельних платформ для бізнесу, розробка, просування та інтеграція електронних торговельних платформ до національної автоматизованої онлайн-платформи сталого підприємництва. Це сприятиме досягненню міжсекторального партнерства для

представників різних соціально-економічних сфер, що дозволить спростити доступ до ринків, дозволить упорядкувати організаційні процеси та знизити операційні витрати малого та середнього бізнесу.

Продуктивними напрямками інновацій у сфері бізнесу можуть бути:

- розвиток грантових програм для мікробізнесу та малого бізнесу;
- надання грантів на навчання, наукові розробки та кваліфікаційні дослідження для розвитку бізнесу;
- створення національної мережі з інноваційних бізнес-інкубаторів, за стандартами Європейської мережі бізнес-центрів, з метою підтримки доступу до ринків ЄС;
- впровадження підприємницької екосистеми шляхом створення наукових парків, розробки трансфер технології тощо;
- забезпечення умов для поширення програм з міжрегіонального та міжнародного обміну інноваційним досвідом.

Стимулювання розвитку інновацій сприятиме підвищенню ефективності великого, середнього, малого бізнесу та мікро-підприємництва на основі впровадження новітніх інформаційно-комунікативних та цифрових технологій, а також створення з боку держави можливостей для інтеграції вітчизняного бізнесу у європейський та світовий економічний простір. Впровадження інновацій дозволяє формувати новий – цифровий рівень кооперації між діяльністю органів публічної влади, бізнесом та громадянським суспільством.

На нашу думку, з боку публічної влади основними напрямками модернізації такої взаємодії у сфері інновацій має стати:

- розробка правових засад для розвитку інновацій у сфері підприємництва, що сприятиме створенню відкритого та конкурентного середовища;
- створення цифрових платформ залучення капіталу для стартапів шляхом залучення національних фондів або реалізації податкової політики для молодих підприємців, якими розвивається виробництва та здійснюється споживання цифрових технологій;

- забезпечення доступу до опанування представниками бізнес-середовища цифровими компетенціями;
- вдосконалення системи освіти та стимулювання співробітництва між науковими установами, дослідницькими центрами, лабораторіями та навчальними закладами у сфері цифровізації для формування відповідних цифрових компетенцій;
- розробка та затвердження стратегії розвитку цифрового потенціалу країни на національному рівні із визначенням пріоритетів розвитку підприємництва, напрямів формування цифрової економіки;
- інвестування бюджетних коштів у розвиток в цифровій інфраструктурі, щоб покращувати її зв'язок, підвищувати швидкість функціонування;
- активне запровадження цифрових технологій для цифровізації документообігу в державі, оновлення з метою структуризації та оптимізації державних реєстрів;
- впровадження онлайн-інструментів для ведення звітності та реєстраційних.

Запропоновані шляхи впровадження інновацій в сфері бізнесу, управлінської діяльності публічної органів влади сприятимуть створенню належного інвестиційного середовища в Україні, встановленню ефективного діалогу між публічною владою та бізнесом, а також реалізації політики держави для розвитку підприємництва. Саме критерій інноваційності є одним з ключових для розвитку ефективної підприємницької політики, яка може сприяти реалізації підприємницького потенціалу країни та втіленню передових інноваційних ідей.

Модернізація організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу передбачає стимулювання розвитку відповідних підприємницьких компетенцій, а також створення умов для підвищення рівня доступу підприємств до ринків. Це обумовлено тим, що на сучасному етапі спостерігається відсутність скоординованої взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та інших стейкхолдерів щодо

розвитку малого та середнього бізнесу. Крім того, низький рівень ведення господарської діяльності суб'єктами підприємництва, складність виходу для малого та середнього бізнесу на міжнародний ринок із-за недостатності фінансових можливостей, що призводить до проблем із збутом української продукції, все це вказує на необхідність запровадження відповідних державних програм підтримки вітчизняного бізнесу, впровадження ефективної державної політики з розвитку підприємництва.

З огляду на те, що поточна економічна ситуація в Україні є недостатньо сприятливою для ведення бізнесу та характеризується низьким рівнем внутрішнього попиту на вітчизняну продукцію, недостатньою представленістю продукції малого та середнього бізнесу в експорті зумовлює необхідність розробки узгоджених між собою системних інституційних реформ у налагодженні діалогу між бізнесом та публічною владою, а також запровадження програмних ініціатив, спрямованих на:

- удосконалення нормативно-правового забезпечення процесу реалізації державної політики з розвитку малого та середнього бізнесу;
- забезпечення підтримки освітньо-навчальних курсів з підприємництва у навчальних закладах, стимулювання їх масштабування;
- проведення аналітичних та експертних досліджень з метою розробки програм, спрямованих на пошук шляхів взаємодії між публічною владою та різними групами інтересів.

Розвиток підприємницької інфраструктури з боку публічної влади передбачає:

- забезпечення підтримки підприємців агенціями регіонального розвитку за участі органів місцевого самоврядування;
- запровадження менторських програм, як на державному, так і регіональному рівні для внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, сімей військових;

– надання інформаційних та консультаційних послуг суб'єктам малого та середнього підприємництва, у тому числі забезпечення представництва їх інтересів у межах соціального діалогу.

Подальше розширення підприємницьких компетенцій населення з метою розширення можливостей комунікації між бізнесом та публічною владою в межах модернізації організаційно-правових механізмів передбачає:

- розробку інноваційних та цифрових інструментів ведення бізнесу та цифровізації системи публічного управління;
- поширення практик, знань та інструментів підвищення продуктивності бізнесу в поєднанні із взаємним навчанням та обміном досвіду;
- реалізацію програм підтримки для переселенців, ветеранів війни та інших груп населення з метою отримання необхідних знань та компетенцій для започаткування власного бізнесу;
- розвиток інноваційних ідей та їх втілення за допомогою реалізації освітніх проектів.

Таким чином, вдосконалення організаційних механізмів взаємодії як інструментів взаємодії публічної влади та бізнесу, що в сучасних умовах значних руйнацій критичної інфраструктури та в цілому економіки країни, потребує концептуального переосмислення ролі бізнесу в процесах відбудови країни, створення належних умов для ефективних реформ у сфері підприємництва з метою подальшого економічного зростання країни. Цей процес пов'язаний також із стратегіями регіонального розвитку та територіальних громад. Це потребує відповідних умов для динамічного, збалансованого економічного відновлення України та її регіонів, забезпечення їх соціальної та економічної єдності, підвищення їх економічного потенціалу та позбавлення від державного протекціонізму.

Серед несприятливих чинників, які гальмують запровадження та дієвість організаційно-правових механізмів, слід наразі відзначити: низький рівень використання інструментів співпраці територіальних громад та регіонів; недостатній рівень компетенції керівників та спеціалістів органів місцевого

самоврядування, відсутність інституційного досвіду для управління проектами стратегічного планування, відсутність додаткових кредитних ресурсів для органів місцевого самоврядування, відсутність якісної системи підготовки кадрів для територіального управління тощо.

З огляду на це, питання вдосконалення організаційно-правових механізмів взаємодії між публічною владою та бізнесом, громадянським суспільством, подальшого розвитку співпраці влади та бізнесу на основі механізмів стимулювання розвитку діалогу між органами місцевого самоврядування, членами територіальних громад із регіональними представниками бізнес-середовища стає одним з найактуальніших завдань у процесі економічного відновлення країни. Для цього особливого значення набуває визначення напрямів економічного розвитку, залучення представників громадянського суспільства, включаючи представників бізнес-асоціацій.

Встановлення взаємодії між місцевою владою та бізнесом може сприяти реалізації потенціалу кожного регіону, зменшенню диспропорцій у їх розвитку. Досягнути цього можна шляхом:

- узгодженого процесу стратегічного планування на рівні регіональних органів публічної влади та територіальних громад у відповідності із запитами та потребами представників місцевих малих, середніх підприємств та мікропідприємств;
- узгодження регіональних стратегій з плануванням розвитку регіонів через розширення комунікації бізнесу із регіональними органами влади на основі публічно-приватного діалогу;
- розширення інформаційно-комунікаційних підходів у взаємодії органів публічної влади та бізнесу в питаннях стратегічного планування економічного розвитку регіонів;
- забезпечення регіонального розвитку на основі соціального партнерства між бізнесом та місцевими громадами, а також незалежного та прозорого функціонування контролюючих агенцій з регіонального розвитку;

- спрощення регуляторних процедур та податкового адміністрування у реалізації регіональних проектів у співпраці із регіональним бізнес-середовищем;
- сприяння залучення малого та середнього бізнесу до реалізації державних та регіональних програм на основі визначення пріоритетних видів економічної діяльності із застосуванням підходу смарт-спеціалізацій;
- підтримки програм залучення малого та середнього бізнесу у співпраці із представниками органів місцевого самоврядування до реалізації міжнародних програм регіонального розвитку, спрямованих на імпортозаміщення, інноваційний розвиток, розширення зайнятості, ощадливого використання природних ресурсів тощо;
- встановлення сталого організаційного забезпечення публічних послуг для місцевих та регіональних громад через соціальні ініціативи публічних органів влади та соціально відповідального бізнесу;
- прискорення цифрових трансформацій шляхом впровадження технологій «розумних громад» на регіональному рівні для оптимізації надання публічних послуг;
- запровадження механізму моніторингу з боку місцевих публічних органів влади та бізнес-середовища щодо якості надання громадянам публічних послуг;
- забезпечення діалогу, у тому числі досягнення соціального діалогу, між публічною владою, бізнесом та громадянським суспільством.

Отже, модернізація взаємодії між публічною владою місцевого, регіонального рівнів, а також громад із представниками малого, середнього та мікро-підприємництва, залучення яких до розробки, прийняття та виконання рішень сприятиме встановленню відкритого суспільного діалогу, залученню потенціалу громадської ініціативи для розв'язання нагальних соціально-економічних проблем регіонів та їх повоєнного відновлення.

Серед новітніх напрямів вдосконалення механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу – залучення цифрових технологій є одним з найважливіших. За

допомогою цифрових технологій створюються нові можливості, що визначають суть трансформацій у сфері публічного управління та розвитку бізнес-середовища.

Наразі спостерігається низький рівень впровадження цифрових технологій, що уповільнює розвиток державних електронних послуг, адже Україна суттєво відстає держав – членів ЄС за доступом громадян та бізнесу до адміністративних послуг он-лайн. Недостатнє залучення автоматизованих систем діловодства, відсутність наскрізних систем електронного документообігу, цифрових інструментів в сучасних управлінських процесах, паралельне функціонування паперового та автоматизованого діловодства (міжвідомчий документообіг на 90 відсотків паперовий) зумовлюють необхідність отримання адміністративних послуг в електронній формі.

Значною проблемою є низький рівень цифрових навичок серед державних службовців. Для переходу на електронні послуги, надання адміністративних послуг громадянам та представникам бізнесу потрібні державні службовці з відповідними інструментами ефективної дистанційної роботи. Це, у свою чергу, потребує впровадження концепції «мобільних» державних службовців, що потребує супроводу масштабної освітньої кампанії для фахівців сфери публічного управління.

Зазначені чинники демонструють необхідність модернізації взаємодії публічної влади та бізнесу, зокрема, шляхом покращення системи хмарних послуг із зберігання та обчислення, а також через впровадження програми залучення для побудови інфраструктури хмарних сервісів міжнародних інвесторів та високотехнологічних компаній, таких як Microsoft, Amazon, Alphabet, Alibaba, Facebook, Apple.

У свою чергу, розвиток хмарних технологій дозволяє здійснювати:

- цифровізацію даних та наявних реєстрів із впровадженням комплексних систем захисту інформації;
- оптимізацію програмно-технічних комплексів базових державних електронних реєстрів;

- розробку нових державних адміністративних послуг на основі системи інтероперабельності;
- впровадження новітніх технологій та технологічних заходів для забезпечення ведення реєстрів;
- захист інформації й даних, що містяться в реєстрі, включаючи персональні дані, від несанкціонованого доступу.

Розгортання процесу цифровізації в органах публічної влади усіх рівнів має стимулювати бізнес до цифрових форматів співпраці шляхом:

- повного переходу на електронний документообіг між підприємцями, між підприємцями та клієнтами, що забезпечить посилення інструментів цифрової ідентифікації тощо;
- підвищення рівня професійних та спеціалізованих цифрових навичок представників бізнес-середовища;
- організація та проведення семінарів, конференцій для представників малого та середнього бізнесу з метою формування цифрових компетенцій;
- створення єдиної структури цифрових навичок (Digital Competence Framework – Рамка цифрової компетенції), яка слугуватиме дорожньою картою розвитку цифрових компетенцій для бізнесу та державних службовців.

У цілому, підвищення рівня професійних та спеціалізованих цифрових навичок є важливим напрямом вдосконалення взаємодії між представниками влади та бізнесу, що передбачає:

- реалізація програм підвищення кваліфікації та підготовки державних службовців, впровадження програм із розвитку цифрових навичок;
- запровадження спеціалізованих онлайн-курсів за напрямками роботи державних службовців;
- включення вимог законодавства з питань надання адміністративних послуг як відповідних кваліфікаційних вимог до державних службовців;
- впровадження системи матеріальних стимулів як інструменту заохочення щодо оволодіння цифровими навичками у сфері адміністративних послуг.

Слід зазначити, що важливість набуття цифрових навичок та компетенцій як для державних службовців, так і для представників великого, середнього та малого підприємництва створюють необхідну основу для вдосконалення усіх механізмів взаємодії між органами публічної влади та бізнесу. Це стає ефективною передумовою для вирішення нагальних економічних та соціальних проблем, а також для покращення логістики, отримання обігу великих даних та функціонування цифрової комерції. Поміж іншим, цифровізація дозволяє здійснювати громадський контроль за ключовими позиціями публічного управління, забезпечуючи тим самим дієве запобігання корупції.

Отже, модернізація представлених у дослідженні організаційно-правових механізмів передбачає вироблення стратегічних пріоритетів, а саме:

- забезпечення ефективного функціонування усієї антикорупційної системи з метою запобігання, виявлення та покарання за прояви корупції;
- розробку нормативно-правової бази, створення передумов для спрощення регулювання діяльності бізнесу, що забезпечить прозору та ефективну діяльність усіх суб'єктів господарювання;
- запровадження інновацій в усіх сферах сучасного суспільства – діяльності публічної влади, бізнесу, системи освіти та науки;
- оволодіння підприємницькими компетенціями з метою розширення можливостей комунікації між бізнесом та органами публічної владою, а також для модернізації організаційно-правових механізмів;
- впровадження цифрових технологій як основи сучасних трансформацій в системі публічного управління.

Висновки до розділу 3.

Здійснений аналіз зарубіжного досвіду впровадження організаційно-правових механізмів взаємодії між публічною владою та бізнесом дозволив довести, що наявність сформованого інституційно-організаційного середовища та законодавчого забезпечення є основою для успішного функціонування відповідних механізмів, зокрема публічно-приватного партнерства. В країнах із

розвиненою економікою на органи публічної влади покладається функція забезпечення дієвих інструментів інформаційної, консультаційної, фінансової підтримки мікро-, малих та середніх підприємств. Державна політика розвитку підприємництва формується центральними органами виконавчої влади в сфері економіки, а реалізація покладається на відповідні агентства, фонди, об'єднання з розвитку підприємництва. У країнах Європейського Союзу державна політика підтримки бізнесу реалізується органами виконавчої влади – агентствами, фондами, об'єднаннями з розвитку підприємництва та ґрунтується на децентралізації публічного управління, розробці нормативно-правової бази, формуванні інституційного середовища. Зазначені інституції залучають широкий спектр організаційно-правових механізмів для встановлення взаємодії із бізнесом через забезпечення його інформаційною та консультаційною підтримкою; організацію та проведення навчальних та освітніх заходів; фінансування, у тому числі шляхом залучення державних коштів та інвестицій; надання експертної оцінки щодо можливостей реалізації певних проектів, зокрема визначення етапів їх підготовки, розробки перспективних програм розвитку бізнесу у взаємодії із публічною владою. Втім, доведено, що імплементація міжнародного досвіду взаємодії держави та бізнесу в умовах сучасних українських реалій без створення належних законодавчих, політичних та інституціональних передумов є джерелом суттєвих інституціональних ризиків для національної економіки та сфери публічного управління.

Удосконалення нормативно-правового забезпечення механізму публічно-приватного партнерства передбачає необхідність імплементації положень Проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізму залучення приватних інвестицій з використанням механізму державно-приватного партнерства для пришвидшення відновлення зруйнованих війною об'єктів та будівництва нових об'єктів, пов'язаних з післявоєнною перебудовою економіки України», якими регулюються організаційні засади встановлення партнерських відносин між державним (держава в особі відповідних державних органів, територіальна громада села,

селища, міста в особі сільської, селищної, міської ради або їх виконавчих органів, районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст) та приватним партнером (юридична особа (резидент та/або нерезидент).

Доведено, що організаційно-правові механізми публічного управління (цифрове врядування, Government Relations, форсайт) потребують відповідної нормативно-правової бази, розробки законодавчих ініціатив та їх впровадження.

Визначено, що модернізація представлених у дослідженні організаційно-правових механізмів публічного управління взаємодії публічної влади та бізнесу передбачає розробку відповідних рекомендацій. Основними серед них ми визначаємо: забезпечення ефективної роботи антикорупційної системи для запобігання, виявлення та покарання за прояви корупції; удосконалення нормативно-правової бази як основи для спрощення регулювання діяльності бізнесу й тим самим забезпечить прозору та ефективну діяльність усіх суб'єктів господарювання; запровадження цифрових платформ для діяльності органів публічної влади та бізнесу; сприяння впровадженню механізму GR як ефективного інструменту представництва інтересів усіх учасників партнерської взаємодії – держави, бізнесу, громадянського суспільства; оновлення форм комунікації між органами публічної влади та бізнесом; впровадження цифрових технологій як основи сучасних трансформацій в системі публічного управління та розвитку бізнес-середовища для реалізації людського капіталу, розбудови цифрової економіки та, у цілому, держави.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні вирішено актуальне наукове завдання в галузі знань 28 – «Публічне управління та адміністрування», яке полягає у розробці теоретичних положень та прикладних рекомендацій щодо впровадження організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу в Україні, що дозволило сформулювати наступні висновки та рекомендації.

1. Доведено, що дослідження організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу відбувається на основі поєднання науково-теоретичних та емпіричних знань з державного управління, публічного управління та адміністрування, економіки, політології, правознавства, соціології тощо. Це виводить тематику дослідження на міждисциплінарний рівень, актуалізує її в контексті різних наукових дискурсів з метою розв'язання конкретних практичних завдань. З огляду на це обґрунтовано, що формування організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу здійснюється на основі управлінського, організаційного, нормативно-правового, економічного та політологічного підходів.

Обґрунтовано, що організаційно-правові механізми взаємодії публічної влади та бізнесу створюють складну систему управлінських механізмів – організаційних та правових, інтеграція яких, через застосування комплексу засобів, методів, прийомів, важелів, стимулів, процедур тощо, забезпечує ефективність взаємодії між публічною владою (органи державної влади, органи місцевого самоврядування), бізнесом (суб'єкти господарювання, зокрема господарські організації та/або підприємці, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законодавством порядку) та громадянським суспільством, представленим через його інститути (асоціації, громадські організації, професійні та творчі спілки, спілки орендарів-підприємців, об'єднання роботодавців тощо) та спрямовані на розв'язання важливих управлінських завдань.

2. В результаті аналізу стану нормативно-правового забезпечення взаємодії публічної влади та бізнесу в Україні розроблено періодизацію зазначеного процесу. На основі застосування критерію повноти законодавчого врегулювання виокремлено такі його основні етапи, а саме: 1991-2003 рр. – перший етап; 2004-2009 рр. – другий етап; 2010-2014 рр. – третій етап; 2015-2019 рр. – четвертий етап; період з 2020 р. – по теперішній час визначено як п'ятий етап. Проведений аналіз формування нормативно-правової бази розвитку підприємництва (бізнесу) в Україні дозволив констатувати, що на вищевказаних етапах відбулися суттєві трансформації – вироблення базових основ переходу від планової до ринкової економіки, створення дієвих механізмів захисту прав та свобод підприємців, регламентація діяльності публічної влади, впровадження механізмів взаємодії між публічною владою та бізнесом. Обґрунтовано, що попри те, що в Україні створена нормативно-правова база, яка в цілому забезпечує регулювання взаємодії публічної влади та бізнесу, вона містить різні суперечливі норми та положення, які залишаються недостатньо уніфікованими.

3. Доведено, що в Україні на сучасному етапі сформувалася цілісна інституційно-організаційна система, функціонування якої забезпечує налагодження взаємодії між публічною владою, бізнесом та громадянським суспільством, сприяє формуванню рівних можливостей участі між владою, бізнесом та громадськістю у вирішенні актуальних для країни завдань. Визначено, що це стає можливим через застосування інституційних форм взаємодії, в яких ініціатива належить публічній владі, а саме: підтримка діяльності бізнесу та програм підприємництва; надання інформаційної та консультаційної підтримки; регламентація та спрощення процедур здійснення підприємницької діяльності; впровадження інноваційних механізмів комунікації між органами виконавчої влади та бізнесом. Інша група форм інституційної взаємодії спирається на ініціативу бізнес-спільноти та громадськості, реалізується через: взаємодію із публічною владою в обговоренні шляхів повоєнного відновлення економіки країни та її соціальної сфери; висування та реалізацію бізнес-проектів, а також громадських ініціатив; діяльність бізнес-

асоціацій, громадських рад, роботу консультативно-дорадчих органів, експертно-аналітичних структур, комісій, інноваційних платформ; представництво бізнес-інтересів в органах публічної влади тощо.

4. Аналіз організаційно-правових механізмів публічного управління (публічно-приватне партнерство, соціальне партнерство, цифрове врядування, Government Relations, форсайт) дозволив з'ясувати їх сутність, особливості функціонування, охарактеризувати інструментарій засобів та процедур, за допомогою яких забезпечується досягнення партнерського рівня взаємодії між публічною владою, бізнесом та громадянським суспільством.

Обґрунтовується положення про те, що доречно застосовувати механізм публічно-приватного партнерства, на відміну від діючого – державно-приватного партнерства, як такого, що охоплює більш широкий спектр суб'єктів – публічний партнер (органи публічної влади), приватний партнер (підприємці, інвестори та ін.) через реалізацію таких видів взаємодії – економічна, правова, організаційна, за умов дотримання спільної для публічної влади та бізнесу морально-правової та фінансово-економічної відповідальності перед суспільством за результати діяльності.

Соціальне партнерство запропоновано розглядати як організаційно-правовий механізм, в межах якого, через різні форми партнерства, у тому числі соціальний діалог, регулюються відповідні правові та організаційні норми соціальної відповідальності, добровільно взяті на себе усіма учасниками взаємодії – публічною владою, бізнесом, громадянським суспільством для досягнення спільно визначених та суспільно значущих цінностей.

Доведено, що цифрове врядування виступає ефективним організаційно-правовим механізмом, за допомогою якого система публічного управління стає єдиною сервісною організацією на засадах відкритості, прозорості, доступності та мобільності. Ключовими напрямками цифровізації публічного управління виокремлено різні типи новітніх цифрових технологій (блокчейн, корпоративні цифрові мережі, смарт-технології, цифрова інфраструктура, цифровий захист документів, цифрова ідентифікація, цифрове робоче місце тощо), які є

платформами для трансформації усієї системи комунікації між публічною владою та бізнесом, тим самим створюючи умови для переведення її на новий технологічний рівень цифрової взаємодії.

Government Relations забезпечує взаємодію між різними групами інтересів – публічною владою, суспільними суб'єктами (бізнес, інститути підприємництва, громадянське суспільство), що реалізується через залучення різних типів технологій (лобізм, Issues Management, Public Relations, Public Affairs та ін.) для досягнення не тільки взаємовигідного, а й суспільно значущого результату.

Широкий інструментарій форсайту може бути застосований для розробки та створення бажаних моделей взаємодії для усіх суб'єктів – публічної влади, бізнесу, громадянського суспільства на основі інтеграції новітніх управлінських форм, методів та засобів, визначення стратегічних пріоритетів у сферах інституційного, інформаційного, матеріально-технічного, фінансово-економічного, кадрового забезпечення для посилення практик партнерства, забезпечення економічного зростання, ефективного вирішення соціальних проблем, а також оперативного реагування на глобальні виклики. У цілому, форсайт як механізм дозволяє поєднати зусилля та ресурси публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства з метою досягнення консенсусу в створенні новітніх стратегій та напрямків відбудови країни.

5. Узагальнення зарубіжного досвіду застосування організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу дозволило довести, що у країнах Європейської Союзу державна політика підтримки бізнесу реалізується органами виконавчої влади – агентствами, фондами, об'єднаннями з розвитку підприємництва та ґрунтується на децентралізації публічного управління, розробці нормативно-правової бази, формуванні інституційного середовища. Зазначені інституції залучають широкий спектр організаційно-правових механізмів для встановлення взаємодії із бізнесом через забезпечення його інформаційною та консультативною підтримкою; організацію та проведення навчальних та освітніх заходів; фінансування, у тому числі шляхом

залучення державних коштів та інвестицій; надання експертної оцінки щодо можливостей реалізації певних проєктів, зокрема визначення етапів їх підготовки, розробки перспективних програм розвитку бізнесу у взаємодії із публічною владою. Постійне вдосконалення організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу сприяє досягненню країнами Європейського Союзу їх стратегічних цілей соціально-економічного розвитку, забезпечує формування державної політики щодо підтримки бізнесу на довгострокову перспективу.

6. Розроблено практичні рекомендації щодо основних напрямів модернізації організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади та бізнесу, до яких включено:

1) необхідність введення до законодавства поняття «публічно-приватне партнерство» як таке, що дозволяє охопити ключових суб'єктів реалізації механізму публічно-приватного партнерства та враховує термінологію, що застосовується країнами Європейського Союзу;

2) імплементація проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізму залучення приватних інвестицій з використанням механізму державно-приватного партнерства для пришвидшення відновлення зруйнованих війною об'єктів та будівництва нових об'єктів, пов'язаних з післявоєнною перебудовою економіки України»;

3) розширення функцій Міністерства економіки України, Міністерства цифрової трансформації України, Міністерства фінансів України, Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України щодо надання інформаційної, консультаційної, експертної підтримки бізнесу для подальшого залучення механізму публічно-приватного партнерства у різних сферах – економічній, соціальній, освітньо-науковій, а також у сфері культури, охорони здоров'я тощо;

4) прийняття Закону України «Про соціальне партнерство», удосконалення положень Закону України «Про соціальний діалог» з метою підвищення рівня ведення соціального діалогу та соціального партнерства;

5) актуалізація правових та організаційних засад діяльності Національної тристоронньої соціально-економічної ради для підготовки узгоджених пропозицій та рекомендацій Президентові України, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України щодо забезпечення соціальної відповідальності публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства у реалізації стратегії соціальної, економічної відбудови України;

6) оновлення положень Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» як ключового нормативно-правового документу, що встановлює організаційно-правові засади впровадження електронного документообігу та застосування електронного цифрового підпису відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги» з метою регулювання довірчих електронних послуг;

7) розробка Комітетом цифрової трансформації Верховної Ради України та Міністерством цифрової трансформації України єдиної структури цифрових навичок (Digital Competence Framework – Рамка цифрової компетенції), яка слугуватиме дорожньою картою розвитку цифрових компетенцій для державних службовців, бізнесу, громадян як зразок європейської політичної моделі цифрової грамотності;

8) розширення сфери дії Закону України «Про добровільне лобіювання» шляхом уточнення поняття «предмет лобіювання», що наразі охоплює вузьку сферу суспільних відносин та стосується лише проектів нормативно-правових актів. Це сприятиме удосконаленню механізму Government Relations у частині розширення його інструментарію у встановленні взаємодії із публічною владою;

9) об'єднання наукового потенціалу провідних аналітичних та дослідницьких центрів для розробки стратегій взаємодії публічної влади, бізнесу, громадянського суспільства в межах форсайту з метою напрацювання шляхів повоєнної відбудови та розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєв В. М., Липовська Н. А. Взаємовідносини держави та суспільства: навч. посіб. Дніпро: ГРАНІ, 2019. 172 с.
2. Аспен Інститут Київ: Офіційний сайт. URL: <https://aspeninstitutekyiv.org> (дата звернення 15.04.2023)
3. Бакуменко В. Д., Кравченко С. О., Руденко О. М. Підходи та моделі креативного державного управління / за заг. ред. В. Д. Бакуменка. Академія муніцип. управління. Київ: АМУ, 2014. 228 с.
4. Бержанір А. Л., Стрембіцька Л. Л. Стратегії взаємодії держави та бізнесу в умовах становлення ринкових відносин в Україні. *Економіка та управління національним господарством*. 2016. № 10. С. 134-139.
5. Бліщук К. М. Економічний аналіз державної культурної політики: теорія та застосування: навч. посіб. / Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. 159 с.
6. Бондар Н. М. Розвиток транспортної інфраструктури України на засадах державо-приватного партнерства: монографія. Київ: НТУ, 2014. 336 с.
7. Брехаря С. Система взаємовідносин влади та бізнесу в сучасній Україні. *Наукові записки інституту політичних та національних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України*. 2011. № 4 (54). С. 190-198.
8. Булатова О. В., Гоць А. А. Бізнес. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua> (дата звернення 12.02.2023)
9. Валєвський О. Л. Держава і реформи в Україні: аналіз державної політики в умовах трансформації суспільства: монографія / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ: Вид-во НАДУ, 2007. 316 с.
10. Веймер Девід Л., Вайнінг Ейден Р. Аналіз політики Концепції і практика / пер. с англ. Іван Дзюб, Анатолій Олійник; наук. ред. О. Кілієвич. Київ: основи, 1998. 654 с.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь. Перун, 2005. VIII. 1728 с.

12. Винницький Б. Лендшел М., Онищук Б., Сегварі П. Досвід та перспективи впровадження державно-приватних партнерства в Україні та за кордоном. Київ: «К.І.С.», 2008. 146 с.
13. Вільямсон О. Економічні інституції капіталізму: Фірми, маркетинг, укладання контрактів / пер. с англ. А. Олійник. Київ: АртЕк, 2001. 457 с.
14. Гомоляко О. В. Організаційно-правові механізми впровадження публічної політики в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1884> (дата звернення: 28.05.2023).
15. Гончарук В. Реалізація механізмів взаємодії органів влади та інститутів громадянського суспільства: виклик та перспективи. *Аспекти публічного управління*. 2022. Том. 10, № 5. С. 35-46.
16. Гончарук О. Б., Савичук Н. О. Поняття механізмів державного управління та їх практичне значення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 7. С. 77-83.
17. Гонюкова Л. Соціальне підприємництво як інноваційна соціальна технологія в Україні. *Наукові інновації та передові технології*, 2024. № 2(30). С. 100-108.
18. Гонюкова Л. Управління соціальним розвитком в Україні. Соціальне підприємництво як інструмент соціального розвитку. Серія: «Механізми державного управління». *Наукові перспективи*, 2023. № 8(38). С. 810-818.
19. Гонюкова Л., Рак Ю. Конфліктна взаємодія органів публічної влади і громадянського суспільства як об'єкт наукових досліджень. *Актуальні питання у сучасній науці*, 2023. № 1 (7). С. 147-157.
20. Господарський кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 02.12.2021).
21. Дашо Т. Держава та громадянське суспільство: правова взаємодія. URL:
22. Дербін Е., Кілієвич О. Економічна теорія і державний сектор: теорія,

практика, термінологія, джерела. Навч. посіб.. Київ: УАДУ при Президентові України, 1997. 108 с.

23. Державна регуляторна служба України: офіційний сайт. URL: <https://www.drs.gov.ua/press-room/zaprovadzhennya-regulyatornogo-portaluta-inshi-innovatsiyi-u-zakonoproekti-vid-drs> (дата звернення: 4.05.2023)

24. Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України: офіційний сайт. URL: <https://restoration.gov.ua> (дата звернення: 12.02.2023)

25. Державне приватне партнерство: роль у відбудові країни та стримувачі. URL: <https://zib.com.ua/ua/156857.html> (дата звернення: 3.06.2023)

26. Державне управління регіональним розвитком України: монографія / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2010. 288 с.

27. Державне управління: словник-довідник / уклад. В. Д. Бакуменко та ін.; за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. Київ: Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.

28. Державний сектор і функції держави у період кризи / О. Й. Пасхавер [та ін.]; Центр економічного розвитку. Київ: СПД Моляр С. В., 2009. 130 с.

29. Доповідь про світовий розвиток: «Цифрові дивіденди». Група Всесвітнього Банку, 2016. URL: <http://documents.worldbank.or> (дата звернення: 18.07.2022)

30. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб. у 15 частинах / за заг. ред. А. І. Семенченка, В. М. Дрешпака. Київ, 2017. Частина 7: Розвиток електронного урядування на місцевому та регіональному рівнях /С. А. Чукут. Київ: ФОП Москаленко О. М. 2017. 72 с.

31. Енциклопедичний словник з державного управління / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; уклад Ю. П. Сурмін [та ін.]; за ред. Ю. В. Ковбасюка. Київ, 2010. 819 с.

32. Єгоричева С. Б., Лахижа М. І. Публічно-приватне партнерство в посткомуністичних країнах: монографія. Київ: ІПК ДСЗУ, 2020. 304 с.

33. Ємельянов В. М. Взаємодія між органами влади на регіональному та державному рівнях щодо розвитку бізнес-середовища. *Економіка та держава*.

2008. № 8. С. 107-109.

34. Ємельянов В. М. Розвиток партнерських відносин бізнесу і влади в системі державного управління сталим розвитком регіонів України: теорія, методологія, практика: монографія. Миколаїв: ПП Ємельянова Т. В., 2012. 420 с.

35. Залізняк В. П. Виноградова Н. В. Аналіз взаємодії влади та бізнесу в рамках державно-приватного партнерства в умовах євроінтеграції України. *Інвестиції: практика та досвід*, 2022. № 15-16. С. 92-95.

36. Залізняк В. П. Цимбал Є. П., Соціальна відповідальність бізнесу у контексті публічного управління та євроінтеграції України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, 2022. № 8. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/dy/article/view/406> (дата звернення: 17.10.2023)

37. Інституалізація публічного управління в Україні. Institutionalization of public administration in Ukraine : наук.-аналіт. доп. / М. М. Білинська та ін.; за заг ред. М. М. Білинської, О. М. Петрос ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ : НАДУ, 2019. 209 с.

38. Інструменти та механізми вироблення й впровадження публічної політики в Україні: навч. посіб. / авт. кол.: С. О. Телешун, О. Г. Пухкал, І. В. Рейтерович, С. В. Ситник та ін; за заг ред. С. О. Телешуна. Київ: НАДУ, 2018. 238 с.

39. Інтерактивні методи взаємодії : практикум / Ю. В. Ковбасюк та ін. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Громад. орг. Центр «Розвиток демократії». Київ : НАДУ, 2015. 39 с.

40. Інформаційно-комунікативна діяльність органів публічної влади: монографія / В. С. Куйбіда, О. В. Карпенко, О. В. Риженко [та ін.]; за заг. ред. В. С. Куйбіди, О. В. Карпенка. Київ: ЦП «Комерсант», 2019.

41. Ісаєнко І. А. Європейські підходи до функціонування механізмів публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 5. С. 114-117.

42. Квітка С. А. Government Relations та державне управління в Україні: новітні форми взаємодії влади та бізнесу. *Аспекти публічного управління*. 2017.

Т. 5, № 11. С. 94-104.

43. Квітка С. А. Державне управління формуванням партнерських відносин між владою та бізнесом в умовах соціальних перетворень: монографія. Дніпро: Грані, 2017. 266 с.

44. Квітка С. А. Форсайт як технологія проектування майбутнього: новітні механізми взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 8 (34). С. 5 -15.

45. Клімович С. О. Відносини з урядом (Government Relations) як особливий вид комунікації громадськості і бізнесу з владою в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2021. 20 с.

46. Клімович С. О. Інструменти Government Relations у контексті державного управління. *Державне управління*, 2015. № 2 (50). С. 20-27.

47. Колот А. М., Поплавська О. М. Держава і бізнес: новітні тенденції взаємодії та забезпечення стійкого розвитку. Соціально-трудові відносини: теорія та практика: зб. наук. праць. Київ: ДВНЗ КНЕУ імені Вадима Гетьмана. № 2 (12). 2016. С. 6-29.

48. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 7. 09.2022)

49. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 67-р від 17 січня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення 18.03.2023)

50. Корбецький М. Б. Впровадження механізму державно-приватного партнерства у сфері житлового будівництва в Україні в контексті світового досвіду: автореф. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, 2021. 18 с.

51. Корбецький М. Б. Механізми державно-приватного партнерства у сфері житлового будівництва. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 22.

С. 131–136.

52. Корбецький М. Б., Пухкал О. Г. Науково-теоретичні підходи щодо сутності державно-приватного партнерства як інструмента соціальних зобов'язань держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 21. С. 96–101.

53. Малиновський В. Я. Державне управління: навч. посіб. Київ: Атіка, 2003. 576 с.

54. Магиляс Ю. Роль Government Relations у взаємодії публічної влади та бізнесу. *Аспекти публічного управління*. 2023. Т. 11 № 2. С. 74-80.

55. Матяж С. В. Особливості взаємодії держави і бізнесу у сфері вирішення соціально-економічних проблем в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2014. Вип. 2 (106). С. 106-111.

56. Машков А. Проблеми теорії держави і права: курс лекцій. Київ: четверта хвиля, 2008. 464 с.

57. Мельник М. Партнерство держави і бізнесу як фактор ділової активності в Україні. *Вісник КНТЕУ*. 2010. № 3. С. 23-40.

58. Мельник М. І. Формування бізнес-середовища України в умовах інституційних трансформацій: монографія. Львів: ІРД НАН України, 2012. 568 с.

59. Методологія публічного управління: навч. посіб. / укл. І. В. Шпекторенко. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2018. 120 с.

60. Механізми запобігання політичній корупції в органах представницької влади України: монографія / авто. кол. : В. А. Гошовська [та ін.]; за ред. В. А. Гошовської. Київ: НАДУ, 2021. 300 с.

61. Механізми узгодження інтересів у виробленні публічної політики в Україні / С. О. Телешун та ін.: за заг. ред. С. О. Телешуна. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ: НАДУ, 2019. 190 с.

62. Михайловська О. В. Концепція громадського прогресу в науці публічного управління: монографія. Мена: Домінант, 2020. 308 с.

63. Михайловська О., Філіпова Н. Теоретичний контур публічно-управлінської взаємодії. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. № 1(61). С. 31-36.

64. Міжсекторальні взаємодії як основа публічного управління: навч. посіб. / С. О. Телешун та ін.; за заг. ред. С. О. Телешуна. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ: НАДУ, 2018. 222 с.
65. Міністерство економіки України: Електронна платформа Advantage Ukraine. URL: <https://advantageukraine.com> (дата звернення 9.05.2023)
66. Міністерство економіки України: Сприятливі умови для бізнесу. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/MoreDetails?lang=uk-UA&id=112a480c-9492-4736-99ed-b0f3b1152c27&title=SpriiatliviUmoviDliaBiznesu> (дата звернення 13.06.2023)
67. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/content/hto-mi-e.html> (дата звернення 18.05.2023)
68. Міністерство фінансів України: офіційний сайт. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk> (дата звернення 22.04.2023)
69. Міністерство цифрової трансформації України: Аналітичний звіт про стан бізнесу в Україні. URL: (<https://business.diia.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-doslidzenna-v-cervni-2023-roku>) (дата звернення 17.02.2023)
70. Міністерство цифрової трансформації України: Ініціатива для відновлення економіки, розвитку підприємництва та експорту України. URL: <https://business.diia.gov.ua/economic-recovery> (дата звернення 18.03.2023)
71. Міністерство цифрової трансформації України: На порталі Дія. Бізнес з'явиться аналітика стану українського бізнесу. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/na-portali-diyabiznes-zyavitsya-analitika-stanu-ukrainskogo-biznesu> (дата звернення 21.04.2023)
72. Міністерство цифрової трансформації України: Про національний проєкт Дія. Бізнес. URL: <https://business.diia.gov.ua/about-project> (дата звернення 19.03.2023)
73. Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка: офіційний сайт. URL: <https://ipacs.knu.ua>. (дата звернення 12.02.2023)

74. Національна економічна стратегія 2030: Візія. Вектори. Імплементация. URL: <https://nes2030.org.ua/> (дата звернення 19.03.2023)
75. Національна стратегія збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну на запит Уряду України за підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України» розроблена компанією EY в Україні у співпраці з Офісом Національної інвестиційної ради, Міністерством економіки України та Офісом із залучення та підтримки інвестицій UkraineInvest URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/fdi-strategy/> (дата звернення 19.03.2023)
76. Національний інститут стратегічних досліджень: офіційний сайт. URL: <https://niss.gov.ua>. (дата звернення 11.06.2023)
77. Неділько А. І. Теоретичні підходи до визначення поняття «механізм публічного управління». *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2018. № 2. С. 85-93.
78. Норт Д. Інституції, інституційні зміни та функціонування економіки / пер. з англ. під ред. І. Дзюби. Київ: Основи, 2000. 198 с.
79. Овчарук Е. В. Теоретичні підходи дослідження Government Relations в контексті теорії публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*, 2021. № 8. С. 139-144.
80. Овчарук Е. В. Особливості сучасних механізмів взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства. *Наукові праці МАУП*, 2022. № 3 (63), С. 83-89.
81. Овчарук Е. В. Організаційно-правові механізми взаємодії органів публічної влади та бізнесу: теоретичні поняття. *Журнал «Аспекти публічного управління»*. Том 11, № 1 (2023). С. 35-43.
82. Овчарук Е. В. Особливості нормативно-правового регулювання взаємодії держави та бізнесу в контексті українського управлінського досвіду. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. № 8(44), vol. 2/2021. С. 97-107.

83. Оліфіренко Л. Д. Інституціональні механізми державного регулювання розвитку промислових корпорацій: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02; Акад. муніцип. упр. Київ, 2014. 40 с.
84. Олсон М. Піднесення та занепад держав. Економічний розвиток, стагфляція та соціальний застій / пер с англ. Т. М. Нетецька. Харків: Капавела, 2002. 304 с.
85. Опорний конспект лекцій з навчальної дисципліни «Публічне управління»: навч. посіб. / О. Ю. Оболенський, С. О. Борисевич, С. М. Коник. Київ: НАДУ, 2018. 76 с.
86. Осадчук С. В. Інституційні та нормативно-правові засади діяльності малого підприємництва. *Аспекти публічного управління*. Т. 6., № 8. 2018. С. 71-78.
87. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів / за ред. А. Є. Конверського. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
88. Пал Л. Аналіз державної політики / пер. І. Дзюб. Київ: Основи, 1999. 424 с.
89. Парламентаризм: підручник. 2-ге вид. / В. А. Гошовська та ін. Київ: НАДУ, 2019. 704 с.
90. Пасхавер О. Й. Великий український капітал: взаємовідносини з владою і суспільством; Центр економічного розвитку. Київ: Дух і літера, 2007. 130 с.
91. Педченко Н. С., Стрілець В. Ю. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в умовах євроінтеграційних процесів України: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2022. 250 с.
92. Передумови та пріоритети реформування державної політики розвитку підприємництва в Україні: аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ: НІСД, 2014. 73 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2014-12/> (дата звернення 15.02.2023)

93. Позиційний документ щодо участі приватного сектору України у процесі Відновлення країни. URL: <https://urb.org.ua/biznes-sformulyuvav-umovi-svo%d1%94%d1%97-uchasti-v-proczesi-vidnovlennya> (дата звернення 19.03.2023)
94. Польське агентство з розвитку підприємництва (PARP). URL: <https://www.parp.gov.pl/index.php/component/parpabout> (дата звернення 19.03.2023)
95. Польський фонд розвитку. URL: <https://pfr.pl/oferta/poleczenia-unijne.html> (дата звернення 19.03.2023) (дата звернення 11.04.2023)
96. Поплавська О. М. Трансформація взаємодії держави та бізнесу. *Економіка і організація управління*. 2016. № 2 (22). С. 181-187.
97. Попський А. В. Інституційне забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*: зб. наук. пр. ЛРІДУ НАДУ. Вип. 1 (50). Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2017. С. 260-268.
98. Попський А. В. Організаційно-правові засади становлення та функціонування малого та середнього бізнесу у контексті європейської інтеграції: автореф. дис. ... канд. економ. наук: 08.00.04; Львів, 2018. 22 с.
99. Практичне керівництво з питань ефективного управління в сфері публічно-приватного партнерства Європейської економічної комісії ООН, 2018. URL : http://www.economy.gov.by/dadvfiles/001956_494172_Guidebook_.pdf (дата звернення 19.03.2023)
100. Приходченко Л. Л. Організаційно-правовий механізм забезпечення ефективності державного управління: теоретико-методологічні засади. *Теорія та практика державного управління*. 2009. Вип. 1. С. 59-65. URL: <http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi> (дата звернення: 23.03.2023).
101. Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення регуляторних бар'єрів для розвитку державно-приватного партнерства та стимулювання інвестицій в Україні: Закон України від 24 листопада 2015 р. № 817-VIII, зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/817-19> (дата звернення 15.04.2023)

102. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізму залучення приватних інвестицій з використанням механізму державно-приватного партнерства для пришвидшення відновлення зруйнованих війною об'єктів та будівництва нових об'єктів, пов'язаних з післявоєнною перебудовою економіки України: Проект Закону України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2648-IX> (дата звернення: 3.12.2022).

103. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція): Закон України від 12.02.2015 № 191-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/191-19#Text> (дата звернення: 7.12.2021).

104. Про внесення змін до плану заходів щодо регуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 січня 2023 р. № 89-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/89-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 5.12.2021).

105. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 № 1555-VII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (дата звернення: 11.11.2021).

106. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 01.07.2014 № 1555-VII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text> (дата звернення: 02.12.2021).

107. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні: Закон України від 17.12.2020 № 1116-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text> (дата звернення: 04.12.2021).

108. Про державну підтримку малого підприємництва: Закон України від 19.10.2000 № 2063-III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2063-14#Text> (дата звернення: 02.12.2021).

109. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 25.05.2003 № 755. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 04.12.2021).

110. Про добровільне лобіювання: Закон України від 12.03.2024 № 10337. Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/246963.html> (дата звернення: 23.02.2024)

111. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005 № 2906-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text> (дата звернення: 9.11.2021).

112. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17/ed30000101#Text> (дата звернення: 14.10.2021)

113. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 01.08.2022 № 851-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 6.11.2021).

114. Про запобігання корупції: Закон України № 3062-IX від 02.05.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 8.10.2021)

115. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення: 17.11.2021)

116. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text> (дата звернення: 5.10.2021)

117. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова від 3 березня 2021 р. № 179 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.10.2022)

118. Про затвердження плану заходів щодо регуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату, плану дій щодо покращення умов ведення бізнесу в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від

04.12.2019 р. № 1413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1413-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 9.10.2021)

119. Про затвердження Положення про Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2023 р. № 193. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/439-2014-%D0%BF#Tex> (дата звернення: 7.12.2021)

120. Про затвердження Порядку взаємодії уповноваженої установи із заявниками, інвесторами із значними інвестиціями, органами державної влади, органами місцевого самоврядування з питань, пов'язаних із супроводом підготовки та реалізації інвестиційних проектів із значними інвестиціями: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 647. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/647-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 9.11.2021)

121. Про захист іноземних інвестицій на Україні: Закон України від 05.10.1991 № 1540-XII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B0-12#Text> (дата звернення: 12.11.2021)

122. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1561-XII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (дата звернення: 18.11.2021)

123. Про концесію: Закон України від 03.10.2019 № 155-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-IX#Text> (дата звернення: 13.12.2021)

124. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: Закон України від 21.12.2000 № 2157-III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-14#Text> (дата звернення: 14.12.2021)

125. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 03.10.2019 № 157-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text> (дата звернення: 9.10.2021)

126. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 № 877. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення: 3.12.2021)

127. Про підприємництво: Закон України від 14.12.2021 № 19-53-І. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text> (дата звернення: 9.11.2021)

128. Про Раду з питань сприяння розвитку малого підприємництва: Указ Президента України від 22 грудня 2020 р. № 582/2020. Президент України. URL:<https://www.president.gov.ua/documents/5822020-36089> (дата звернення: 03.11.2021)

129. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618- VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 18.11.2021)

130. Про соціальний діалог в Україні: Закон України № 2862-VI від 27.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17#Text> (дата звернення: 9.12.2023).

131. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні: Національна доповідь / К. О. Ващенко, З. С. Варналій, В. Є. Воротін та ін.. Київ: Держкомпідприємництво, 2008. 226 с.

132. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 66-р. / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.11.2021)

133. Про управління об'єктами державної власності: Закон України № 514-VI від 17.09.2008. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text>

134. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 9.12.2021)

135. Пророчук М. В. Механізми і форми взаємодії влади та бізнесу в реалізації інфраструктурних проектів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 163-168.

136. Пророчук М. В. Результативність взаємодії влади і бізнесу у сфері інфраструктури. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Державне управління. Том 31 (70) № 6 2020. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/6_2020/13.pdf (дата звернення: 9.11.2021)

137. Публічна політика: навч. посіб. / за заг ред. С. О. Телешуна, д-ра політ. наук, проф.. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ: НАДУ, 2002. 406 с.

138. Публічне управління та адміністрування: навч. посіб. / Скидан О. В., Якобчук В. П., Дацій Н. В., Ходаківський С. І. [та ін.]; за заг. ред. О. В. Скидана. Житомир: ЖНАЕУ, 2017. 705 с.

139. Публічне управління: термінологічний словник / уклад. В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петрос. Київ: НАДУ, 2018. 224 с.

140. Пухкал О. Г. Взаємовідносини влади та бізнесу в контексті формування основ громадянського суспільства в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2009. Вип. 4. С. 192-198.

141. Радчук Т. М. Класифікація механізмів публічного управління інноваційним розвитком економіки. *Актуальні питання у сфері державного управління*. 2020. Вип. 19. С. 124-127.

142. Разумей Г. Ю., Разумей М. М. Діджиталізація публічного управління як складник цифрової трансформації України. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 2(25). С. 139 – 145.

143. Рейтерович І. В. Проблеми та перспективи взаємодії влади, бізнесу та громадськості в Україні. URL: <https://matrix-info.com/problemy-ta-perspektyvy->

[vzayemodiyi-vlady-biznesu-ta-gromadskosti-v-ukrayini/](#) (дата звернення: 12.03.2023).

144. Рейтерович І. В. Особливості предметного поля Government relations. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/1_2019/29.pdf (дата звернення: 19.10.2023).

145. Реформа дозвільної системи у сфері господарської діяльності: Національний звіт з розвитку підприємництва в Україні та його перспективи. Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва, 2009. URL:

146. Слободянюк Н. О. Зарубіжний досвід стратегічного державно-приватного партнерства в інвестиційній сфері. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 13. С. 49-53.

147. Сергієнко Є. В. Структура та класифікація механізмів взаємодії суб'єктів місцевого самоврядування. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління*. 2012. Вип. 2. С. 278-290.

148. Сизоненко О. В. Теоретичні підходи до формування механізмів державного управління сталим розвиток територій. *Молодий вчений*. 2018. №11(2). С. 987-992.

149. Система публічного управління національною економікою в умовах євроінтеграції: формування та розвиток: монографія / за заг. ред. Н. І. Олійник, О. П. Слюсарчук. Київ: НАДУ, 2020. 352 с.

150. Сімсон О. Е. Правова модель приватно-публічного партнерства в інноваційній сфері: монографія. Харків: Право, 2013. 446 с.

151. Соколов О. Є. Механізми публічного управління в подоланні криз у незалежній Україні. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки. 2021. Т. 32 (71) № 3. С. 298-303.

152. Соціальне партнерство і державна політика: від теорії до практики демократизації державного управління: монографія / В. Ф. Мартиненко, О. М. Крутій, С. Л. Кирій та ін.]; за заг.ред. В. Ф. Мартиненка. Харків: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2009. 252 с

163. Уроки війни. Бізнес. Больові точки у взаємодії влади та бізнесу: Проект НАЗК «Візія майбутнього». URL: <https://vision.nazk.gov.ua/lessons/discussion/38> (дата звернення: 9.10.2023)
164. Уроки війни: другий раунд діалогу з учасниками CEO Club: Проект НАЗК «Візія майбутнього». URL: <https://vision.nazk.gov.ua/lessons/discussion/33/>
165. Урядовий контактний центр: офіційний сайт. URL: <https://www.ukc.gov.ua/pro-tsentr-test/> (дата звернення: 14.10.2021)
166. Фонд розвитку Польщі: Інфраструктурні інвестиції. URL: <https://pfrsa.pl> (дата звернення: 9.08.2023)
167. Фонд розвитку Польщі: Офіційний сайт. URL: <https://pfrsa.pl> (дата звернення: 9.08.2023)
168. Форсайт економіки України: середньостроковий (2015-2020 рр.) і довгостроковий (2020-2030 рр.): часові горизонти / наук. кер. проекту акад. М. З. Згуровський. Київ: НТУУ «КПІ», 2015. 136 с.
169. Фрідман М. Капіталізм і свобода / пер с англ. Неля Рогачевська. Київ: Наш формат, 2017. 215 с.
170. Хаджирадева С. К., Васильєва Н. В., Васильєва О. І., Киртока М. Державно-приватне партнерство як важливий інструмент забезпечення сталого розвитку територій. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2020. № 7. С. 253-269.
171. Хомко Л. В., Кульгавець Х. Ю. Правове регулювання підприємницької діяльності: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 424 с.
172. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 08.12.2021)
173. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020) / Концептуальні засади (версія 1.0) // Hitech-office, 2016.
174. Цифрове врядування: монографія / О. В. Карпенко, Ж. З. Денисюк, В. В. Наместнік [та ін.]; за заг. ред. О. В. Карпенка. Київ: ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. 336 с.

175. Цілі сталого розвитку 2016-2020 / United Nations Ukraine. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina> (дата звернення: 25.02.2023)
176. Шевченко Л. Форсайт вищої освіти: актуальність для України. *Україна: Аспекти інтеграції*, 2014. № 3. С. 21-27.
177. Щерба С. П., Щедрін В. К., Заглада О. А. Філософія / за заг. ред. С. П. Щерби. Київ: МАУП, 2004. 216 с.
178. Щодо основних засад структурно-інноваційної політики України : аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. URL: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/Monitor14/01.htm> (дата звернення: 13.11.2022)
179. Ярмолинська І. В. Поняття та сутність механізмів державного управління у сфері інституційного догляду та виховання дітей в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 18. С. 119-123.
180. Ященко Т. М. Співвідношення понять «взаємодія» та «взаємовідносини» в системі державного управління. *Вісник Національної Академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління*. 2017. № 2. С. 19-25.
181. Agi U., Cameron G., Olt F., Wilcox D. *The most important in PR*. Peter, 2004. 560 p.
182. Benchmarking Public-Private Partnerships Procurement 2017. Assessing Government Capability to Prepare, Procure, and Manage PPPs. International Bank for Reconstruction and Development; The World Bank, 2017. 166 p.
183. Brennen S.J.; Kreiss D. Digitalization and digitization. In *The International Encyclopedia of Communication. Theory and Philosophy*; Jensen, K.B., Craig, R.T., Pooley, J.D., Rothenbuhler, E.W., Eds.; Wiley-Blackwell: Oxford, UK, 2016.
184. Center for International Private Enterprise (CIPE): <https://www.cipe.org> (дата звернення: 9.10.2021)

185. Coase R. *The Firm, the Market and the Law*. Chicago: University of Chicago Press, 1988. 217 p.
186. De Nardis Laura. *The global war for Internet governance* Yale University Press, 2014.
187. *Digital Democracy in a Globalized World* / [M. Adams, A. Banerjee, E. Bayamlioglu at all] // Elgar Law, Technology and Society series. 2017. URL: <https://www.e-elgar.com/shop/digital-democracyin-a-globalized-world> (дата звернення: 10.11.2021)
188. *Digital Democracy: The Tools Transforming Political Engagement* / J. Simon, T. Bass, V. Boelman, G. Mulgan // Nesta. 2017. URL: <https://www.nesta.org.uk/report/digital-democracy-thetools-transforming-political> (дата звернення: 18.12.2021)
189. *Digital Economies of the Future 2018/19* URL: <https://www.fdiintelligence.com/Rankings/Digital-Economies-of-the-Future-2018-19-the-result> (дата звернення: 9.11.2021)
190. Dunleavy Patrick, Margetts Helen, Bastow Simon & Tinkler Jane, *Digital Era Governance: IT Corporations, The State and E-Government*. Oxford: Oxford University Press, 2006. 302 p.
191. EBA: <https://eba.com.ua/advocacy/> (date of request: 17.03.2023).
192. Farrugia C., Reynolds T., Orr R. J. *Public-Private Partnership Agencies: A Global Perspective*. Stanford, CA: Collaboratory for Research on Global Projects, 2008. 43 p.
193. Fridman Milton, Fridman Rose. *Capitalism and freedom*. The University of Chicago Press. Chicago, London. 2002.
194. Green Paper on public-private partnerships and Community law on public contracts and concessions. COM/2004/0327 final. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52004DC032> (date of request: 17.03.2023).
195. *Guidelines for successful Public-Private Partnerships 2003*. URL: <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/library/guidelines-successful-public-private-partnerships> (date of request: 15.02.2023).

196. Heath R. L. A rhetorical theory approach to issues management. *Public relations theory*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2006. P. 63-99.
197. Lindblom Ch. Politics and Markets: The World's Political Economic Systems. New York: Basic Books, 1977.
198. Mack Ch. S. Business, Politics, and the Practice of Government Relations. Westport: Greenwood, Publishing Group, 1997. 267 p.
199. Maloney K. Re-Thinking Public Relations: PR Propaganda and Democracy. New York: Routledge, 2006.
200. March, J.G., Olsen, J.P. (2005) Elaborating the «New Institutionalism» URL: <http://unesco.amu.edu.pl/pdf/olsen2.pdf> (Request date: 16.09.2022).
201. Molinari R. Towards a digital democracy Opportunities and challenges EPTA Report 2018 / R. Molinari, Z. Patak // Brussels, European Parliament. 2018. URL:<https://eptanetwork.org/images/documents/minutes/EPTA-Report2018.pdf>
202. Olson M. The Logic of Collective Action. Public goods and theory of groups. Cambridge, 1995.
203. Olson M. The Rise and Decline of Nations. Economic Growth, Stagflation and Social Rigidities. New Haven: Yale University Press, 1982.
204. Peel G., Bailey C. J., Cain B. Developments in American Politics. New York: Palgrave Macmillan, 2010.
205. Public-private partnerships: Reference guide version 2.0. Washington: The World Bank Group, 2014. URL : <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/library/public-private-partnerships-reference-guide-version-20> (date of request: 10.09.2022).
206. Recommendation of the Council on Principles for Public Governance of Public-Private Partnerships. OECD, 2012. URL: <https://www.oecd.org/governance/budgeting/PPP-Recommendation.pdf> (date of request: 16.12.2022).
207. Shneider B. R. Institutions for Effective Business-Government Collaboration: micro mechanisms and macro politics in Latin America.

208. Turing A. (1950). Computing Machinery and Intelligence. *Mind* 59(236). P. 433-460.
209. Turing A. (1969). Intelligent Machinery, in ed. *Machine Intelligence 5*, Edinburgh University Press, P. 3-23.
210. U.S. Agency for International Development: <https://www.usaid.gov/> (date of request: 17.03.2023).
211. Van Dijk J. A. Digital Democracy: Vision and Reality // Public Administration in the Information Age: Revisited', IOS- Press. 2013. URL: https://www.utwente.nl/en/bms/vandijk/research/itv/itv_plaatje/Digital%20Democracy-%20Vision%20and%20Reality.pdf (date of request: 18.03.2023)
212. Will Democracy Survive Big Data and Artificial Intelligence? / [D. Helbing, B. S. Frey, G. Gigerenzer]. *Scientific American*. 2017. URL: <https://www.scientificamerican.com/article/will-democracy-survive-big-data-and-artificial-intelligence/> (date of request: 18.04.2023)
213. Williams A., Hay H. Digital-era policy making. *Governance in the Digital Economy*. 2000. 27 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/362053906_VDOSKONALENNA_PUBLI_CNOGO_UPRAVLINNA_V_UKRAINI_V_KONTEKSTI_DIDZITALIZACII/link/62e10696 (date of request: 11.04.2023).
214. Wilson G. K. *Business and Politics (A Comparative Introduction)*. PALGRAVE MACMILLAN, 2004. 174 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях України

1. Овчарук Е. В. Теоретичні підходи дослідження Government Relations в контексті теорії публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*, 2021. № 8. С. 139-144.
2. Овчарук Е. В. Особливості сучасних механізмів взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства. *Наукові праці МАУП*, 2022. № 3 (63), С. 83-89.
3. Овчарук Е. В. Організаційно-правові механізми взаємодії органів публічної влади та бізнесу: теоретичні поняття. *Журнал «Аспекти публічного управління»*. Том 11, № 1 (2023). С. 35-43.

Наукові публікації в іноземних наукових виданнях

4. Овчарук Е. В. Особливості нормативно-правового регулювання взаємодії держави та бізнесу в контексті українського управлінського досвіду. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. № 8(44), vol. 2/2021. С. 97-107.

Наукові публікації по темі дисертації у матеріалах конференцій

5. Овчарук Е. В. GR як механізм взаємодії органів публічної влади та бізнесу: матеріали науково-практичної конференції «Освітньо-професійна програма за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»: відповідь на виклики сьогодення» (Київ, 29 грудня 2020 р.). Київ: НАДУ, 2021. С. 71-73.
6. Овчарук Е. В. Розвиток державно-приватного партнерства в умовах модернізації публічного адміністрування в Україні: матеріали XII науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Становлення та розвиток публічного адміністрування» (Дніпро, 11 червня 2021 р.): Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Дніпро, 2021. С. 178-182.

7. Овчарук Е. В. Нормативно-правові засади взаємодії органів місцевого самоврядування та бізнесу в умовах децентралізації: Щорічний міжнародний круглий стіл до Дня місцевого самоврядування в Україні «Реформа децентралізації в Україні: здобутки та перспективи». Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка. (Київ, 9 грудня, 2021 р.), Київ, 2021. С. 144-146.

8. Овчарук Е. В. Механізми взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства в державних трансформаційних процесах: Міжнародна науково-практична конференція «Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього». Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка. (Київ, 7-8 червня, 2022 р.). Київ, 2022. С. 305-306.

9. Овчарук Е. В. Digital-трансформація публічної влади та бізнесу в умовах повоєнного відновлення України: щорічний науково-практичний Всеукраїнський круглий стіл до Дня Соборності України: «Соборність України: політика духовної спільності, національних традицій і цінностей»: Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка. (Київ, 25 січня, 2023 р.). Київ, 2023. С. 97-99.

10. Овчарук Е. В. Модернізація організаційно-правових механізмів взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства в умовах повоєнного відновлення України: II Міжнародна науково-практична конференція Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського до 105 річниці від заснування університету: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського. (Київ, 17-18 жовтня 2023 р.). Львів: Ліга-Пресс, 2023 р. С. 78-81.

Впровадження результатів дослідження

EY LLC
19A Khreshchatyk Street
Kyiv, 01001, Ukraine
Tel: +380 (44) 490 3000
Fax: +380 (44) 490 3030
www.ey.com/ua

ТОВ «ЕРНСТ ЕНД ЯНГ»
вул. Хрещатик, 19А
Київ, 01001, Україна
Тел.: +380 (44) 490 3000
Факс: +380 (44) 490 3030

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Евеліни Вікторівни Овчарук

на тему:

«Організаційно-правові механізми взаємодії органів публічної влади та бізнесу в Україні»

На підставі ознайомлення із дисертаційним дослідженням Е. В. Овчарук, представленим для здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – «Публічне управління та адміністрування», Товариство з обмеженою відповідальністю «Ернст енд Янг» дійшло висновку про доцільність застосування досягнутих результатів дослідження у своїй діяльності.

Запропоновані у дослідженні теоретичні положення та практичні рекомендації щодо вдосконалення організаційно-правових механізмів взаємодії із бізнесом були залучені ТОВ «Ернст енд Янг» для розробки та підготовки документів у співпраці із державними організаціями. Так, ряд висновків, сформульованих в дисертації, було використано під час спільної роботи ТОВ «Ернст енд Янг» із Державним агентством відновлення та розвитку інфраструктури України при розробці та впровадженні проєктів трансформації з метою підвищення ефективності роботи Агентства, а також у співпраці із Фондом державного майна України для вдосконалення процесів малої приватизації.

У цілому, досягнуті висновки дисертаційного дослідження Е. В. Овчарук є надзвичайно актуальними та відповідають нагальним потребам соціально-економічного відновлення на основі застосування ефективних організаційно-правових механізмів взаємодії між учасниками процесу відбудови України, а також удосконалення її системи публічного управління.

Довідка видана для пред'явлення до разової вченої ради, у якій відбуватиметься захист дисертації Евеліни Вікторівни Овчарук.

Борис Лобовик,
Партнер, Лідер юридичної практики ТОВ «Ернст енд Янг»

ПП СВИТАНОК»

ПАТ "ПРИВАТБАНК", м. Тернопіль, ІД:493387830000026009035109568
 кор. адреса 48650, Тернопільська область, Заліщицький район, с. Дзвиняч,
 вул. Промислова, 3 (код ЄДРПОУ 32166263).

Вих. № 4568

від 09.01.2024 року

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 Евеліни Вікторівни Овчарук на тему:
 «Організаційно-правові механізми взаємодії органів публічної влади та
 бізнесу в Україні»

Теоретичні та практичні положення дисертаційного дослідження
 Е. В. Овчарук, представленого для здобуття наукового ступеня доктора філософії
 за спеціальністю 281 – «Публічне управління та адміністрування», були
 застосовані у співпраці із державними організаціями, бізнес-структурами в
 практиці управлінської діяльності.

Представлені у дослідженні Е.В. Овчарук рекомендації щодо
 впровадження організаційно-правових механізмів публічного управління
 забезпечують встановлення конструктивної взаємодії між публічними органами
 влади та бізнес-організаціями, сприяючи розвитку продуктивних, прозорих та
 взаємовигідних партнерських зв'язків.

Досягнуті в дисертаційному дослідженні результати демонструють
 доцільність їх використання в практичній діяльності приватного підприємства
 "Світанок".

Довідка видана для пред'явлення до разової вченої ради, у якій
 відбудеться захист дисертації Евеліни Вікторівни Овчарук.

Директор

Д.М. Лупачов